

P aukenslag!

Blad van de Vakgroep
nederlandistiek,
Universiteit Belgrado
List Grupe za
nederlandistiku
Univerzitet u
Beogradu

Studeren in tijden
van corona

Studiranje u doba
korone

2020/2021
21

PAUKENSLAG!

Studeren in tijden van corona / Studiranje u doba korone

Inhoud

Sadržaj

I Actueel / Aktuelno

- 5 Studeren in tijden van corona / Studiranje u doba korone (door/piše: Ivana Zubac)
- 6 Nederlandstalig jaar / Nizozemska godina (door/piše: Marija Stefanović)
- 8 Nadelen van online studeren / Mane studiranja na daljinu (door/piše: Marija Stefanović)
- 10 Online leren – Duolingo, Busuu, Babbel: een recensie / Učenje na daljinu – Duolingo, Busuu, Babbel: recenzija (door/piše: Milan Ristić)
- 11 Online leren – Drops: een recensie / Učenje na daljinu – Drops: recenzija (door/piše: Nevena Kedžić)
- 12 Studeren en werken / Studirati i raditi (door/piše: Teodora Mladenović)
- 13 Werk tijdens het studeren / Rad za vreme studiranja (door/piše: Jana Živkić)

II Onderzoek / Istraživanja

- 15 Toekomstplannen en professionele ambities van de studenten Servische taal in België / Planovi i profesionalne ambicije studenata srpskog jezika u Belgiji (door/piše: Nina Škoro)
- 21 Cultuurelementen in het tekstboek *Contact! 1* / Elementi kulture u udžbeniku *Contact! 1* (door/piše: Jana Živkić)

III Kunst en geschiedenis / Umetnost i istorija

- 25 Invloed brieven op Van Goghs werk / Uticaj pisama na Van Gogov rad (door/piše: Teodora Mladenović)
- 29 Fin de siècle (door/piše: Eleonora Tomić)
- 34 De Grote Oorlog in België / Veliki rat u Belgiji (door/piše: Teodora Mladenović)
- 39 Posters – Gochelaar (door: Marija Stefanović)

IV Interviews / Intervjui

- 40 Jelica Novaković-Lopušina (door/intervju vodile: Jana Živkić & Marija Vacić)
- 44 Pavle Trkulja (door/intervju vodile: Marija Jovanović & Olivera Mitić)
- 47 Nevena Nikolić (door/intervju vodile: Nina Škoro, Jelena Sokolović & Jelena Lapadatović)
- 51 Javorka Đurić [@maple.things](https://www.maple.things) (door/intervju vodile: Nevena Kedžić, Jana Ćirović, Ivana Zubac)
- 54 Tijana Tripković [@tijanatri](https://www.tijanatri.com) (door/intervju vodila: Anja Tramošljanin)

V Vertalingen en literatuur

- 57 Canon van Nederland / Kanon holandske nacionalne istorije (door/preveli: vierdejaarsstudenten / studenti četvrte godine)
- 63 Brief aan de uitgever / Pismo izdavaču (door/pišu: Marija Jovanović & Olivera Mitić)
- 64 Een nagelaten bekentenis / Posthumno priznanje (door/piše: Teodora Mladenović)
- 72 Mariadevotie in de middeleeuwse Marialegende Beatrijs / Kult Bogorodice u srednjovekovnoj marijanskoj legendi Beatrijs (door/piše: Anja Tramošljanin)
- 75 De wereld gezien vanuit het perspectief van een vrek / Svet iz perspektive tvrdice (door/piše: Marija Stefanović)
- 78 Hier dansen de letters van het papier / Ovde slova plešu sa paira (door/prevela: Marija Jovanović)

VI Verslagen / Izveštaji

- 80 Een semester in Wenen / Semestar u Beču (door/piše: Jelena Lapadatović)

Woord vooraf

Uvodna reč

Beste lezers,

Het is echt fenomenaal dat we dit nummer van *Paukenslag!* lezen. Het was ook een buitengewone kans om er tijdens een buitengewoon jaar aan te werken. Het jaar achter ons was op zijn zachtst gezegd uitdagend. Ondanks zo'n jaar vol onverwachte gebeurtenissen heeft onze redactie op volle kracht gewerkt en dat harde werk, inzet en motivatie hebben ons dit nummer opgeleverd.

Zoals altijd was het hoofddoel van ons studentenblad het versterken en verbeteren van de betrekking tussen Servië en Nederland. De situatie waarin we ons allemaal bevonden en die ons het afgelopen jaar, niet alleen deze twee gebieden, maar ook de hele wereld, verenigde, was de pandemie van het Covid-19-virus. Om die reden hebben we besloten om het onderwerp dat zich opdrong niet te negeren. Op deze manier waren we in staat om dichter bij jullie te komen en alle uitdagingen die we tegenkwamen op weg naar het creëren van het nieuwe nummer beter te beschrijven, maar ook om solidariteit te tonen met collega's uit Nederland en België die, naar onze mening, soortgelijke problemen hadden tijdens hun studie net als wij.

We zijn trots op dit nieuwe nummer, niet alleen maar omdat we alle problemen hebben overwonnen die waren veroorzaakt door online lessen en sociale afstand. *Paukenslag! 2021* is volledig gemaakt door jonge mensen, terwijl we het gevoel van saamhorigheid opbouwden dat we nodig hadden tijdens die moeilijke periode van isolatie.

Studeren in tijden van corona is een nummer dat ingaat op actuele onderwerpen zoals de voor- en nadelen van online studeren en aanbevelingen voor apps voor afstandsonderwijs, het roept de vraag op hoe het is om te werken en te studeren tegelijk, maar bespreekt ook andere relevante onderwerpen. Voor jullie hebben we ook onderzoek, kunst en geschiedenis, interviews, vertalingen en literatuur gecombineerd, evenals rapporten over studeren in het buitenland – alles waarmee we het afgelopen jaar bezig waren.

Was het moeilijk? Ja. Zijn we trots op ons werk? Absoluut ja. Wie moeten we bedanken? Aan iedereen die ons heeft geholpen dit nummer bij jullie te bezorgen, en vooral aan mentoren, medewerkers en gesprekspartners.

Wij wensen jullie veel leesplezier!

Marija Jovanović, hoofdredactrice

Dragi čitaoci i čitateljke,

Izuzetno je to što čitamo ovaj broj magazina *Paukenslag!*. Bila je i izvanredna prilika raditi na njemu tokom jedne vanredne godine. Godina koja se nalazi iza svih nas, bila je, u najmanju ruku, izazovna. Uprkos takvoj godini, punoj neočekivanih događaja, naša redakcija radila je punom parom, a taj vredan rad, trud i motivacija, doneli su nam ovaj broj.

Kao i uvek, glavni cilj našeg studentskog magazina bio je da učvrsti i poboljša veze između Srbije i Nizozemlja. Situacija u koja nas je sve zadesila i tokom protekle godine ujedinila, ne samo ova dva područja, već i ceo svet, bila je pandemija virusa Kovid-19. Iz tog razloga, rešili/e smo da ne ignorišemo temu koja se sama nametnula i tako vam približimo i bolje opišemo sve izazove s kojima smo se susreli/e na putu kreiranja novog broja, ali i da se solidarišemo sa vršnjacima i vršnjakinjama iz Holandije i Belgije koji/e su, verujemo, imali slične poteškoće tokom studiranja kao i mi.

Međutim, na ovaj broj nismo ponosni/e samo zato što smo pobedili/e sve neprilike izazvane onlajn nastavom i socijalnim distanciranjem. *Paukenslag! 2021.* su u potpunosti izradili mladi ljudi, gradeći osećaj zajedništva kakav nam je upravo bio potreban tokom teških perioda izolacije.

Studiranje u doba korone je broj koji se osvrće na aktuelne teme poput prednosti i mana onlajn studiranja i savetovanja po pitanju aplikacija za učenje jezika na daljinu, postavlja pitanje kako je učiti i studirati u isto vreme, ali i obrađuje mnoge druge teme od značaja. Za vas smo, pored toga, objedinili/e istraživanja, umetnost i istoriju, intervju, prevode i književnost, kao i izveštaje o studiranju u inostranstvu – sve čime smo se prethodnih godinu dana bavili/e.

Da li je bilo teško? Da. Da li smo ponosni/e na svoj rad? Apsolutno da. Kome treba da se zahvalimo? Svima koji/e su nam pomogli/e da ovaj broj dođe do vas, a najviše mentorima/kama, saradnicima/ama i sagovornicima/ama.

Želimo vam prijatno čitanje!

Marija Jovanović, glavna urednica

Studeren in tijden van corona

Studiranje u doba korone

door/piše: Ivana Zubac

Het is meer dan een jaar geleden dat dit kwaadaardige virus in ons leven binnenkwam. We dachten dat het van korte duur zou zijn, het zou ons niet veel beïnvloeden. Onze levens zullen gewoon doorgaan. Maar hier zijn we bijna twee jaar later in dezelfde situatie die maar niet verbetert. Daarom besloot ik om het thema van het studeren in tijden van corona te behandelen. Omdat ik zelf ook studeer, wil ik dit onderwerp ook vanuit een persoonlijk perspectief bekijken. Zo kan ik het beste uitleggen welke problemen de nieuwe situatie met zich heeft meegebracht.

We worden dagelijks geconfronteerd met nieuwe problemen als gevolg van deze pandemie. Hoe heeft deze situatie onze studies, gewoonten en vooral de psyche van studenten beïnvloed? Zijn er technische problemen? Worden studenten beroofd van kennis? Over welke middelen beschikken studenten in zulke omstandigheden? Is het verantwoordelijkheidsgevoel van een student tijdens online lessen afgenomen? Dit zijn de vragen die ik kort wil bespreken.

We zullen met technische problemen beginnen. Veel professoren proberen de syllabus te volgen en gaan door met het lesgeven. Dat doen ze via bepaalde platforms. Het meest gebruikte platform is *Zoom*. In mijn ervaring is *Zoom* tot nu toe het meest stabiele programma voor online lessen, maar een slechte internetverbinding is altijd een probleem. Netwerkproblemen komen we elke dag tegen. Zo zijn er vaak storingen tijdens de lezing en de studenten zijn de dupe daarvan. Mijn verbinding werd een paar keer verbroken, en er was geen mogelijkheid om terug te keren en naar de lezing te beluisteren, waardoor ik de leerstof niet goed begreep. Ik probeerde alles zelf in te halen, maar er bleven bepaalde gaten in mijn kennis. Vanwege het grote aantal studenten is het zeldzaam dat een professor terugkeert naar wat al gedaan is omwille van één persoon.

Uit het onderzoek dat een studente van de Filologische faculteit, Sanja Tešić, heeft gedaan naar effecten van het onlineonderwijs, bleek dat hoe meer studenten achter het scherm zitten, hoe lager hun concentratieniveaus zijn. We kunnen tot de conclusie komen dat het tijdens

een online les moeilijker is om te concentreren en te volgen. Hoofdpijn komt vaak voor en je kan ook de stress – die vaak wordt veroorzaakt door de verbroken internetverbinding – niet uitsluiten. Is het waar dat het niveau van bezorgdheid onder studenten tijdens de pandemie is toegenomen? Het antwoord is waarschijnlijk positief.

Tot slot, het begin van je studie is, zoals elk begin, niet makkelijk. Je komt naar een onbekende omgeving en wordt omringd door onbekende mensen. Ook in de gewone omstandigheden heeft dat allemaal invloed op de menselijke psyche. Hoe is het om een eerstejaarsstudent te zijn in tijden van corona? Maatregelen die zijn genomen om de verspreiding van het virus te voorkomen hebben een kloof tussen mensen gecreëerd. Mensen worden vervreemd en het menselijk contact neemt af. Mondkapjes maken het onmogelijk om mensen op een andere manier te begroeten dan te knikken, en het is moeilijker om een gesprek te beginnen, maar dat betekent niet dat we geen nieuwe mensen kunnen ontmoeten. Toch, hoe doe je dat op twee meter afstand? Dat moeten we nog leren.

Het studeren in tijden van corona maakt veel dingen moeilijk. We moeten allemaal met deze tegenslag leren omgaan en het meest uit dit nieuw soort onderwijs proberen te halen.



Prošlo je više od godinu dana otkako je u naše živote ušetao ovaj zločudan virus. Mislili smo da će kratko trajati i da neće puno uticati na nas, da će naši životi nastaviti svojim uobičajenim tokom. Međutim, evo nas posle godinu dana i jače u istoj situaciji bez poboljšanja na vidiku. Zbog toga sam odlučila da pokrenem temu studiranja u doba korone. S obzirom na to da sam i sama studentkinja, želja mi je da ovoj temi pristupim iz lične perspektive jer na taj način najbolje mogu da prikažem probleme koje je novonastala situacija donela.

Svakodnevno se susrećemo sa novim problemima koji su posledica pandemije. Kako je ova situacija uticala na učenje, navike i ono najbitnije – psihičko stanje studenata? Da li se javljaju tehnički problemi? Da li je studentima uskraćena predviđena nastava? Kolikim resursima studenti raspolažu u ovakvim okolnostima? Da li se smanjio osećaj odgovornosti studenata prilikom *online* nastave? To su pitanja o kojima bih želela da govorim.

Počecemo od tehničkih problema. Mnogi profesori pokušavaju da održe predavanja u skladu sa planom i programom. To čine preko određenih platformi. Najzastupljenija platforma jeste *Zoom*. Po mom iskustvu *Zoom* se za sada pokazao kao najstabilniji program za održavanje *online* nastave, ali kvalitet internet veze problem je koji će čini se, uvek biti prisutan. Problemi s mrežom su nešto s čime se svakodnevno susrećemo i što često može stvarati smetnje prilikom predavanja i to na štetu studenata. Meni lično se par puta prekinula veza, i nisam imala mogućnost da se vratim i preslušam predavanje do kraja, što je dovelo nerazumevanja određenog dela gradiva. Pokušala sam sama da

nadoknadim propušteno, ali određene rupe u znanju su ostale. Zbog prevelikog broja studenata retko koji profesor će se vratiti na već pređeno zarad jedne osobe.

Studentkinja Filološkog fakulteta Sanja Tešić, napravila je anketu o tome kako *online* nastava utiče na mentalno stanje nas studenata. Rezultati su pokazali da studentima koncentracija brže opada ako sede predugo za nekim električnim uređajem. Na osnovu toga možemo da zaključimo da je studentima teže da se fokusiraju i prate *online* nastavu. Glavobolje su česta pojava, a ne treba zanemariti ni stres koji je često izazvan gubljenjem internet veze. Da li je istina da se prilikom pandemije povećao nivo anksioznosti kod studenata? Odgovor je verovatno potvrđan.

Na kraju, početak studija, kao i svaki početak, nije lak. Studenti dolaze u nepoznatu sredinu i bivaju okruženi nepoznatim ljudima, što i u uobičajenim okolnostima utiče na njihovu psihi. Kako je to biti prvak u doba korone? Nošenje maske otežava pokretanje ikakve konverzacije. Mere donesene u cilju sprečavanja širenja virusa stvorile su određeni jaz među ljudima. Ljudi su se otuđili i smanjio se neposredan kontakt. Ipak smatram da ljudski kontakt nije skroz nestao, to što nas maske primoravaju da se pozdravljamo klimanjem glavom, ne znači da smo izgubili mogućnost upoznavanja novih ljudi. Ali kako se stiču prijateljstva na razmaku od dva metra?

Studiranje u doba korone mnogo toga je otežalo. Na nama je da naučimo da se nosimo s ovom nedaćom i da pokušamo da izvučemo maksimum iz ovog novog vida studiranja.

Nederlandstalig jaar Nizozemska godina

door/piše: Marija Stefanović

Het afgelopen jaar was vol veranderingen en nieuwe omstandigheden waaraan we allemaal moesten wennen. Overall, geloof ik, was het een heel moeilijke tijd. Maar ik vind dat men in die periode veel tijd kon besteden om aan zichzelf te werken, voor zichzelf te zorgen en ook om vrede in zichzelf te vinden.

Vorig jaar zat ik in het eerste jaar van mijn studie Nederlands. Een heel bijzonder, maar ook een heel raar jaar was het. Om te beginnen moet ik zeggen dat mijn keuze om Nederlands te studeren niet zo makkelijk was gemaakt. Allereerst had ik, in Servië wonend, bijna geen contact met de Nederlandse of Vlaamse cultuur of taal, en wist ik echt nog niet veel dingen over die cultuur. Ik wist niet welke stereotypen over deze mensen bestaan, welke grapjes ze grappig vinden, welke feestjes ze vieren en nog veel gewone dingen die er elke dag gebeuren,

kende ik helemaal niet. Nochtans vond ik het erg goed dat ik bijna geen kennis van die cultuur of de taal had, want dat betekende dat er veel was om te leren. Volgens mij, is het altijd goed om elke dag iets nieuws te leren. En daardoor kwam ik dus dicht bij de beslissing om me in iets dat voor mij helemaal nieuw en onontdekt was, te verdiepen.

Goede keuze denk ik nu!

Het voorbije jaar was de Nederlandse taal voor mij een echte ontdekking. Ik probeerde om mezelf ook buiten mijn studie zoveel mogelijk onder te dompelen in Vlaamse en Nederlandse invloeden. Een leuk avontuur moet ik zeggen - eerst was het een strijd om "ui" en "eu" juist uit te spreken en daarna om heel lange woorden in één adem te zeggen. Maar na die strijd kwam er een andere: waar staat het werkwoord nou? Een vraag waarmee ik soms nog problemen heb.

Aan de ene kant dit strijden met de taal, maar aan de andere kant veel leuke dingen die me als persoon echt hebben veranderd. Ik ben begonnen om al mijn taken een paar dagen voor de deadline in te leveren, daar we geloven dat Nederlanders nauwgezetheid erg respecteren. Daarnaast heb ik mijn constante angst dat ik iets in de keuken zal laten aanbranden, overwonnen tijdens het maken van kletskoppen, wafels en andere Nederlandse koekjes. Ook ben ik meer sociaal geworden. Als een persoon op straat Nederlands spreekt, vind ik het geen probleem om haar of hem voor een biertje in het Nederlands uit te nodigen. En ook de aardigheid van de mensen die nooit "nee" zeggen om samen een biertje te drinken, maakt dat ik hen altijd bewonder en veel meer respect voor hen heb.

Nederlandstalige boeken lezen in het Servisch of in het Nederlands heeft me ook veel geholpen om de mentaliteit van dit noordelijke volk beter te begrijpen. Het is echt bewonderenswaardig hoeveel goede dingen de strijd voor meningsvrijheid en tolerantie door Erasmus en alle mensen die na hem leefden tot vandaag veroorzaakte. Ik bewonder ook het bestaan van kritische meningen die we in de schilderijen van Bosch of Breugel bijvoorbeeld kunnen opmerken. Ik geloof dat het ook vandaag heel belangrijk is om alles buiten de doos te bekijken, hoewel het moeilijk is omdat we in die doos eigenlijk wonen.

Ik heb veel geschoolde en creatieve mensen ontmoet die hun tijd een stap voor waren, in de geschiedenis van de Lage Landen. Het geeft me inspiratie en motivatie om zelf iets nieuws te maken, om beter te zijn en elke dag beter te worden. Nu schrijf ik deze woorden terwijl ik naar een geel papiertje kijk dat op mijn muur hangt: "De tijd vliegt snel, gebruik hem wel!". Alles wat ik in het afgelopen jaar heb geleerd, was een grote stimulans om zelf meer te leren en meer aan mezelf te werken. Ik heb aandachtig geluisterd naar wat mensen zeggen of hoe ze zich gedragen en dus ik heb een nieuwe manier van denken leren kennen. Bovendien vond ik zelfs meer motivatie om het leven te onderzoeken en daarom ben ik meer dan tevreden met mijn gelukkige keuze om Nederlands te leren. Die ontwikkeling heeft niet alleen mij blij gemaakt, maar ook mijn familie, vooral mijn moeder, die zeer blij is dat ik nu zelf iets kan koken. Waarschijnlijk leek het een kleine beslissing, maar het heeft mijn leven, mijn manier van denken gedefinieerd en ook mezelf veranderd tot iets beters, geloof ik.

Nu is het een beetje moeilijk om "tot slot" te zeggen en een conclusie te maken omdat het echt niet het einde van mijn ervaring met het Nederlands is. Maar ik weet zeker dat het dit jaar mijn goede voornemen zal zijn om voor de eerste keer in mijn leven naar de Lage Landen te reizen en dus niet alleen de cultuur door boeken en het internet ervaren, maar ook wel in praktijk en werkelijkheid te voelen.

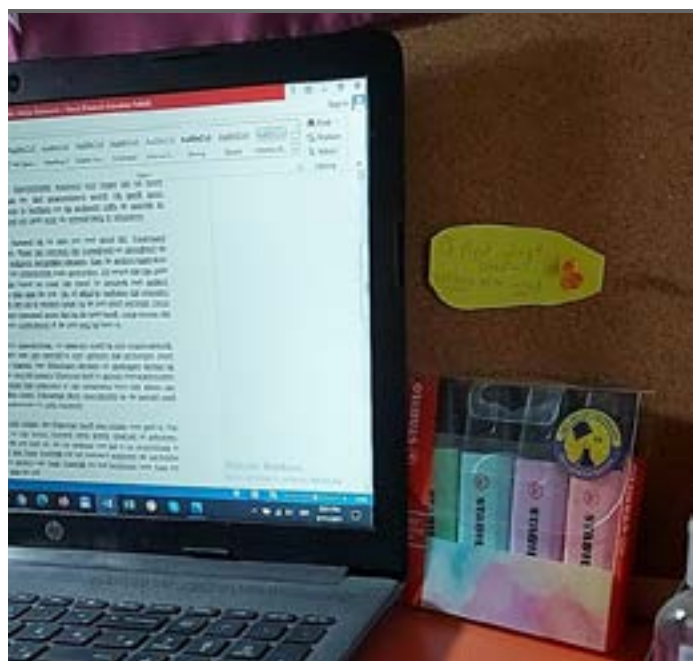
Protekla godina bila je puna promena i novih okolnosti na koje smo se svi morali naviknuti. Verujem da je svuda bilo jedno veoma teško doba. Ali smatram da smo to vreme mogli da iskoristimo za rad na sebi, brigu o sebi i pronalazak mira u samima sebi.

Prošle godine sam bila na prvoj godini studija holandskog jezika. Bila je to vrlo posebna, ali i vrlo čudna godina. Za početak, moram da kažem da moj izbor da studiram holandski nije bio toliko jednostavan. Pre svega, ja koja živim u Srbiji, nisam imala gotovo nikakav kontakt s holandskom i flamanskom kulturom ili jezikom, i zaista još uvek nisam znala mnogo o njima. Nisam znala koji stereotipi vezani za Nizozemlje su zaista istiniti, kakve šale su im smešne, koje praznike slave i mnoge druge uobičajene stvari koje se svakog dana dešavaju, uopšte nisam poznavala. Međutim, činjenica da gotovo uopšte nisam poznavala tu kulturu ili jezik mi se dopala, jer je to značilo da se može mnogo toga naučiti. Mislim da je uvek dobro svakog dana naučiti nešto novo. To me je i privuklo odluci da zakoračim u nešto što mi je bilo potpuno skriveno.

Sada ovo vidim kao dobar izbor!

U proteklih godinu dana holandski jezik je za mene bio jedno pravo iskustvo. Pokušala sam da se što više udubim u flamanske i holandske uticaje i van studija. Moram reći, jedna zabavna avantura - prvo se vodila borba za pravilno izgovaranje „ui“ i „eu“, a zatim za izgovaranje vrlo dugih reči u jednom dahu. Ali posle ovih bitki došla je još jedna: gde sad stoji glagol? Pitanje s kojim ponekad i dalje imam problema.

S jedne strane ta borba sa jezikom, ali s druge strane puno lepih stvari koje su me zaista promenile i kao osobu. Sve svoje zadatke počela sam da predajem i nekoliko dana pre roka, a to možemo da shvatimo kao uticaj holandske poslovične tačnosti. Pored toga, dok sam pravila *kletskoppen*, vafle i druge holandske kolačiće, prevazišla sam konstantan strah da ću u kuhinji nešto zapaliti. Takođe sam postala društvenija. Ako čujem da neka osoba na ulici govori holandski, nije mi problem da nju ili njega pozovem na pivo, na holandskom. A takođe, takva ljubaznost ljudi koji nikad ne kažu „ne“ na poziv na pivo u meni budi još



više divljenja i poštovanja prema njima.

Čitanje holandskih knjiga na srpskom ili holandskom takođe mi je mnogo pomoglo da bolje razumem mentalitet ovog severnog naroda. Zaista je vredna divljenja količina dobrih stvari koje se i danas dešavaju, a koje su posledica borbe za slobodu mišljenja i toleranciju koju je pokrenuo Erazmo, a nastavili mnogi nakon njega. Takođe se divim kritičkom razmišljanju koje možemo zapaziti na primer na slikama Boša ili Brojgela. Verujem da je i danas veoma važno gledati na sve izvan zadatih okvira, iako je to teško jer i sami u njima i živimo.

Upoznala sam mnogo obrazovanih i inovativnih ljudi koji su bili korak ispred svog vremena u istoriji Nizozemlja. Njihovi primeri mi daju inspiraciju i motivaciju da i sama napravim nešto novo, da budem bolja i da svakodnevno radim bolje. Ove reči pišem dok gledam u žuti papir koji mi visi na zidu: „*Vreme leti, dobro ga iskoristi!*“. Sve što sam naučila u proteklih godinu dana bilo mi je odličan

podsticaj da naučim više i više radim na sebi. Pažljivo sam slušala šta ljudi govore i kako se ponašaju i tako sam upoznala novi način razmišljanja. Štaviše, pronašla sam još više motivacije za životna istraživanja i zato sam i više nego zadovoljna svojim izborom da započnem učenje holandskog. Ta promena nije obradovala samo mene, već i moju porodicu, posebno majku, koja je veoma srećna što sada mogu i sama nešto da skuvam. Verovatno deluje kao mala odluka, ali verujem da mi je ona definisala život, način razmišljanja i mene samu preusmerila ka nečemu dobrom.

Sada je malo teško reći „na samom kraju“ i doći do zaključka, jer ovo ipak nije kraj mog iskustva. Ali sigurna sam da će mi ove godine novogodišnja želja biti da prvi put u životu putujem ka Nizozemlju i da time kulturu ne proživljavam samo preko Interneta i kroz knjige, već i u praksi i stvarnosti.



Nadelen van online studeren

Mane studiranja na daljinu

door/piše: Marija Stefanović

Een nieuwe opdracht. Deadline: 23:59. Die sturen per email. Essay tot dinsdagavond. Plaats die even op Dropbox. Huiswerk voor deze week. Kijk naar de video en schrijf een opmerking. Schrijf je eigen mening in 150 woorden. Huiswerk voor de volgende week. Nieuwe opdracht. Deadline is voorbij. Gebruik Moodle om dit huiswerk te maken. Die stuur je niet naar mijn mail! Waar is jouw huiswerk? Deadline 23:59. Deadline voorbij. Bij deze opdracht moeten jullie... Huiswerk voor de volgende week....

Zeer georganiseerd. Bijna geketend aan je laptop met een hand. Zeker een flesje water in je andere hand. Val je in slaap met de gedachten: "wat moet ik morgen voor overmorgen doen?" Als je geen planner had gekocht voor de corona crisis, had je geen kans om je week proper te organiseren. Hopelijk heb je een planner met vrolijke

kleuren, anders zal je geen aandacht aan hem geven.

Misschien klinkt het verschrikkelijk, maar in deze tijden van complete chaos bracht die kleine planning van je week wat orde in je leven. Zeker is er niemand die daarvoor dankbaar is, maar die huiswerken en onze verantwoordelijkheden hebben ons elke dag wakker gemaakt.

Eerlijk gezegd, volgens mij voelden we ons allemaal opgesloten, alsof we in een kooi waren gezet om gezond en veilig te blijven. We waren allemaal in de positie om na te denken of dit huiswerk of die opdracht echt *nodig* en *nuttig* is. Toont die opdracht dat ik nu iets ken of dat ik iets heb geleerd? Waarschijnlijk wel, waarschijnlijk niet. Maar naar mijn mening is dat, als iedereen opgesloten moest worden, dan waarschijnlijk de beste optie - dat je in zo'n tijd de kans krijgt om iets nieuws te leren. Hobby's, dromen, TV series en films zijn zeker nodig om onze

realiteit een beetje mooier te maken, maar dat veranderde het feit niet dat je week door een planner ingeperkt werd.

Maar toch, als we terugkijken naar het vorige jaar, kunnen we dan niet trots op onszelf zijn dat we zelfs in die tijden klaar waren om onze verplichtingen na te komen? Dus, het leven niet opgeven en doen wat je vroeger ook hebt gedaan, maar dan binnen. Zeker moeilijk, want wat zie je daar, als je naar het buiten kijkt? Dood, virus, aantal besmettingen, dood, begrafenis, maatregelen, mondkapjes, hoge koorts, veranderingen van maatregelen en zo verder enzovoort. Deze woorden draaiden alleen maar in cirkels en kwamen elke dag of elke week terug.

Was dat het moeilijkste? Ik denk van niet. Geen knuffels, geen kusjes, geen koffies, geen handdrukken, geen feestjes, geen buitenactiviteiten, geen gewoon contact met mensen. Ik kan jullie niet aanraken, ik mag het niet doen. Ik kan jullie zien door mijn scherm met trage internetverbinding. Dat is alles wat ik kan doen. Dat en wat hoop hebben dat alles snel voorbij zal zijn.

Alles is online. Alles is op het internet. Mijn vrienden. Mijn huiswerk. Mijn werk. Iedereen zit voor zijn laptop de hele dag om wat contact te hebben met het leven. Anders voelt het alsof je niet leeft. Dit is dus geen echt studentenleven: met je medestudenten uitgaan, feesten dat je geslaagd bent, koffiedrinken, samen studeren, vriendschappen maken. Dat mag gewoon niet. Dit is de tijd om binnen te blijven en alles wat in je planner staat te doen. Hou je gezond en hou je veilig!

Dus, wat is het moeilijkste? Ik kan niks veranderen.



DeviantArt.com / tea-dude

Jedno novo vežbanje. Krajnji rok 23:59. Poslati ga na mejl. Esej za utorak uveče. Postaviti na *Dropbox*. Domaći za ovu nedelju. Pogledati video i prokomentarisati. Napisati svoje mišljenje u 150 reči. Domaći za sledeću nedelju. Novo vežbanje. Krajnji rok je prošao. Koristiti *Moodle* za izradu ovog zadatka. Poslati ga na moj mejl! Gde ti je domaći? Krajnji rok 23:59. Krajnji rok je prošao. Za ovo vežbanje morate... Domaći za sledeću nedelju...

Veoma organizovano. Gotovo prikovani jednom rukom za laptop. U drugoj se sigurno nalazi flašica vode. Zaspite li sa mislima: „šta sve moram sutra da uradim za prekosutra?“ Da niste kupili planer pre početka korona krize, ne biste imali šanse da se organizujete kako treba. Bilo bi dobro da je planer u nekoj veseloj boji, inače vam neće privlačiti pažnju.

Svakako se čini užasnim, ali u ovo vreme potpunog haosa taj mali nedeljni plan unosi nešto reda u vaš život. Niko sigurno nije srećan zbog toga, ali upravo su nas ti domaći zadaci i obaveze terali da se budimo svakog jutra.

Iskreno rečeno, mislim da smo se osećali kao pritvoreni, kao da smo bačeni u kavez da bismo ostali zdravi i bezbedni. Svi smo bili u prilici da pomislimo: da li je ovo vežbanje zaista *potrebno* i *korisno*. Da li ovo vežbanje pokazuje da sam ja išta naučio/-la? Možda da, a možda i ne. Ali po mom mišljenju, ako su svi već morali da budu pritvoreni, onda je najbolja opcija da za to vreme imamo priliku i da naučimo nešto novo. Hobiji, snovi, serije i filmovi su zasigurno bili neophodni da nam bar malo ulepšali realnost. To ipak ne menja činjenicu da ti je nedelja predodređena nedeljnim planerom.

Ipak, ako se osvrnemo na prethodnu godinu, zar ne možemo da budemo ponosni na sebe što smo čak i u takvim okolnostima bili spremni da ispunjavamo svoje obaveze? Dakle, ne odustajati od života i raditi sve što i ranije, samo unutar četiri zida. Svakako teško, jer kada pogledate napolje, šta tamo vidite? Smrt, virus, broj zaraženih, sahrane, nove mere, maske, visoke temperature, promene mera i tako u nedogled. Ove reči su samo kružile i vraćale se ponovo i ponovo, iz dana u dan.

Da li je to bilo najteže? Mislim da ne. Nema zagrljaja, nema poljubaca, nema kafa, nema rukovanja, nema žurki, nema spoljašnjih aktivnosti, nema uobičajenog kontakta sa ljudima. Ne mogu da vas dodirnem, ne smem to da uradim. Mogu da vas vidim preko ekrana uz lošu internet vezu. To je sve što mogu da uradim. To i da zadržim nešto nade da će se sve brzo svršiti.

Sve je *online*. Sve je preko interneta. Moji prijatelji. Moj domaći. Moj posao. Svi sede ispred laptopa po ceo dan kako bi imali bar malo kontakta sa životom. U suprotnom je kao da i ne živiš. Ovo nije onaj pravi studentski život: izlaženje s kolegama, proslavljanje položenih ispita, ispijanje kafe, učenje zajedno, stvaranje prijateljstava. To prosto nije dozvoljeno. Ovo je doba ostajanja među četiri zida i ispunjavanja svega što piše u planeru. Budite zdravi i bezbedni!

Dakle, ono najteže? To što ništa ne mogu promeniti.

Online leren / Učenje na daljinu

Taal leren-apps / Aplikacije za učenje jezika

door/piše: Milan Ristić

Taal leren-apps zijn niet nieuw: de eerste van dit soort is bijna 30 jaar oud (*Rosetta Stone*). Tegenwoordig bestaan er meer dan 50 soortgelijke apps, en elke heeft voor- en nadelen. Deze applicaties, hoewel al populair, kregen veel meer bekendheid tijdens corona. Toen we thuisbleven en op zoek naar nieuwe ervaringen waren, gebruikten we taal leren-apps meer dan ooit. *Duolingo* merkte een groei van het aantal gebruikers in het VK op: 296% in maart 2020. In deze tekst ga ik proberen een paar applicaties te beschrijven en ook hun structuur te analyseren.

Aplikacije za učenje jezika nisu nikakva novost: prva ove vrste stara je skoro 30 godina (*Rosetta Stone*). Danas postoji više od 50 sličnih aplikacija, a svaka ima svoje prednosti i mane. Ove aplikacije, iako već popularne, postale su mnogo popularnije tokom korone. Dok smo bili kod kuće u potrazi za novim iskustvima, koristili smo aplikacije za učenje jezika više nego ikad. *Duolingo* je zabeležio ogroman porast u broju korisnika u Velikoj Britaniji: 296% u martu 2020. godine. U ovom tekstu pokušaću da opišem nekoliko aplikacija i analiziram njihovu strukturu.



Great work! Let's make this a bit harder...

Duolingo is relatief nieuw en is sinds 2011 meer een professionele app geworden. Persoonlijk gebruik ik *Duolingo* sinds 2015 en vind het erg handig. Als je iemand bent die weet hoe je een gewoonte moet opbouwen, past dan *Duolingo* heel goed bij jou. Het biedt geweldige oefeningen die gemakkelijk onderweg kunnen worden gedaan. Je kunt dus een nieuwe taal leren of je vaardigheden verbeteren, zelfs als je niet veel vrije tijd hebt. Aan de andere kant kunnen oefeningen na verloop van tijd repetitief en saai worden, dus als je serieus een nieuwe taal wilt leren, zijn een paar andere apps misschien een betere optie.

D u o l i n g o

Duolingo je relativno nov i postao je nešto profesionalnija aplikacija od 2011. godine. *Duolingo* lično koristim od 2015. godine i smatram ga veoma korisnim. Ako ste neko ko zna da izgradi naviku, onda vam *Duolingo* savršeno odgovara. Nudi sjajne vežbe koje se lako mogu odraditi u pokretu. Tako možete naučiti novi jezik ili poboljšati svoje veštine čak iako nemate mnogo slobodnog vremena. S druge strane, vežbe s vremenom počinju da se ponavljaju i postaju dosadne, tako da, ako želite ozbiljno da se posvete učenju novog jezika, nekoliko drugih aplikacija bi mogle biti bolja opcija.

B u s u u



Alexander Richardson has asked you to correct their writing exercise

Busuu lijkt al een tijdje te bestaan - sinds 2008. In tegenstelling tot *Duolingo* lijkt *Busuu* meteen ter zake te komen. Het biedt zeer goed gestructureerde cursussen en het premium abonnement is elke cent waard. Maar deze heeft ook een paar nadelen. *Busuu* lijkt een zeer beperkt aantal cursussen aan te bieden die je kunt volgen. Met slechts 12 talen zouden taalleerders die wat meer exotische talen willen leren ergens anders moeten zoeken.

Busuu je prisutan neko vreme - od 2008. Za razliku od *Duolinga*, čini se da *Busuu* prelazi direktno na stvar. Nudi veoma dobro strukturirane kurseve, a plaćena verzija vredi svaki dinar. Ali i ova aplikacija ima nekoliko nedostataka. *Busuu* nudi naizgled vrlo ograničen broj kurseva koje možete pohađati. Sa samo 12 jezika u ponudi, korisnici koji žele da nauče neke egzotične jezike trebalo bi da potraže nešto drugo.

B a b b e l

De derde app is *Babbel*. *Babbel* lijkt alles te hebben: geweldige geschiedenis, geweldige cursussen en een fantastisch aanbod. Bovendien werd deze gekozen tot taalleer-app van het jaar. Hoewel het zich meer aan de dure kant van het spectrum bevindt, is het volgens de gebruikers zeker de moeite waard. Het heeft een eenvoudige interface, goed gestructureerde cursussen en heeft allerlei lees-, spreek-, schrijf- en luisteroefeningen. Het is zeer intuïtief en gebruiksvriendelijk, in zekere zin een combinatie van *Duolingo* en *Busuu*, maar nog beter.

Met zoveel apps voor het leren van talen die regelmatig worden uitgebracht, is het moeilijk om te beslissen welke de beste is. Het is zeker dat niet elke app voor iedereen is, maar ik geloof ook dat iedereen een app kan vinden die bij zijn behoeften en zijn portemonnee past. Gelukkig hebben de meeste van deze apps een gratis versie, dus je kunt beslissen of dat de app is waaraan je je bindt. Het belangrijkste is, als je het mij vraagt, één enkele app te kiezen die je middel zal zijn bij het verwerven van kennis van een vreemde taal, omdat we al weten dat consistentie het belangrijkste is bij het verwerven van een nieuwe vaardigheid.



door/piše: Nevena Kedžič

Drops is een mobiele applicatie waarmee gebruikers de woordenschat van het Nederlands of een andere taal kunnen uitbreiden en oefenen. Er is een gratis en een premium versie en deze is ook beschikbaar voor zowel Android als iOS.

De applicatie is ontworpen in de vorm van minigames (spelling, pictogrammen en woorden verbinden, pictogrammen en audiobestanden verbinden) gedurende 5 tot 10 minuten per dag, en gebruikers kunnen kiezen welke woorden ze willen oefenen door het woord omhoog of omlaag te slepen.

voordelen: makkelijk te gebruiken, prettig, kost niet veel tijd, mooi design, brede woordenschat

nadelen: de nadruk ligt uitsluitend op woordenschat, iconen zijn soms niet duidelijk genoeg, zonder premium versie zijn niet alle woordenlijsten beschikbaar



Treća aplikacija je *Babbel*. *Babbel* na prvi pogled ima sve: sjajnu istoriju, sjajne kurseve i fantastičan raspon istih. Štaviše, izabrana je za aplikaciju za učenje jezika godine. Iako se nalazi na skupljem kraju spektra, prema iskustvima korisnika je i te kako vredna toga. Ima jednostavan interfejs, dobro koncipirane kurseve i sve vrste vežbi čitanja, govora, pisanja i slušanja. Veoma je intuitivan i jednostavan za upotrebu, na neki način kombinacija aplikacija *Duolingo* i *Busuu*, no još bolji.

S obzirom na to da se redovno objavljuje mnoštvo aplikacija za učenje jezika, teško je odlučiti koja je najbolja. Sigurno je da nije svaka aplikacija za svakoga, ali verujem da svako može pronaći aplikaciju koja odgovara njegovim potrebama i džepu. Svom srećom, većina njih ima besplatnu verziju, pa imate vremena da odlučite da li je baš ta aplikacija ona na koju ćete se obavezati. Najvažnije je, ako mene pitate, izabrati jednu jedinu aplikaciju koja će vam biti sredstvo za usvajanje stranog jezika, jer je opšte poznato da je doslednost najvažnija stvar u sticanju nove veštine.

D r o p s

Drops je mobilna aplikacija pomoću koje korisnici mogu da proširuju i uvećavaju vokabular nizozemskog ili nekog drugog jezika. Postoji besplatna i premijum verzija, a takođe je

dostupna i za Android i za iOS.

Aplikacija je koncipirana u vidu mini igara (pravopis, povezivanje ikonice i reči,

povezivanje ikonice i audio fajla) u trajanju od 5 do 10 minuta dnevno, a korisnici mogu da

izaberu koje reči žele da vežbaju tako što će prevući reč nagore odnosno nadole.

prednosti: jednostavna za korišćenje, zabavna, ne oduzima previše vremena, lep dizajn, širok

vokabular

mane: akcenat je isključivo na vokabularu, ikonice nekada nisu dovoljno jasne, bez premijum verzije nisu otključani svi spiskovi reči

Studeren en werken

Studirati i raditi

door/piše: Teodora Mladenović

“Goedemorgen, DHL Parcel, met Teodora! Hoe kan ik u helpen?”

“Beste Renske, ik kom vandaag een beetje later naar de les (WEER), ik moet tot 12 uur werken. Sorry daarvoor!”

“Hey, Steffan, kan je voor mij regelen dat ik morgen van 8 tot 12 werk? Ik heb een toets om 1 uur en daarna wil ik ook andere lessen volgen, dus vandaar. Alvast bedankt!”

“Mag ik het een dag later inleveren alstublieft?”

“JVGL 9 3 5 6 7 5 3 2 4 5 6 4 2. Ik zal het meteen checken voor u, mevrouw!

Uw pakketje zal vandaag tussen 10 en 15 uur geleverd worden.”

“Dat kan ik helaas niet doen, u moet contact met de verzender opnemen voor een onderzoek.”

-“STEEEEEEERF!”

En zo ziet mijn dag eruit. Ik denk over pakketjes die nog niet geleverd zijn op een voor mij onbekend adres, over de onderzoeken die ik heb opgestart en over andere belangrijkere opdrachten die ik voor de faculteit moet inleveren. Ik ben tegelijkertijd ontzettend boos en trots op mezelf.

Trots omdat ik nog steeds blijf werken en studeren, in deze vreemde tijden. Trots omdat ik alles goed kan organiseren en (meestal) op tijd doen. Boos omdat ik het altijd druk heb. Ik heb minder tijd voor mezelf, voor mijn

vrienden en voor een weekendje vrij.

Het lukt me wel om tussen mijn eerste baantje en studie te balanceren, maar dat betekent niet dat het voor mij ook makkelijk is. Ik vind het soms moeilijk om elke dag met boze klanten te moeten praten en daarna al mijn huiswerk voor de lessen te doen.

In ieder geval en in het algemeen vind ik het erg nuttig dat ik al in mijn derde studiejaar een bijbaantje vond. Vooral omdat ik op die manier ten minste vier uur per dag Nederlands moet gebruiken. Dat is een goede oefening voor iemand die Nederlands studeert. Je moet in elk geval in staat zijn om een goed en begrijpelijk antwoord op de vraag te geven en alles wat de klant zegt te begrijpen. Ik heb mijn eigen vooruitgang kunnen zien. Ik ben niet meer zo onzeker en nerveus als ik Nederlands moet spreken. Ik maak sneller en makkelijker zinnen in Nederlands, mijn uitspraak klinkt een beetje mooier en correcter (denk ik). Dus er zijn veel voordelen die ik heb gehaald.

Aan de andere kant is het vaak stressvol. Maar dat is niet per se vanwege het feit dat ik tegelijkertijd studeer en werk. Dat is natuurlijk wel een factor. Maar het grootste probleem ben ik zelf. Ik maak me nerveus als ik iets verkeerd doe of mijn huiswerk een uurtje na de deadline inlever. Nou ja, er bestaan zowel voor- als nadelen van deze situatie, maar een ding is zeker. Ik blijf balanceren zolang het mogelijk is en zolang ik zie dat dit baantje niet ten koste van mijn studie gaat.



„Dobro jutro, DHL Parcel, Teodora kraj telefona! Kako mogu da Vam pomognem?“

„Draga Renske, danas ću (OPET) malo zakasnuti na predavanje, na poslu sam do 12. Izvinite zbog toga!“

„Hej, Stefane, da li bi mogao da mi središ da radim sutra od 8 do 12? Imam test u 1, a posle bih htela da ispratim i ostala predavanja, pa zbog toga. Hvala ti unapred!“

„Je l' nije problem da to predam dan kasnije, molim Vas?“

„JVGL 9 3 5 6 7 5 3 2 4 5 6 4 2. Odmah ću to proveriti za Vas, gospođo!

Vaš paket će biti isporučen danas, između 10 i 3.“

„Nažalost, ne mogu Vam pomoći, moraćete da kontaktirate pošiljaoca kako bi započeo istragu za Vas.“
- „UMRIIIIIIIII!“

I tako izgleda moj dan. Razmišljam o paketima koji nisu isporučeni na nekoj meni nepoznatoj adresi, o istragama koje sam započela i o drugim važnijim zadacima koje moram da predam na fakultetu. Istovremeno sam neizmerno ljuta i ponosna na sebe.

Ponosna jer i dalje radim i studiram, u ovim čudnim vremenima. Ponosna jer uspevam da sve organizujem i uradim (uglavnom) na vreme. Ljuta jer sam uvek u gužvi. Imam manje vremena za sebe, svoje prijatelje i slobodan

vikend.

Uspeva mi da balansiram između svog prvog posla i studija, ali to ne znači da mi lako pada. Nekada mi bude teško što svaki dan moram da razgovaram sa besnim mušterijama i nakon toga uradim sav domaći za predavanja.

U svakom slučaju i u globalu mislim da je vrlo korisno to što sam već na trećoj godini studija našla neki poslić. Pre svega zbog toga što sam na taj način primorana da bar četiri sata dnevno koristim holandski. To je dobra vežba za nekoga ko studira holandski. U svakom slučaju moraš da budeš spreman da daš dobar i razumljiv odgovor na pitanje i da razumeš sve što ti mušterija kaže. Mogla sam da vidim sopstveni napredak. Više nisam toliko nesigurna i nervozna kada moram da pričam na holandskom. Brže i lakše sastavljam rečenice, izgovor mi zvuči lepše i tačnije (tako kažu). Dakle iskoristila sam i mnogo prednosti.

S druge strane to često ume da bude stresno. Ali to nije nužno do same činjenice da istovremeno radim i studiram. To svakako jeste jedan od faktora. Ali najveći problem sam ja sama. Iznerviram se čim uradim nešto pogrešno ili predam rad sat vremena nakon isteka roka.

Svakako, postoje i dobre i loše strane ove situacije, ali jedno znam sigurno. Nastaviću da balansiram dok je to moguće i sve dok ovaj poslić ne škodi mojim studijama.

Werk tijdens het studeren

Rad za vreme studiranja

door/piše: Jana Živkić

Veel eerstejaars beginnen vroeg of laat te worstelen met de vraag hoe ze moeten omgaan met alle kosten van studeren. Het besef dat studeren niet alleen een stap verder is in de eigen opleiding, maar ook een van de eerste stappen naar de wereld van volwassenen, stelt ons voor het dilemma of het mogelijk is om studeren en werken te combineren. Maar wat betekent werk eigenlijk? Is wek altijd gedaan vanaf kantoor tussen 9 en 5, of zijn er alternatieven? En levert werk alleen maar geld op of opent het andere mogelijkheden?

Mijn eerste werkervaring deed ik op als derdejaars middelbare scholier, toen ik een account aanmaakte op het *Upwork*-platform, waardoor ik zes jaar later nog steeds bijbaantjes en projecten vind. In de afgelopen zes jaar heb ik voornamelijk gewerkt als schrijver of vertaler, proeflezer van verhalen, blogposts en sociale netwerken, receptenboeken, artikelen voor e-zines, enz. De diversiteit aan projecten is niet alleen verantwoordelijk voor de rijke werkervaring die ik vandaag heb, ook zonder getekend arbeidscontract en vaste werkuren, maar heeft ook bijgedragen aan een betere organisatie van de tijd, zelfbewustzijn, ontdekking van eigen talenten

en zwakheden, en ontwikkeling van zowel professionele als persoonlijke vaardigheden. Dit soort deeltijdwerk betekent meestal thuiswerken en flexibele werktijden, dus het belangrijkste is om een goede inschatting te hebben van de tijd die we hebben, een eigen rooster te maken en dit zo vaak mogelijk te volgen. Taalstudenten hebben ook de mogelijkheid om, wanneer ze het gevoel hebben de taal voldoende onder de knie te hebben, uit te proberen als docent en privélessen te gaan geven. In privélessen is het niet alleen de docent die kennis overdraagt, maar hij breidt deze ook elke dag uit, leert communiceren in de taal die hij onderwijst en ontmoet mensen.

Toegewijd zijn om tegelijkertijd te werken en studeren is een zeer moeilijke uitdaging. Tegelijkertijd is het echter een uitzonderlijke kans om verschillende activiteiten uit te proberen, onszelf te leren kennen, onze tijd en verplichtingen te beheren, een belangrijke les te leren over wat het betekent om te vechten, wat geld te verdienen en onze werkbiografie in te vullen nog voordat we afstuderen.

Mnoge bruceše pre ili kasnije počne da muči pitanje kako da se nose sa svim troškovima studiranja. Shvatanje da studiranje nije samo jedan korak dalje u obrazovanju, već i jedan od prvih koraka u svet odraslih nameće dilemu da li je moguće iskombinovati studiranje i rad. Ali šta rad u stvari podrazumeva? Da li se svaki posao obavlja iz kancelarije u periodu od 9 do 5, ili postoje alternative? I da li rad donosi samo novac ili otvara druge mogućnosti?

Svoje prvo radno iskustvo stekla sam kao učenica treće godine gimnazije, kada sam napravila nalog na platformi *Upwork*, preko koje i danas, šest godina kasnije, nalazim honorarne poslove i projekte. U prethodnih šest godina uglavnom sam radila kao pisac ili prevodilac, lektor i korektor priča, objava za blogove i društvene mreže, knjiga recepata, članaka za elektronske časopise, i dr. Raznolikost projekata nije samo zaslužna za bogato radno iskustvo koje danas imam i bez potpisanog ugovora o radu i fiksnog, osmočasovnog radnog vremena, već je doprinela i boljoj organizaciji vremena, samospoznaji, otkrivanju sopstvenih talenata i slabosti, i razvoju kako profesionalnih, tako i ličnih veština. Honorarni rad ovakvog tipa najčešće podrazumeva rad od kuće i fleksibilno radno vreme, pa je najvažnije imati dobru procenu vremena kojim raspolažemo, napraviti sopstveni raspored i što češće ga pratiti. Studenti jezika takođe imaju mogućnost da se, u trenutku kada osete da su dovoljno ovladali jezikom, okušaju i kao predavači i počnu da drže privatne časove. Na privatnim časovima nije samo predavač onaj koji prenosi znanje, već ga i sam svakodnevno proširuje, uči da komunicira na jeziku koji predaje i upoznaje ljude.

Predanost radu i studiranju u isto vreme predstavlja jako težak izazov. Međutim, u isto vreme predstavlja i izuzetnu priliku da se okušamo u različitim delatnostima, spoznamo sebe, zagospodarimo svojim vremenom i obavezama, naučimo važnu lekciju o borbenosti, zaradimo koji dinar i ispunimo svoju radnu biografiju još pre nego što dođemo do diplome u rukama.

II Onderzoek

Istraživanja

Toekomstplannen en professionele ambities van de studenten Servische taal in België Planovi i profesionalne ambicije studenata srpskog jezika u Belgiji

door/piše: Nina Škoro

INLEIDING

Servisch als vreemde taal is een concept dat de moedertaalsprekers niet volledig kunnen begrijpen. Dat komt door het feit dat we geen volledig inzicht hebben in hoe anderstaligen een kleine en objectief impopulaire taal leren als de onze. En er is nog een vraag die we vaak stellen: waarom studeren mensen in het buitenland Servisch als hun hoofdtaal? Wat trok hen ertoe aan? En hoe gaan ze hun kennis van de Servische taal, literatuur en cultuur gebruiken?

Daarom heb ik een onderzoek uitgevoerd dat zich richt op de loopbaanambities en toekomstplannen van studenten Servische taal in België. Ik heb studenten van de Universiteit Gent gevraagd om een enquête in te vullen en iets meer te vertellen over hun studie, plannen en wat hen heeft gemotiveerd om Servisch te leren.

Het hoofddoel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de perceptie van de Servische taal bij Belgische studenten. Eerst zal ik de methode uitleggen die ik heb gebruikt om antwoorden te krijgen op de vragen voor mijn onderzoek. Daarnaast noem ik de belangrijkste bronnen die ik heb gebruikt om deze enquête te maken en om relevante vragen te stellen. Vervolgens zal ik de resultaten van mijn onderzoek presenteren en de antwoorden van de respondenten vergelijken. Ik zal ook wijzen op de overeenkomsten en verschillen in de perceptie die deze studenten hebben ten aanzien van hun studie en professionele toekomst. Uiteindelijk ben ik ook van plan de eindresultaten te vergelijken met mijn persoonlijke verwachtingen van dit onderzoek.

THEORETISCH KADER

Om dit onderwerp zo objectief mogelijk te benaderen, heb ik een aantal bronnen verzameld die thematisch verbonden zijn met dit onderzoek. Publicaties over onderwerpen zoals de mentaliteit en motivatie van de taalleerder hebben me geholpen vragen te formuleren en een valide enquête voor mijn onderzoek op te stellen.

De nuttigste bronnen die ik voor dit onderzoek heb gebruikt, waren werken van taalkundige Zoltán Dörnyei. Vooral met behulp van zijn publicatie *Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom* heb ik meer inzicht kunnen krijgen in het belang van groepsleren voor het verbeteren van een taalvaardigheid. Aangezien Dörnyei het proces van het leren van een nieuwe taal individueel en in een groep met elkaar vergelijkt, bracht deze bron me ertoe om studenten Servische taal te vragen naar hun eigen ervaring met het leren van een taal in groepsverband. Bovendien bespreekt Dörnyei in zijn veelgeprezen werk *The Psychology of the Language Learner* verschillende componenten en fasen van het leren van een vreemde taal, zoals culturele stereotypen, het effect van ouderlijke aanmoediging, taalangst, professionele doelen, een verlangen om deel uit te maken van een groep of gemeenschap, enz. Door het analyseren van verschillende factoren kon ik een enquête maken waarbij de vragen voornamelijk gericht waren op de mentaliteit van de leerling en de factoren die van invloed waren op de beslissing om Servisch te leren. Zijn onderzoekspaper *Second language acquisition: Motivation, Language Identity and the L2 self*, dat hij samen met taalkundige Ema Ushioda schreef, was ook een nuttige bron voor mijn onderzoek. Het bracht me ertoe om in mijn enquête de vragen te stellen die gericht zijn op het verband tussen de taal

die studenten leren en hun eigen professionele plannen.

Handzame bronnen voor het begrijpen van de complexe achtergrond van het leren van talen, loopbaanambities en omgevingsinvloeden bij taalleerders waren tevens artikelen en werken van Robert Lane Greene¹, Dr. Kató Lomb², Paul E Tremblay en Robert C. Gardner³. Verder heb ik *English Learner Questionnaire* door The School of English Studies of the University of Nottingham gebruikt als model voor het maken van de definitieve versie van mijn enquête.

ENQUÊTE

De belangrijkste methode die ik heb gekozen voor het uitvoeren van dit onderzoek was een enquête. Hoewel de vragen voornamelijk gericht waren op de loopbaanaspecten van het leren van de Servische taal, heb ik ook een paar vragen gesteld met betrekking tot de reden en motivatie van deze studenten om deze taal te leren. De enquête werd uitgevoerd via Google Formulieren en bijna alle antwoorden konden van onbeperkte lengte zijn. Dit zijn de vragen die deel van de enquête uitmaakten:

1. Op welke universiteit studeer je?
2. Heb je Servisch/Bosnisch/Kroatisch geleerd voor je studie, en zo ja, hoe zou je je kennisniveau omschrijven?
3. Wat heeft je gemotiveerd om Servisch/Bosnisch/Kroatisch te studeren?
4. Als je van plan bent om professioneel met Servisch/Bosnisch/Kroatisch bezig te zijn, zie je jezelf werken met het Servisch in België of Nederland?
5. Of wil je je liever professioneel ontwikkelen in Servië / Kroatië / Montenegro / Bosnië?
6. Beschrijf kort hoe je je kennis van de Servische taal, literatuur en cultuur in de toekomst het liefst zou gebruiken.
7. Beschrijf in het kort hoe het studeren van de Servische taal eruitziet op de universiteit waar je studeert (bijv. welke vakken je volgt, hoe taallessen eruitzien, etc.)

1 Greene, Robert Lane. (2011). *You are what you speak: Grammar Grouches, Language Laws, and the Politics of Identity*. Delacorte Press: New York

2 Lomb, Kató. (2008). *Polyglot: How I learn languages*. Berkeley: TESL-EJ

3 Gardner, R.C., & Tremblay, P. F. (1994). On Motivation, Research Agendas, and Theoretical Frameworks. *The Modern Language Journal*, Vol. 78, No. 3, 359-368. Gepubliceerd door: Wiley

RESULTATEN

De studenten Servisch aan de Gentse universiteit hebben zeer uiteenlopende antwoorden gegeven bij deze enquête. Hier is hoe 9 studenten vragen hebben beantwoord over hun professionele plannen, motivatie om de Servische taal te leren en de werkomgeving op hun faculteit.

Van de in totaal 9 respondenten hadden 6 studenten voorkennis van de Servische taal voordat ze zich bij de universiteit hebben ingeschreven. Drie op de zes studenten hebben hun voorkennis als 'middelmatig' of 'vrij oppervlakkig' omschreven. Eén respondent omschreef zijn taalniveau als 'bovengemiddeld', terwijl twee anderen hebben aangegeven dat Servisch hun moedertaal is. De andere drie studenten hadden geen voorkennis van de BKS-talen.

VOORKENNIS BKS-TALEN

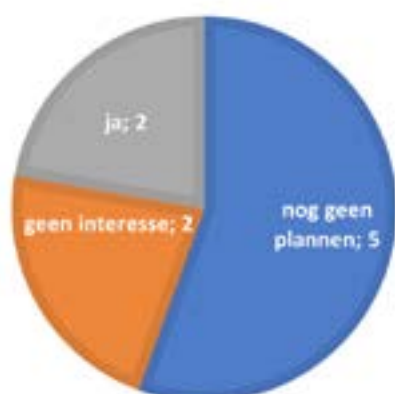


Op de vraag naar de motivatie om Servisch aan de universiteit te leren, antwoordde bijna elke respondent anders. Naast andere redenen noemden drie studenten interesse in cultuur, geschiedenis van Servië en Kroatië, evenals interesse in Joegoslavië. Een student noemde ook persoonlijkheden zoals Goran Bregović en Emir Kusturica als enkele van de invloeden voor het bestuderen van BKS-talen. Enkele andere redenen en motiverende factoren van de respondenten waren: reizen, aantrekkingskracht van de Servische taal en het nut ervan in meer dan één land, evenals contact met mensen op de Balkan. Twee respondenten gaven aan dat hun reden was om hun tweede moedertaal te willen verbeteren.

“Goran Bregovic en Emir Kusturica (en de mogelijkheid om een taal vanaf nul te leren - voor de meeste talen zoals Frans en Duits heb je namelijk voorkennis nodig)”.

Op de vraag of ze van plan zijn om zich professioneel met BKS-talen in Nederland of België bezig te houden, antwoordden 5 studenten dat ze het nog niet wisten of 'het mogelijk is'. Verder zien twee studenten zichzelf carrière maken in Nederland of België, maar twee andere studenten hadden daar geen interesse in.

CARRIÈRE IN NL OF BE



Echter, op de vraag of ze zich professioneel wilden ontwikkelen in Servië, Kroatië, Montenegro of Bosnië, antwoordden twee van de negen respondenten ontkennend. Sommige studenten hebben de wens geuit om postdoctorale studies in Servië of Rusland te doen, diplomatieke of ambassadeursfuncties te vervullen in de Balkanlanden en een B&B te openen in Bosnië. Drie studenten hebben aangegeven nog geen plannen te hebben, terwijl een van de studenten aangeeft liever in West-Europa te willen werken.

PROFESSIONELE ONTWIKKELING IN BALKANLANDEN



In de centrale vraag van dit onderzoek heb ik respondenten gevraagd te beschrijven op welke manier zij hun kennis van de Servische taal, literatuur en cultuur in de toekomst wilden gebruiken. Drie van de negen studenten hebben gezegd dat ze hun taalkennis graag willen gebruiken wanneer ze reizen en communiceren met de lokale bevolking. Drie studenten overwegen om hun kennis van BKS-talen in te zetten in hun eigen vakgebied of gekozen loopbaan, bijvoorbeeld onderzoekswerk of diplomatie. Daarnaast werden ook enkele andere manieren genoemd om Servische taalvaardigheden te gebruiken, zoals vertalen, lezen, schrijven over de Oost-Europese cultuur en deze dichterbij het Belgische publiek brengen, documentaires maken, enz.

De laatste, optionele, vraag was gericht op de eigen beschrijving van de studenten van hun studie en studieomgeving. De studenten hebben aangegeven drie keer per week Servische taallessen te hebben van anderhalf uur. Deze lessen bestaan uit grammatica, begrijpend lezen, schrijfoefeningen en communicatie. Het leerboek *Učimo srpski* wordt gebruikt als hulpmiddel tijdens de lessen. De lessen omvatten ook presentaties en leren over de Servische cultuur, gewoontes en feestdagen. Bovendien hebben studenten tijdens hun studie veel interactie in hun doeltaal met de docent.

“We oefenen in de les vooral met spreken en luisteren. Theorie en woordenschat leren we vooral zelfstandig na de les”.

Naast taallessen volgen de studenten ook colleges over de geschiedenis van Oost-Europa en een cursus BKS-literatuur. De eerste twee jaar van de basisstudie wordt de Servische taal onderwezen, daarna krijgen studenten de kans om via Erasmus naar Servië, Kroatië of Bosnië te gaan. Op de masteropleiding bestaat de Servische taal alleen als keuzevak.

CONCLUSIE

Uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken dat de persoonlijke motivatie van studenten Servische taal en hun toekomstige carrièreplannen divers zijn en niet kunnen worden gegeneraliseerd. Zoals te verwachten was, had een groot deel van de ondervraagde studenten al op zijn minst enige kennis van de Servische taal voordat ze zich bij de universiteit inschreven. Andere studenten die geen voorkennis van de taal hadden, lijken de verschillende kwaliteiten van de BKS-talen aantrekkelijk te vinden, evenals de geschiedenis en cultuur van de Balkanlanden. Een deel van de studenten is ook geïnteresseerd in het bezoeken van en werken in Servië, Kroatië, Montenegro en/of Bosnië, terwijl de anderen het nog niet zeker weten of liever in West-Europa zouden blijven. Elke student heeft echter aangegeven van plan te zijn de Servische taal op de een of andere manier in zijn professionele of persoonlijke leven te benutten. Met andere woorden, ze willen hun kennis van de Servische taal gebruiken in hun werk, hoewel ze misschien niet per se een baan in een taalgerelateerd vakgebied willen. Voor veel studenten is het ook belangrijk om in het Servisch te communiceren tijdens het reizen en/of het ontmoeten van moedertaalsprekers. Alles overziend blijken plannen en ambities voor iedereen anders te zijn. Ze zijn gebaseerd op verschillende percepties die de ondervraagde studenten hebben van hun opleiding en toekomst. Als toekomstig onderzoek naar het leren van de Servische taal aan buitenlandse universiteiten langer duurt, bestaat de mogelijkheid dat er enkele algemene conclusies over dit onderwerp worden getrokken.

UVOD

Srpski kao strani jezik je pojava koju maternji govornici ne mogu u potpunosti razumeti. To je zato što nemamo potpuni uvid u to kako stranci uče tako mali i objektivno nepopularan jezik kao što je naš. Tu su i pitanja koja često postavljamo: Zašto ljudi u inostranstvu studiraju srpski kao glavni jezik? Šta ih privlači kod njega? I na koji način će iskoristiti svoje znanje srpskog jezika, književnosti i kulture?

Upravo ova pitanja su me podstakla da sprovedem istraživanje koje se fokusira na karijerne ambicije i buduće planove studenata srpskog jezika u Belgiji. Zamolila sam studente Univerziteta u Hentu da popune anketu i kažu nešto više o svojim studijama, planovima i onome što ih je motivisalo da nauče srpski.

Glavni cilj ovog istraživanja jeste da se pruži uvid u to kako belgijski studenti doživljavaju srpski jezik. Najpre ću objasniti metodu koju sam koristila u prikupljanju odgovora na istraživačka pitanja. Nakon toga ću navesti najvažnije izvore koje sam upotrebila kako bih napravila anketu i postavila relevantna pitanja. Zatim ću prezentovati rezultate svog istraživanja i uporediti odgovore ispitanika. Takođe ću ukazati na sličnosti i razlike u načinu na koji ovi studenti doživljavaju svoje studije i karijernu budućnost. Najzad, krajnje rezultate ću uporediti i sa sopstvenim očekivanjima od ovog istraživanja.

TEORIJSKI OKVIR

Kako bih pristupila ovoj temi što objektivnije, sakupila sam nekoliko različitih izvora koji su tematski povezani sa ovim istraživanjem. Publikacije o temama koje se bave mentalitetom i motivacijom ljudi koji uče jezike pomogle su mi da formulišem istraživačka pitanja i da sastavim validnu anketu.

Istraživački radovi koje je napisao lingvista Zoltán Dörnyei bili su najznačajniji izvori koje sam koristila prilikom ovog istraživanja. Naročito sam uz pomoć njegove publikacije „Motivation and Motivating in the Foreign Language“ uspela da steknem bolji uvid u važnost grupnog učenja za poboljšanje jezičkih veština. Budući da Dörnyei upoređuje proces pojedinačnog i grupnog učenja novog jezika, ovaj izvor me je podstakao da pitam studente srpskog jezika o njihovom iskustvu učenja jezika u kolektivu. Osim toga, Dörnyei u svom značajnom radu „The Psychology of the Language Learner“ govori o različitim komponentama i fazama učenja stranih jezika kao što su kulturni stereotipi, efekti roditeljskog ohrabrenja, jezička anksioznost, profesionalni ciljevi, želja da se bude deo grupe ili zajednice, itd. Analizom različitih faktora uspela sam da napravim anketu u kojoj su se pitanja uglavnom fokusirala na mentalitet učenika i faktore koji su uticali na odluku o učenju srpskog jezika. Njegov istraživački rad „Second language acquisition: Motivation, Language Identity and the L2 self“, koji je napisao zajedno sa lingvistkinjom

Emom Ušiodom, takođe je bio koristan izvor za moje istraživanje. Ovaj rad me je podstakao da u svojoj anketi postavim pitanja koja su usmerena na vezu između jezika koji studenti uče i njihovih profesionalnih planova.

Članci i radovi autora kao što su Robert Lane Greene, Dr. Kató Lomb, Paul E Tremblay i Robert C. Gardner bili su značajni izvori za bolje razumevanje kompleksnog procesa učenja jezika, karijernih aspiracija i uticaja okoline kod studenata jezika. Pored toga, koristila sam i English Learner Questionnaire ¹kao model za kreiranje konačne verzije ankete.

ANKETA

Glavna metoda koju sam izabrala za sprovođenje ovog istraživanja bila je anketu. Iako su se pitanja uglavnom fokusirala na karijerne aspekte učenja srpskog jezika, postavila sam i nekoliko pitanja koja su se odnosila na razloge i motivaciju ovih studenata da nauče jezik. Anketa je sprovedena putem *Google* formulara i većina odgovora je mogla da bude neograničene dužine. Ovo su pitanja koja su sačinjavala anketu:

1. Na kom univerzitetu studirate?
2. Da li ste učili BHS jezik pre nego što ste upisali fakultet, i ako jeste, kako biste opisali svoj nivo znanja?
3. Šta Vas je motivisalo da studirate BHS jezik?
4. Ukoliko planirate da se profesionalno bavite ovim jezicima, da li vidite sebe kako radite u Belgiji ili Holandiji?
5. Ili biste radije da se profesionalno razvijate u Srbiji, Hrvatskoj, BiH ili Crnoj Gori?
6. Opišite kratko na koji način biste želeli da upotrebite svoje znanje srpskog jezika, književnosti i kulture u budućnosti.
7. Ukoliko želite, opišite kako studije srpskog jezika izgledaju na Vašem fakultetu (npr. koje predmete slušate, kako izgledaju časovi jezika, itd.)

¹ English Learner Questionnaire by The School of English Studies of the University of Nottingham

REZULTATI

Studenti srpskog jezika na Univerzitetu u Hentu dali su veoma različite odgovore na postavljena pitanja. Evo kako je devet studenata odgovorilo na pitanja o svojim profesionalnim planovima, motivaciji za učenje srpskog jezika i radnom okruženju na svom fakultetu.

Od ukupno devet ispitanika, šest studenata su imali prethodno znanje srpskog jezika pre nego što su se upisali na fakultet. Troje od šestoro studenata opisalo je svoje predznanje jezika kao „osrednje“ ili „površno“. Jedan ispitanik je opisao svoj nivo jezika kao „natprosečni“, dok su druga dva navela da im je srpski maternji jezik. Tri ispitanika nisu imala predznanje BHS jezika.

PREDZnanJE BHS JEZIKA



Na pitanje o motivaciji za učenje srpskog jezika na fakultetu, gotovo svaki ispitanik odgovorio je drugačije. Pored ostalih razloga, troje studenata pomenulo je interesovanje za kulturu, istoriju Srbije i Hrvatske, kao i interesovanje za Jugoslaviju. Jedan student je takođe naveo ličnosti kao što su Goran Bregović i Emir Kusturica kao neke od uticaja za proučavanje ovog jezika. Neki drugi razlozi i motivacioni faktori ispitanika bili su: putovanja, lepota srpskog jezika i njegova upotrebljivost u više zemalja, kao i kontakt sa ljudima na Balkanu. Dva ispitanika navela su da je njihov razlog želja za boljim poznavanjem svog drugog maternjeg jezika.

KARIJERA U HOLANDIJI ILI BELGIJI



„Goran Bregović i Emir Kusturica (i mogućnost da učim jezik od nule – za većinu jezika poput nemačkog i francuskog potrebno je da imaš predznanje“.

Na pitanje da li planiraju da se profesionalno bave BHS jezikom u Holandiji ili Belgiji, petoro studenata je odgovorilo da još uvek ne znaju da li je 'izvodljivo'. Pored toga, dva studenta vide sebe kako grade karijeru u Holandiji ili Belgiji, dok ostala dva ispitanika nisu zainteresovana za to.

Međutim, na pitanje da li žele da se profesionalno razvijaju u Srbiji, Hrvatskoj, Crnoj Gori ili Bosni, dvoje od devet ispitanika odgovorilo je negativno. Neki studenti izrazili su želju da pohađaju postdiplomske studije u Srbiji ili Rusiji, obavljaju diplomatske ili ambasadorske funkcije u balkanskim zemljama, ili otvore *Bed & Breakfast* u Bosni. Tri studenta su navela da još uvek nemaju planove, dok jedan student kaže da bi radije ostao da radi u Zapadnoj Evropi.

PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE NA BALKANU



U centralnom pitanju ovog istraživanja zamolila sam ispitanike da opišu na koji način bi želeli da upotrebe svoje znanje srpskog jezika, književnosti i kulture u budućnosti. Troje od devetoro studenata naveli su da bi želeli da koriste svoje jezičke veštine prilikom putovanja ili komunikacije s lokalnim stanovništvom. Tri studenta razmišljaju da svoje znanje srpskog jezika iskoriste u svojoj profesiji ili odabranoj karijeri, na primer u istraživačkom poslu ili diplomatiji. Osim toga, spomenuti su i neki drugi načini upotrebe srpskog jezika, poput prevođenja, čitanja, pisanja o istočnoevropskoj kulturi i njeno približavanje belgijskoj javnosti, snimanja dokumentarnih filmova, itd.

Poslednje, neobavezno pitanje bilo je fokusirano na opisivanje studija i studijskog okruženja. Studenti su naveli da imaju časove srpskog jezika u trajanju od jednog i po sata tri puta nedeljno. Ove časove čini vežbanje gramatike, čitanja, pisanja i komunikacije. Kao pomoć tokom nastave koristi se udžbenik „Učimo srpski“. Časovi takođe uključuju prezentacije i učenje o srpskoj kulturi, običajima i praznicima. Štaviše, tokom studija studenti imaju mnogo interakcije na svom ciljnom jeziku sa nastavnikom.

„Tokom časova najviše vežbamo pričanje i slušanje. Teoriju i vokabular učimo pre svega individualno nakon časa”.

Osim časova jezika, studenti slušaju i predavanja o istoriji Istočne Evrope i BHS književnosti. Srpski jezik se uči prve dve godine osnovnih studija, nakon čega studenti imaju priliku da putem Erazmusa odu u Srbiju, Hrvatsku ili Bosnu. Na master studijama srpski jezik postoji samo kao izborni predmet.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da su lična motivacija studenata srpskog jezika i njihovi profesionalni planovi različiti i da se ne mogu generalizovati. Nije iznenađujuće da je veliki broj ispitanih studenata već imao znanje srpskog jezika pre upisa na univerzitet. Čini se da su druge studente, koji nisu imali predznanje privlačile različite osobine ovog jezika, kao i istorija i kultura balkanskih zemalja. Neki od studenata su takođe iskazali interesovanje da posete Srbiju, Hrvatsku, Crnu Goru i/ili Bosnu i rade tamo, dok ostali ili još uvek nisu sigurni ili bi radije ostali u Zapadnoj Evropi. Međutim, svaki student je naglasio da namerava da koristi srpski jezik na ovaj ili onaj način u svojoj struci ili privatnom životu. Drugim rečima, oni žele da koriste svoje znanje srpskog jezika u svom radu, iako možda ne žele nužno da obavljaju posao koji je povezan sa ovim jezikom. Za mnoge studente važno je i komuniciranje na srpskom jeziku tokom putovanja i/ili susreta sa izvornim govornicima.

Sve u svemu, može se zaključiti da su planovi i ambicije različiti za sve. Oni se zasnivaju na različitim percepcijama ispitanika o svom obrazovanju i budućnosti. Ukoliko buduća istraživanja učenja srpskog jezika na stranim univerzitetima budu trajala duže, postoji mogućnost da će neki opšti zaključci moći da budu izvedeni na ovu temu.

LITERATUROPGAVE / LITERATURA

Dörnyei, Z. (1994). *Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom*. *The Modern Language Journal*, Vol. 78, no.3, 273-284. Gepubliceerd door: Wiley

Dörnyei, Z. (2005). *The Psychology of the Language Learner: Individual differences in Second Language Acquisition*. 65-119. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey

Dörnyei, Z., & Ushioda, E. (2009). *Second language acquisition: Motivation, Language Identity and the L2 self*. Gepubliceerd door: Multilingual Matters

Gardner, R.C., & Tremblay, P. F. (1994). *On Motivation, Research Agendas, and Theoretical Frameworks*. *The Modern Language Journal*, Vol. 78, No. 3, 359-368. Gepubliceerd door: Wiley

Greene, Robert Lane. (2011). *You are what you speak: Grammar Grouches, Language Laws, and the Politics of Identity*. Delacorte Press: New York

Lomb, Kató. (2008). *Polyglot: How I learn languages*. Berkeley: TESL-EJ

School of English Studies of the University of Nottingham, United Kingdom: *English Learner Questionnaire*

Cultuurelementen in het tekstboek *Contact! 1* Elementi kulture u udžbeniku *Contact! 1*

door/piše: Jana Živkić

The New Encyclopedia Britannica, Micropaedia definieert cultuur als: 'Een geïntegreerd patroon van menselijke kennis, geloof en gedrag. Op die manier gedefinieerd, bestaat cultuur uit talen, ideeën, overtuigingen, gebruiken, taboes, codes, instellingen, hulpmiddelen, technieken, kunstwerken, rituelen, ceremonies en andere soortgelijke componenten; en de ontwikkeling van cultuur hangt af van het vermogen van de mens om te leren en kennis aan toekomstige generaties door te geven.' Dit is echter niet de enige definitie van cultuur. Veel theoretici hebben hun eigen definities van cultuur aangeboden, maar een eenduidige en alomvattende definitie bestaat dus niet.

Het staat buiten kijf dat leden van een bepaalde culturele gemeenschap van kinds af culturele gebruiken aannemen. Het feit dat cultuur en ook vaardigheden in interculturele communicatie iets zijn dat geleerd en verworven wordt, werpt de vraag op of het mogelijk is om ze te verwerven buiten de gemeenschap waarin die cultuur ontwikkeld wordt, bv. in taallessen. De behoefte van studenten om kennis over elementen van cultuur te verwerven ontwikkelt zich parallel met het leren van de taal, omdat de toepassing van taalcompetentie in communicatie wordt erkend als een motiverende factor die bij studenten de behoefte creëert aan praktisch gebruik van kennis op een sociaal en cultureel aanvaardbare manier. Het communicatieproces bestaat niet alleen uit de uitwisseling van informatie tussen gesprekspartners, maar de gesprekspartners zien elkaar als individuen die tot bepaalde sociale groepen behoren en, bijgevolg, bepaalde sociale rollen hebben. Dat beïnvloedt wat ze zeggen, op welke manier, welk antwoord ze verwachten en hoe ze dat antwoord interpreteren. Dit is hoe hun sociale identiteit wordt gevormd, dus het is belangrijk om altijd bewust te zijn van het feit dat de student bij het leren van een taal niet alleen grammaticale competentie moet verwerven, maar ook kennis moet verwerven over wat 'geschiede taal' is. Dat stelt hem dan in staat om in nieuwe sociale groepen te integreren. Daarom is het bij taalonderwijs met een interculturele dimensie belangrijk om studenten te helpen taalvaardigheid te vergaren, zodat ze kunnen formuleren wat ze willen zeggen of schrijven, maar ook interculturele competentie te vergaren, d.w.z. het vermogen om te begrijpen en rekening te houden met de veelzijdigheid en individualiteit van gesprekspartners. Het is niet alleen belangrijk om te leren hoe ze zich zouden moeten gedragen om zich aan een andere cultuur aan te passen, maar ook om dat gedrag te begrijpen.

Het tekstboek *Contact! deel 1* is een leermiddel

Nederlands dat naar niveau A2 leidt. Elk van de twaalf hoofdstukken bestaat uit 3 delen gemarkeerd met de letters A, B en C, en begint met een titelpagina met de titel en het onderwerp van het hoofdstuk, gevolgd door oefeningen die studenten in staat stellen alle vaardigheden te ontwikkelen, en hen ook aanmoedigen om met elkaar te communiceren. Ook bevat het tekstboek de volgende elementen: notities, aanvullende aanvulschema's, uitdrukkingen, uitspraak oefeningen, enz.

Het doel van kritische discoursanalyse van *Contact! deel 1* is om te laten zien hoe sociale macht, overheersing en ongelijkheid tot stand komen via mondelinge en schriftelijke toespraak in een sociale en politieke context, maar ook hoe ze te weerstaan. In verband met deze kwestie is er in hoofdstuk 1B, bij oefening negen, een interessante tekst voor kritische observatie te vinden. Deze tekst gaat over de classificatie van de Nederlandse taal, de gelijkenis met andere talen, maar ook zijn geografische verspreiding. De tekst lezend, ontdekken we ook misschien de meest voor de hand liggende en belangrijkste tekortkoming van dit tekstboek qua culturele elementen. In de tekst worden naast Nederland ook andere Nederlandstalige landen vermeld. De leerling of student, maakt hier dus kennis met het feit dat de grenzen van het Nederlandstalige gebied niet samenvallen met de grenzen van één land, maar dat het om een taal gaat die in meerdere landen wordt gesproken. Het is echter de enige plaats waar deze andere landen en hun inwoners genoemd worden. Het boek biedt geen verdere informatie over hun culturen. Bovendien, hoewel de culturele elementen duidelijk aanwezig zijn in dit tekstboek, wordt er nergens gedefinieerd om welke cultuur het precies gaat. In sommige teksten worden 'de Nederlanders' genoemd, maar sommige cultuurelementen verschijnen in een context die niet precies definieert tot welke groep Nederlandse sprekers zij behoren. Indirect zouden we kunnen aannemen dat ze verwijzen naar sprekers van het Noord-Nederlands taalgebied, dat meestal samenvalt met het grondgebied van Nederland, maar dat is nergens in het boek bevestigd.

Een generalisatie met betrekking tot de Nederlanders komt meerdere keren voor, bv. in de leesoefening in hoofdstuk 9B: 'Tegenwoordig is het heel normaal om buiten Europa op vakantie te gaan, maar vroeger maakten Nederlanders nog niet zo veel verre reizen', of er worden officiële gegevens met betrekking tot de Nederlanders voorgelegd, zoals in hoofdstuk 4C: 'Nederlanders besteden 19 uur per week aan mediagebruik...'. Ook kunnen we teksten over de Hollandse meesters of over

musicus Andre Hazes en andere bekende Nederlanders vinden.

Een andere formele parameter die moet geanalyseerd worden, is het probleem van het aanspreken. Er is een opmerking in hoofdstuk 1C waarin wordt uitgelegd hoe we mensen moeten aanspreken. Daar staat dat we bekende, jongere mensen gebruikelijk met 'jij/je' aanspreken (informele vorm), en dat we aan onbekende of oudere mensen voursvoyeren, d.w.z. met 'u' aanspreken. Deze uitleg is onvolledig en komt niet overeen met een redelijk realistische spraakpraktijk, noch informeert het de lezer dat er in andere delen van het Nederlandstalige gebied, nog andere vormen gebruikt worden, zoals 'gij' en 'ge' in Vlaanderen. Bovendien is het niet helemaal duidelijk hoe het tekstboek de lezer aanspreekt. Als we de tekst bij oefening 7 in hoofdstuk 9C analyseren, zien we dat een onderdeel van de oefening als volgt luidt: '(a) Je wilt een brief beginnen/eindigen. Wat kun je zeggen?', terwijl er in een ander onderdeel van dezelfde oefening zo staat: 'U werkt bij een taal instituut in Utrecht...'

Als onderdeel van het tekstboek maken studenten kennis met enkele andere "typisch Nederlandse" cultuurelementen. Zo leren ze over het belang van dagboeken en het organiseren van tijd in de Nederlandse cultuur, over het belang van het geven en ontvangen van complimenten of gesprekken over tijd, over hoe men in Nederland vakanties viert, of hoe typisch Nederlandse maaltijden eruitzien. Ook leren ze over de wettelijke regeling van de staat in verschillende gebieden, en er is iets over het schoolsysteem in Nederland te lezen, over het gezamenlijk uitoefenen van ouderlijke rechten, de procedure voor het aanvragen van een studiebeurs, enz.

Aan de andere kant zijn er veel belangrijke aspecten van het Nederlandse sociaal beleid waar de auteurs niet op ingingen, bv. onderwerpen met betrekking tot seksuele vrijheid en de legalisatie van het homohuwelijk, softdrugs of prostitutie en andere actuele onderwerpen die de tolerante mentaliteit van de Nederlanders tonen. Het aspect dat, daarentegen, genoemd wordt, is het multiculturalisme. In een van de eerste teksten in dit boek werd de Nederlandse samenleving een multiculturele samenleving genoemd, dus er werd in verschillende kortere verhandelingen verwezen naar de verhalen van mensen van verschillende etniciteiten, en een van de eerste termen die studenten leren is 'dubbele nationaliteit'. Er is echter steeds minder variatie in de verdere delen van het boek. Zelfs zijn de meeste mensen op de beeldjes van het blanke ras.

Deze inconsistentie doet zich ook voor in termen van genderstereotypen. Een oefening uit hoofdstuk 7A gaat over een meisje dat voetbal traint, terwijl we bij een oefening uit hoofdstuk 4B een gesprek kunnen vinden tussen moeder en dochter over de verdeling van huishoudelijke taken. Daarentegen worden in één oefening uit hoofdstuk 12B de namen van beroepen waar mogelijk in zowel mannelijke als vrouwelijke vormen

gegeven, maar de begeleidende foto's komen meestal overeen met het stereotype. Dus op de foto die bij het beroep van politicus hoort kunnen we een man zien, en op de foto die bij huisman/huisvrouw kunnen we een vrouw zien.

Uit de bovenstaande voorbeelden kunnen we concluderen dat of onderwerpen en oefeningen stereotypen versterken of heroverwegen en vooroordelen verwerpen, is het erg belangrijk om studenten aan te moedigen om op een kritische manier naar alle aspecten van het discours te kijken en zorgvuldig hun standpunt over de gepresenteerde culturele aspecten te vormen. Het zou ook nuttig zijn om studenten naar hun eigen onderzoek te leiden waarbij ze naar nieuwe bronnen zouden kunnen zoeken, die hen ook andere opvattingen en standpunten zouden bieden.

In het geval van het leren van Nederlands als vreemde taal die buiten het spreekgebied wordt onderwezen met behulp van docenten die niet per se native speaker hoeven te zijn, zijn tekstboeken belangrijke bemiddelaars tussen studenten of leerlingen en cultuur; vooral die zoals *Contact! deel 1*, die gebruikt worden door studenten en leerlingen met een lager taalvaardigheidsniveau, aangezien andere bronnen voor hen nog steeds ontoegankelijk zijn vanwege de taalbarrière. De auteurs van dit tekstboek moeten worden geprezen voor de implementatie van cultuurspecifieke elementen, die tot doel hebben de niet-linguïstische context dichter bij de studenten te brengen. Ze moedigen studenten ook aan om onafhankelijk onderzoek te doen en verwijzen hen naar websites die voor hen nuttig kunnen zijn bij het onderzoeken van informatie die relevant is voor de doelcultuur, en in bepaalde delen proberen ze stereotypen en vooroordelen te signaleren en weg te nemen.



The New Encyclopedia Britannica, Micropaedia definiše kulturu kao: „Integrirani obrazac ljudskog znanja, verovanja i ponašanja. Tako definisana, kultura se sastoji iz jezika, ideja, verovanja, običaja, tabua, kodova, institucija, pomagala, tehnika, umetničkih dela, rituala, ceremonija i drugih sličnih komponenti; i razvoj kulture zavisi od čovekove sposobnosti da uči i znanje prenosi generacijama koje dolaze”. Međutim ovo nije jedina definicija kulture. Mnogi teoretičari ponudili su sopstvene definicije kulture, ali jedinstvena i sveobuhvatna definicija ne postoji.

Činjenica koja je neosporna je da članovi određene kulturne zajednice usvajaju kulturne običaje od detinjstva. Polazeći od stanovišta da su kultura, pa samim tim i veštine u interkulturnoj komunikaciji, nešto što se uči i stiče, postavlja se pitanje da li ih je moguće steći daleko od zajednice u okviru koje se ona razvija, tačnije na časovima jezika koji se u tim zajednicama govori. Potreba za usvajanjem elemenata kulture kod učenika razvija se paralelno sa učenjem jezika jer je primena jezičke kompetencije u komunikaciji priznata kao faktor motivacije koja kod učenika stvara potrebu za praktičnom upotrebom znanja na društveno i kulturno prihvatljiv način. Proces komunikacije ne sastoji se samo iz razmene informacija između sagovornika, već sagovornici jedan drugoga posmatraju kao individue koje pripadaju određenim društvenim grupama i, shodno tome, imaju određene društvene uloge. To utiče na to šta će reći, kako, kakav odgovor će očekivati i kako će taj odgovor protumačiti. Tako se formira njihov društveni identitet, te je važno razviti svest o tome da prilikom učenja jezika učenik ne treba da stekne kompetenciju samo u pogledu gramatike, već treba da stekne znanje o tome šta je „prikladan jezik”, što bi mu onda omogućilo integrisanje u nove društvene grupe. Zato je u nastavi jezika u kojoj je prisutna interkulturalna dimenzija važno pomoći učenicima da steknu lingvističku kompetenciju koja bi im omogućila da formulišu ono što žele da kažu ili napišu, ali i interkulturalnu kompetenciju, odnosno sposobnost da razumeju i uzmu u obzir višestranost i individualnost sagovornika, kao i da ne usvoje samo znanje o tome kako treba da se ponašaju da bi se uklopili u okvire druge kulture, već i da razumeju to ponašanje.

Udžbenik *Contact! 1* učenicima omogućava da steknu veštine upotrebe nizozemskog jezika koje odgovaraju nivou A2. Svako od dvanaest poglavlja sastoji se iz 3 dela obeleženih slovima A, B i C i počinje uvodnom stranicom na kojoj su navedeni naslov i tema poglavlja, kao i jedinice koje će se u okviru poglavlja obrađivati. Nakon toga slede vežbanja koja kod učenika omogućavaju razvoj svih veština ali ih i podstiču na međusobnu interakciju. Pored vežbanja, udžbenik čine i sledeći elementi: beleške (*notities*), dopunske tabele (*aanvulschemas*), izrazi, odnosno izreke (*uitdrukkingen*), vežbe izgovora (*uitspraak*), i dr.

Cilj kritičke analize diskursa udžbenika *Contact! 1* jeste da predoči kako se društvena moć, dominacija i nejednakost uspostavljaju kroz usmeni i pisani govor

u društvenom i političkom kontekstu, ali i kako im se odupreti. Takav uvid pomaže u razumevanju, otkrivanju i eventualnom odupiranju društvenoj nejednakosti. S tim u vezi, interesantan tekst za kritičko posmatranje nalazi se u vežbanju devet poglavlja 1B. Ovaj tekst govori o klasifikaciji nizozemskog jezika¹, njegovoj sličnosti sa drugim jezicima, ali i geografskoj rasprostranjenosti i navodi nas na otkrivanje možda najočiglednijeg a i najznačajnijeg nedostatka ovog udžbenika u pogledu kulturnih elemenata. U tekstu su nabrojane pored Holandije i druge države u kojima se govori nizozemski jezik. Dakle, učenik, odnosno student, se ovde upoznaje sa činjenicom da se granice nizozemskog govornog područja ne podudaraju sa granicama jedne države, već da se radi o jeziku koji se govori o više država. Međutim, to je jedino mesto gde se ove države i njihovi stanovnici pominju. Udžbenik ne daje nikakve dalje informacije o njihovim kulturama. Štaviše, iako su kulturni elementi u ovom udžbeniku evidentno prisutni, nigde nije definisano o kojoj kulturi je reč. U nekim tekstovima pominju se Holanđani (*Nederlanders*), ali neki elementi kulture javljaju se u kontekstu koji ne otkriva na koju grupu govornika holandskog, odnosno nizozemskog jezika se odnose. Indirektno bismo možda mogli pretpostaviti da se odnose na govornike severnonizozemskog govornog područja koje se pretežno podudara sa teritorijom Holandije, ali tu informaciju čitalac ne može pronaći u predgovoru, gde su mahom objašnjene pojedinosti vezane za jezik koje bi čitaoca mogle zanimati.

Generalizacija vezana za Holanđane (*Nederlanders*) javlja se na više mesta, kao na primer u vežbi čitanja u poglavlju 9B: „Danas je sasvim normalno ići na odmor izvan Evrope, ali ranije Holanđani nisu putovali toliko daleko”, ili se iznose zvanični podaci vezani za Holanđane, kao u poglavlju 4C: „Holanđani posvećuju 19 sati nedeljno konzumiranju medija...”. Takođe možemo pronaći i tekstove o holandskim slikarima (*Hollandse meesters*), ili o muzičaru Andreu Hazesu i drugim poznatim Holanđanima.

Drugi formalni parametar koji valja analizirati je problem invokacijskog obraćanja. U poglavlju 1C postoji beleška koja objašnjava kako se treba obraćati ljudima, gde piše da ćemo se poznatim, mlađim ljudima obratiti sa „je” (neformalni oblik), a da ćemo nepoznatim ili starijim ljudima persirati, odnosno obratiti im se sa „u”. Ovo objašnjenje je nepotpuno i ne odgovara sasvim realnoj govornoj praksi, niti čitaoca informiše o tome da se u drugim delovima nizozemskog govornog područja upotrebljavaju i drugi oblici, kao što su „gij” i „ge” u Flandriji. Pored toga, nije sasvim jasno kako se udžbenik obraća čitaocu. Analiziraću tekst vežbe 7 iz poglavlja 9C.

1 U ovom tekstu u upotrebi će biti termin „nizozemski jezik” umesto termina „holandski jezik”, s ciljem da se naglasi činjenica da se radi o jeziku koji pripada i društvenim i jezičkim zajednicama čiji članovi nisu holandske nacionalnosti. Takođe će se upotrebljavati i pridev „nizozemski” umesto „holandski” kao prevod prideva „Nederlands” jer u diskursu udžbenika *Contact! 1* nije precizirano na koga se tačno ovaj pridev odnosi.

II Onderzoek Istraživanja

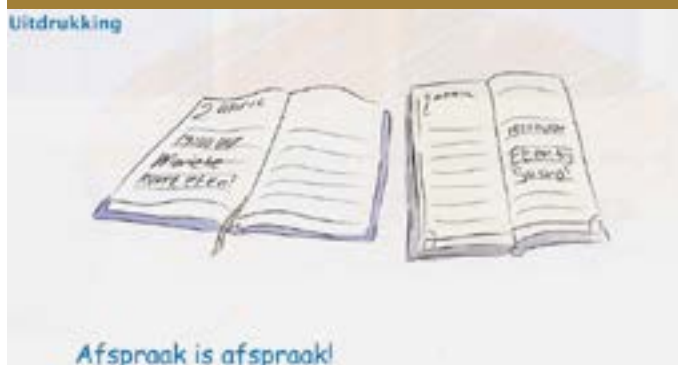
Jedan deo teksta vežbanja glasi: "a) Želiš da započneš/završiš pismo. Šta možeš da kažeš? (a) *Je wilt een brief beginnen/eindigen. Wat kun je zeggen?*)", dok drugi deo teksta istog zadatka glasi: „Radite u institutu jezika u Utrehtu... (*U werkt bij een taalinstituut in Utrecht...*)”.

U okviru udžbenika, učenici se upoznaju i sa još nekim „tipično nizozemskim” elementima kulture. Tako uče o značaju rokovnika² i organizovanja vremena u nizozemskoj kulturi, o važnosti udeljivanja i primanja komplimenata ili razgovora o vremenu, o tome kako se proslavljaju praznici u Holandiji ili kako izgledaju tipični nizozemski obroci. Upoznaju se i sa zakonskim uređenjem države u više oblasti, te mogu pročitati nešto o školskom sistemu u Holandiji, zajedničkom vršenju roditeljskog prava, proceduri prijave za studentsku stipendiju, itd.

Sa druge strane, postoji mnogo važnih aspekata socijalne politike Holandije kojih se autori nisu dotakli, a koji se tiču seksualne slobode i legalizovanja istopolnih brakova, lakih droga, ili prostitucije koji predstavljaju vrlo aktuelne teme i ukazuju na tolerantni mentalitet. Aspekt koji se, s druge strane, pominje jeste multikulturalnost. U jednom od prvih tekstova udžbenika, nizozemsko društvo je nazvano multikulturalnim društvom, pa se tako više kraćih diskursa odnosilo na priče ljudi različitih etniciteta, a jedan od prvih termina koji učenici imaju prilike da usvoje jeste „dvojno državljanstvo (*dubbele nationaliteit*)”. Međutim, u daljim delovima udžbenika sve je manje raznolikosti. Čak je i u vizuelnim prikazima najveći broj ljudi bele rase.

Ovakva nedoslednost javlja se i u pogledu rodnih stereotipa. U vežbanju iz poglavlja 7A govori se o devojčici koja trenira fudbal, dok vežbanje iz poglavlja 4B prikazuje

2 Hol.: *agenda*.



razgovor između majke i ćerke o podeli kućnih poslova koja je ravnopravna. Ipak, u jednom vežbanju poglavlja 12B u kojem su prikazana zanimanja, nazivi zanimanja dati su i u muškom i u ženskom rodu gde god je to bilo moguće, međutim proratne fotografije većinski odgovaraju stereotipu, pa je na fotografiji koja ide uz zanimanje političara/ke muškarac, dok je na fotografiji koja prikazuje domaćina/domaćicu prikazana žena.

Iz gorenavedenih primera može se zaključiti da bilo da teme i vežbanja osnažuju ili preispituju stereotipe i odbacuju predrasude, vrlo je važno da se tokom nastave učenici i studenti podstaknu da kritički sagledaju sve aspekte diskursa i da pažljivo formiraju svoj stav o prikazanim kulturnim aspektima. Korisno bi bilo i navođenje učenika na sopstveno istraživanje i potragu za novim izvorima koji bi im ponudili drugačija viđenja i stavove.

U slučaju učenja holandskog jezika kao stranog jezika koji se uči van govornog područja uz pomoć nastavnika koji ne moraju nužno biti maternji govornici, udžbenici su važni posrednik između učenika i kulture, naročito oni poput udžbenika *Contact! 1* kojim se služe studenti i učenici na nižem nivou jezičke kompetencije, s obzirom na to da su njima drugi izvori usled jezičke barijere još uvek nedostupni. Autore ovog udžbenika treba pohvaliti zbog implementacije kulturno-specifičnih elemenata koja za cilj ima približavanje vanjezičkog konteksta učenicima. Oni učenike takođe podstiču na samostalno istraživanje i upućuju ih na veb sajtove koji im mogu biti korisni u istraživanju informacija značajnih za ciljnu kulturu i u određenim delovima pokušavaju da ukažu i otklone stereotipe i predrasude.

II Kunst en geschiedenis

Umetnost i istorija

Invloed van brieven op Van Goghs werk Uticaj pisama na Van Gogov rad

door/piše: Teodora Mladenović

Vincent van Gogh is een van de beroemdste schilders uit Nederland. Hij kan tot verschillende stromingen gerekend worden, maar de belangrijkste is natuurlijk het impressionisme. Hij heeft in verschillende steden in Nederland, maar ook in Frankrijk gewoond en gewerkt. Dankzij de invloeden van verschillende omstandigheden werd hij de meester van de gele kleur en het impressionisme. Van al die invloeden weten we dankzij de brieven die hij vooral met zijn broer heeft uitgewisseld. Er bestaat een collectie van ongeveer 900 brieven en hier zal ik sommige delen ervan gebruiken om te laten zien hoe die situaties Van Goghs leven hebben veranderd.

De brieven van Theo en Vincent van Gogh zijn erg beroemd geworden omdat de broers niet alleen over kunst hebben geschreven, maar ook over hun gevoelens, gedachten over zwarte levenssituaties, verschillende gebeurtenissen uit het leven en over nieuwe ideeën in verband met de kunst en kunsthandel.

Toen ik de brieven heb gelezen vond ik dat Van Gogh altijd onzeker en nerveus was, ook in het begin van zijn leven als kunstenaar, toen hij bij zijn ouders woonde. Uit een van de brieven zien we hoe zijn leven eruitzag, hij was ontevreden en hij ging niet zo goed met zijn ouders om: "Pa kan niet met mij meeleven en meegevoelen en ik kan mij niet inwerken in het systeem van Pa en Moe, daarin krijg ik het te benauwd – ik zou er in stikken" schreef Vincent aan Theo toen hij in Etten woonde in 1881.¹ Ik vond dit deel van de brief belangrijk omdat hij later door de invloeden van de omstandigheden in zijn omgeving, begint te schilderen. En we zien dat de kunst, van alle mogelijke werkopties, de meest geschikte voor hem was.

Als hij naar Parijs gaat, ontwikkelt hij zijn stijl razendsnel en schildert meer dan ooit. Dankzij Theo woont hij lang genoeg in Parijs om nieuwe kunstenaars te leren kennen en zijn eigen stijl met behulp van de nieuwe kennis tot

1 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 193)

impressionisme te veranderen.

Hij vindt kunst het belangrijkste deel van zijn leven en daarover schrijft hij in bijna elke brief, maar Parijs vindt hij niet zo leuk meer. "2... I often work with pleasure, and I see the possibility glimmering through of making paintings in which there's some youth and freshness...; It's my plan to go to the south for a while, as soon as I can, where there's even more colour and even more sun." Zoekend naar nieuwe inspiratie gaat hij naar Arles.

Ik vind zijn brieven en kunstwerken uit Arles de mooiste. Naar mijn mening heeft hij zichzelf hier gevonden, zijn brieven tonen een positiever inzicht vanaf de eerste dag in Arles. Dankzij de andere omgeving ontstaan de beste kunstwerken. Hij beschrijft zijn inspiratie aan Theo. "...But even so I've seen lots of beautiful things — a ruined abbey on a hill planted with hollies, pines and grey olive trees"³ schreef hij in de brief waarbij hij het schilderij *Zonsondergang bij Montmajour* aan Theo stuurde. Naast schilderijen, begon hij ook over zijn ziekte te schrijven. We zien hoe zijn staat met elk brief verslechtert en hoe dat zijn werk beïnvloedt. Hij gaat naar een kliniek en schrijft over zijn staat en bezigheden daar: "But as to considering myself completely healthy, we shouldn't do it. The local people who are ill like me indeed tell me the truth. You can live to be old or young, but you'll always have moments when you lose your head. So I don't ask you to say of me that there's nothing wrong with me, or won't be."⁴ Zijn omgeving, die hij ook aan Theo beschrijft, wordt zijn nieuwe inspiratie, het kleurgebruik verandert, hij begint donkere kleurtonen en onrustige penseelstreken te gebruiken.

2 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 574)

3 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 583)

4 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 745)

Die schilderijen zijn ook erg beroemd en belangrijk, omdat ze echte meesterwerken zijn. Maar aangezien ik weet in welke omstandigheden die ontstonden, vind ik het erg lastig en treurig om naar die schilderijen te kijken. Het schilderij *Sterrennacht* bijvoorbeeld maakt me onrustig. Op dit schilderij zie ik, dankzij de penseelstreken, ellende en bangheid. De kleuren zijn donker en die maken ook een treurige indruk op mij, het maakt me nerveus om naar dit schilderij te kijken want ik ben me bewust van zijn staat en onzekerheid. Met behulp van de brieven leerde ik veel over zijn mentale gezondheid en ook hoe hij zich toen voelde. Het lijkt alsof hij zijn staat op dit schilderij heeft geschilderd en daardoor heeft het zo een grote indruk op de beschouwer.

Kort nadat Van Goghs dokter aan Theo "I am happy to tell you that my predictions have been borne out, and that this over-excitement was only fleeting. I strongly believe that he will have recovered in a few days' time. I very much wanted him to write to you himself, to give you a better account of his condition"⁵ had geschreven, werd Van Goghs toestand beter en ging hij terug naar zijn kamer in Arles. Ik denk dat hij het leven in Arles goed vond, maar zijn ziekte overheerste nog vaak. Weer terug in Arles schilderde hij met dokter Gachet. Hoewel hij ervan genoot, was zijn ziekte altijd aanwezig in zijn gedachten. Hij schrijft weer aan Theo over zichzelf en over zijn staat. Ondanks al het kunstwerk waarmee hij bezig was, was zijn ziekte de heerser van Van Goghs gedachten en gevoelens. Dat is ook in de brieven en in de schilderijen te zien. Zijn laatste schilderij uit die periode en uit zijn hele leven is *Korenveld met kraaien*. Op dit schilderij zie ik zijn mentale staat, zijn ziekte en onzekerheid. In de nerveuze penseelstreken vind ik zijn onrust en in de kleuren zijn bangheid. Er zijn meer bewegingen en turbulentie in zijn laatste schilderijen aanwezig en dat duidt ook op zijn slechte situatie en mentale gezondheid. Ook in de brieven uit die laatste periode van zijn leven die hij naar Theo stuurt, zie ik duidelijk zijn onzekere gedachten en ernstige gevoelens. Hij schreef naar Theo "Weer terug hier voelde ik me nog erg terneergeslagen en bleef de storm die jullie bedreigt, ook op mij drukken. Wat te doen? Kijk, ik probeer gewoonlijk tamelijk goed gehumeurd te zijn, maar ook mijn leven is aan de wortel aangetast, ook ik sta niet meer stevig op mijn benen"⁶. Hier zie ik een soort voorspelling voor wat erg spoedig zal gebeuren. Hij kan zijn last niet meer dragen en hij wordt nooit meer beter, ondanks al zijn pogingen. In de briefwisseling van Theo en zijn vrouw Johanna vond ik ook delen waarin ze over Van Gogh schrijven, ze wisten niet zeker of hij zich goed voelde en ze vroegen zich af wanneer hij beter zou zijn. Die briefwisseling gebeurde drie dagen voor Vincents dood. Ook in de

5 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 728)

6 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 898)

laatste brief van Vincent naar Theo is zijn onzekerheid en verwardheid te zien: "I'd perhaps like to write to you about many things, but first the desire has passed to such a degree, then I sense the pointlessness of it."⁷ Daarnaast is het erg belangrijk om te zeggen dat hij ook in die brief over zijn nieuwe bestelling van kleurverven schreef, dus we weten dat zijn toestand van dag tot dag verandert. Ik vond dit thema erg belangrijk en interessant en het maakte het voor mij mogelijk om te begrijpen hoeveel de gezondheid, vooral de mentale, een belangrijke en determinerende factor voor Van Goghs leven was, maar dan natuurlijk ook voor zijn kunst. Naar mijn mening hebben heel veel omstandigheden uit zijn leven een goede invloed op hem gehad, zoals de verhuizing naar Parijs, want daar kreeg hij de mogelijkheid om zijn stijl te ontwikkelen. Daarnaast, ook de verhuizing naar Arles; daar vond hij zijn beste inspiratie door welke zijn bekendste en mooiste schilderijen ontstonden. Aan de andere kant hebben hem sommige omstandigheden erg vroeg tot een nerveuze en onzekere man gemaakt; vooral zijn ouders en werksituatie. Hij werd pas na zijn dood beroemd. En dan moeten we een belangrijke vraag stellen: Wat zou zijn gebeurd, als Vincent van Gogh gezond was geweest? Zou hij ook dezelfde kunstenaar zijn geworden en dezelfde meesterwerken hebben geschilderd? Ik denk van niet.

Hoewel het erg verschrikkelijk is wat met hem gebeurde, maakte het hem toch tot de kunstenaar die nu erg beroemd en geliefd is. Zijn staat maakte hem zo nerveus, zo onzeker, zo bang dat hij iets moest doen om alles eruit te gooien. En dat deed hij met het gebruik van een kleurenpalet en een penseel. Het kostte hem zijn leven om zo te kunnen schilderen en toch wist niemand toen wie hij was. Daarom moeten we nu zijn werk beschermen, bewonderen en dankbaar zijn voor alles wat hij heeft achtergelaten.



Vincent van Gogh,
Olijfbomen met gele hemel en zon
(1889)

7 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 902)

Vinsent van Gog je jedan od najpoznatijih holandskih slikara. Možemo ga svrstati u različite pravce, ali najvažniji od njih je, naravno, impresionizam. Živeo je i radio u različitim gradovima Holandije, ali i Francuske. Zahvaljujući uticajima različitih okolnosti postao je majstor žute boje i impresionizma. Međutim i o svim ovim uticajima znamo zahvaljujući pismima, koje je najčešće razmenjivao sa svojim bratom. Postoji kolekcija od otprilike 900 pisama, a u daljem tekstu ću iskoristiti neke delove da bih objasnila kako su situacije iz Van Gogovog života promenile njegov tok.

Teova i Vinsentova pisma su postala vrlo poznata zato što braća nisu pisala samo o umetnosti, već i o svojim osećanjima, mislima o teškim životnim situacijama, različitim događajima iz života i o novim idejama u vezi sa umetnošću i trgovini umetničkim delima.

Kada sam pročitala pisma, shvatila sam da je Van Gog oduvek bio nesigurnog i nervoznog karaktera, čak i na početku svog rada kada je živeo sa roditeljima. Na primeru jednog od pisama vidimo kako je izgledao njegov život: bio je nezadovoljan i nije imao baš najbolji odnos sa roditeljima (Otac ne ume da saoseća sa mnom, a ja ne mogu da se naviknem na sistem majke i oca, tu se osećam previše skućeno - ugušio bih se).¹ Mislim da je ovaj deo pisma vrlo bitan zato što on kasnije baš zbog tih uticaja okolnosti i sredine počinje da slika. I tu vidimo da je umetnost, od svih mogućih poslova, najbolja opcija za njega.

Kada ode u Pariz, njegov stil se razvija velikom brzinom i slika češće nego ikada. Zahvaljujući Teu, Van Gog živi u Parizu dovoljno dugo da bi mogao da upozna nove umetnike i da, uz pomoć novih znanja, promeni svoj sopstveni stil u impresionistički.

Van Gog je smatrao da je umetnost najvažniji deo njegovog života i o tome je pisao u skoro svakom pismo, ali Pariz mu više nije bio toliko lep. U potrazi za novom inspiracijom, Van Gog odlazi u Arl. „... I often work with pleasure, and I see the possibility glimmering through of making paintings in which there's some youth and freshness...; It's my plan to go to the south for a while, as soon as I can, where there's even more colour and even more sun.”²

Pisma i umetnička dela nastala u Arlu mi se najviše dopadaju. Po mom mišljenju Van Gog je ovde pronašao sebe, od prvog dana u Arlu prisutan je pozitivniji stav u pismima. Zahvaljujući drugačijoj okolini nastaju njegova najlepša umetnička dela. Svoju inspiraciju opisuje Teu. „... But even so I've seen lots of beautiful things — a ruined abbey on a hill planted with hollies, pines and grey olive trees.”³

1 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 193); slobodan prevod

2 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 574)

3 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Mu-

seum & Huygens ING. (brief 583)

Pored toga što je pisao o slikama, počinje da piše i o svojoj bolesti. U svakom novom pismu vidimo da se njegovo stanje pogoršava i kako to utiče na njegov rad. Van Gog odlazi u psihijatrijsku ustanovu i piše o svom stanju i zanimacijama: *“But as to considering myself completely healthy, we shouldn't do it. The local people who are ill like me indeed tell me the truth. You can live to be old or young, but you'll always have moments when you lose your head. So I don't ask you to say of me that there's nothing wrong with me, or won't be.”*⁴

Okolina, koju opisuje u pismima Teu, postaje njegova nova inspiracija, menja način na koji upotrebljava boje, počinje da koristi tamne tonove i nemirne pokrete četkicom.

Te slike su vrlo poznate, jer su zaista prava remek-dela. Međutim, s obzirom na to da znam u kojim su okolnostima one nastale, teško mi je i tužno kada ih posmatram. Slika *Zvezdano nebo* mi je zaista uznemirujuća. Zbog pokreta četkicom, na ovoj slici vidim tugu i strah. Boje su tamne pa i one izazivaju tugu kod mene, gledanje ove slike čini me nervoznom jer sam svesna njegovog tadašnjeg stanja i nesigurnosti. Uz pomoć pisama sam naučila mnogo toga o njegovom mentalnom stanju i o tome kako se tada osećao. Izgleda kao da je Van Gog svoje stanje preslikao na ovu sliku, i baš zbog toga ona ima toliko jak utisak na posmatrača.

Ubrzo nakon što je Van Gogov doktor napisao Teu *„I am happy to tell you that my predictions have been borne out, and that this over-excitement was only fleeting. I strongly believe that he will have recovered in a few days' time. I very much wanted him to write to you himself, to give you a better account of his condition”*⁵, Van Gogovo stanje se poboljšava i on se vraća svojoj sobi u Arlu. Mislim da mu se dopadao život u Arlu, ali njegova bolest je to često nadjačavala. Po povratku u Arl, počinje da slika sa doktorom Gašetom. Iako uživa u tome, bolest mu je uvek prisutna u mislima. Ponovo piše Teu o sebi i svom stanju. Uprkos tome što je bio zauzet slikanjem, Van Gogova bolest je bila gospodarica njegovih misli i osećanja. To se takođe da videti i u pismima i slikama. Poslednja slika iz tog mračnog perioda i čitavog života jeste *Žitno polje sa vranama*. Na ovoj slici vidim njegovo mentalno stanje, bolest i nesigurnost. U nervoznim pokretima četkice vidim njegov nemir, a u bojama strah. Na poslednjim slikama prisutno je više pokreta i turbulencije i to ukazuje na njegovo loše stanje i mentalno zdravlje. I u pismima Teu iz poslednjeg perioda života jasno vidim njegove nesigurne misli i zabrinuta osećanja. Napisao je Teu: *„Ponovo ovde, osetio sam se utučeno i oluja koja je vas zadesila, pritiskala je i mene. Šta raditi? Vidi, obično se trudim da budem dobrog raspoloženja, ali i moj život je u samom korenu*

seum & Huygens ING. (brief 583)

4 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 745)

5 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 728)

ugrožen, ni ja ne stojim čvrsto na svojim nogama”⁶. U ovom pismu vidim neku vrstu predskazanja onoga što se ubrzo nakon toga desilo. Ne može više da izdrži teret i zna da mu neće biti bolje, uprkos svom trudu. U pismima između Tea i njegove žene Johane našla sam delove u kojima pišu i o Van Gogu, nisu bili sigurni da li se dobro osećao i pitali su se kada će mu biti bolje. Ta pitanja su razmenili tri dana pre Vinsentove smrti. I u poslednjem pismu koje Van Gog piše Teu prisutna je nesigurnost i izgubljenost: „*I’d perhaps like to write to you about many things, but first the desire has passed to such a degree, then I sense the pointlessness of it.*”⁷ Pored toga je bitno reći da je on u ovom pismu pisao i o novoj porudžbini boja, dakle i tu vidimo da se njegovo stanje menja iz dana u dan.

Mislim da je ova tema vrlo važna i interesantna i omogućila mi je da razumem koliko je zdravlje, prvenstveno mentalno, bilo važan faktor u Van Gogovom životu, ali i u njegovoj umetnosti naravno. Po mom mišljenju, mnoge okolnosti iz njegovog života su imale i dobar uticaj na njega, kao na primer to što se preselio u Pariz, zbog toga što je tamo stekao mogućnost da razvije svoj stil. Pored toga je to bio i odlazak u Arl; tamo je pronašao najbolju inspiraciju zahvaljujući kojoj su nastala njegova najpoznatija i najlepša dela. S druge strane neke okolnosti su ga vrlo rano učinile nervoznim i nesigurnim; prvenstveno njegovi roditelji i posao. Postao je poznat tek nakon smrti. Onda moramo da postavimo jedno vrlo važno pitanje: Šta bi se desilo da je Van Gog bio zdrav? Da li bi postao isti slikar i da li bi naslikao ista remek-dela? Mislim da ne.

Iako je užasno sve što se sa njim desilo, to ga je učinilo umetnikom koji je danas toliko poznat i voljen. Njegovo stanje ga je učinilo toliko nervoznim, nesigurnim, uplašnim da je zbog toga morao da učini nešto da izbac sve to iz sebe. I to je radio koristeći paletu boja i četkice.

Koštalo ga je života da tako ume da slika, a ipak niko nije ni znao ko je on. Zbog toga sada moramo da čuvamo njegova dela, da im se divimo i da budemo zahvalni na svemu što je za sobom ostavio.

6 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 898); slobodan prevod

7 Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING. (brief 902)

Bronnen / Korišćeni izvori

Leo Jansen, Hans Luijten, Nienke Bakker (eds.) (2009), Vincent van Gogh - The Letters. Amsterdam & The Hague: Van Gogh Museum & Huygens ING.

(<http://vangoghletters.org>)

Van Gogh Museum - Het museum over Vincent van Gogh in Amsterdam

(<https://www.vangoghmuseum.nl/>)

Mooiste brieven Vincent van Gogh gebundeld

(<https://www.museumkijker.nl/>)

Van Gogh Gallery - His Life and Works

(<https://www.vangoghgallery.com/>)

Fin de siècle

door/piše: Eleonora Tomić

Inleiding

Het doel van dit essay is om een uitleg te geven over het begrip *Fin de siècle*. Ik zal in dit essay uitleggen wanneer deze periode begon, wat de term betekent maar ook wat de kenmerken van deze periode waren. Ik zal uitleggen hoe de sociale omstandigheden in die tijd waren. Hoe was de situatie in de andere landen en hoe in Nederland, en waarom was het anders in Nederland? Welke richtingen en hun vertegenwoordigers verschijnen in verschillende soorten kunst zoals: schilderkunst en literatuur?

Betekenis en kenmerken van *Fin de siècle* en hoelang het duurde

Dit is een bepaalde periode uit de cultuurgeschiedenis die een bepaald levensgevoel inhoudt. *Fin de siècle* betekent 'eind van de eeuw' en het is afkomstig uit het Frans. Deze naam duidt de periode van het einde van de 19e eeuw aan, tot het begin van de Eerste Wereldoorlog (1914).

*'Fin de siècle duidt niet per se op een tijdsperiode, maar op een levensgevoel en heeft een negatieve connotatie die vanaf de jaren 1880 steeds meer intellectuelen in zijn greep kreeg. Dat begon in Frankrijk (Parijs) en de Duitssprekende landen (zeker de Oostenrijkse stad Wenen), waarna landen als Engeland, België, Nederland en de Verenigde Staten volgden.'*¹

Het duidt het pessimistische levensgevoel aan dat zowel in de kunst, literatuur, muziek als architectuur komt. Alles wees op angst en decadentie. Vermoeidheid, zenuwachtigheid en verveling waren ook kenmerkend in de maatschappij uit deze periode.

Fin de siècle drukt verder een apocalyptisch gevoel uit van het einde van een beschavingsfase. Dubbelzinnigheid is in deze periode ook een van de kenmerken, het gaat over een kloof die ontstond. Mensen waren ontevreden met hun leven, ze hadden een soort van fascinatie voor verval en dood en ze hadden een neiging tot het decadentisme hoewel er groeiende welvaart en vooruitgang waren. Ik denk dat een verklaring voor deze paradoxale situatie de sociale omstandigheden waren. Naar mijn mening bepaalde dit massaal het levensgevoel. En wat er eigenlijk in deze periode in de maatschappij gebeurde en wat deze gevoelens veroorzaakte zal ik nu uitleggen.

1 Historiek. *Fin de siècle & Belle époque – Betekenis en kenmerken.*

Sociale omstandigheden in deze periode en filosofie van het leven

Veel veranderingen, modernisatie, het verlies van traditionele waarden en de uitnodiging tot radicale vernieuwing vertegenwoordigen de tijd waarnaar deze term verwijst. Steden worden ontwikkeld en groter. Kanalen worden gegraven en spoorwegen aangelegd. Deze veranderingen omvatten ook de betrokkenheid van mensen bij de politiek, ze werden politiek actief. Nederland wordt na 1875 geïndustrialiseerd en in deze periode kwamen veel moderne politieke partijen op, zoals socialisten, confessionelen en liberalen.

De arbeidsomstandigheden veranderden drastisch door de industrialisatie en dat had ook een grote invloed op de manier van leven. In dit tijdvak ontstond er een groot aantal uitvindingen die nog steeds bruikbaar zijn, bijvoorbeeld: de telefoon door Bell, de gloeilamp door Edison, de dieselmotor door Diesel, maar ook het vliegtuig door Wright enz. Werken van intellectuelen die mensen aan het denken zetten zijn ook belangrijk voor dit tijdperk, bijvoorbeeld: "Theorieën over het ontstaan van het leven en religie", van Charles Darwin; werk van Friedrich Nietzsche en tenslotte het werk van Sigmund Freud.

*'Het 'survival of the fittest' idee dat Darwin had opgesteld, had grote maatschappelijke consequenties. Enerzijds ontstond – mede door het socialisme – een proletarische heilsverwachting: de 'vooruitgang' die men in de ontwikkeling van de flora en fauna kon aantonen werd overgebracht op de maatschappij: de arbeidersklasse zou zich ontwikkelen tot de nieuwe heersende klasse. Anderzijds redeneerden de sociaaldarwinisten het tegenovergestelde, namelijk dat het 'survival of the fittest' idee ook voor de maatschappij geldt: het is onjuist om de zwakken te helpen, want dat is slecht voor de soort als zodanig. Op die manier werd de natuurwetenschap een rechtvaardiging van de genadeloze concurrentie, klassen-tegenstellingen en racisme.'*²

Er was ook een grote economische bloei, die op imperialisme en kapitalisme duidt.

Door deze uitvindingen en door werken over de psychologische aspecten van het menselijk leven (bijvoorbeeld werken van Sigmund Freud) konden mensen hun leven maar ook de wereld beter begrijpen. Deze veranderingen beloofden een makkelijkere en stabiele toekomst. En dan kom ik bij de kwestie over de paradox, de kloof tussen de manier van leven en de vooruitgang van de maatschappij. Voor mij zijn de belangrijkste vragen: Waarom hadden mensen dat gevoel hoewel de maatschappij en steden

2 Maurice Vanderfeesten, *Fin de siècle*

zich aan het ontwikkelen waren? Waarom waren ze ontevreden en verveelden ze zich?

Misschien ligt het antwoord in de volgende feiten. De grote depressie die vanaf 1870 duurde, trof Nederland ook zoals alle andere landen, dat was een wereldwijde crisis. Maar Nederland trof niet dezelfde gevolgen als de omliggende landen. Nederland had niet te maken met verwerking van een nederlaag na 1870 zoals Frankrijk. Dit verwijst naar Frans – Pruisische Oorlog waarin de Pruisen een overwinning leidden. In Frankrijk was er een stagnerende bevolkingsgroei en dat was een van de duidelijkste tekenen van uitputting. In Duitsland ontstond een grote kloof tussen samenleving en staat, en in Oostenrijk waren er problemen met het parlement. Nederland bevond zich niet in dergelijke situaties, en daarom gaven de samenleving en de staat zelf niet de indruk van stagnatie en vermoeidheid.

Ik denk dat veel veranderingen, positief zowel als negatief, veel innovaties en uitvindingen die een bepaalde toekomst beloofden, mensen massaal ontevreden, moe en bang hebben gemaakt. Alles gebeurde zo snel en alles was nieuw en onbekend. In deze periode ontwikkelde zich ook een filosofische stroming (*nihilisme*) die met de (onzinnige) existentie bezig was, en dit had ook grote invloed op de mensen. In de overvloed van nieuwe informatie en nieuwe gebeurtenissen keerden mensen zich in zichzelf en dachten na over het bestaan en hun leven. Wat tegenwoordig ook vaak gebeurt. Daarom straalde de gehele samenleving collectief een gevoel van vermoeidheid en decadentie uit.

In deze periode van ambivalentie streefden Nederlanders naar synthese. Hun 'culturele stijl' werd gekenmerkt door het zoeken naar eenheid, verbinding en universaliteit. Deze kenmerken manifesteerden zich in de wetenschap, kunsten, wijsbegeerte maar ook in het sociale en politieke denken.

*'Het toonde een breed gedeeld nationaal optimisme, streven naar een nieuwe harmonische samenleving en streven naar het herstel van een 'eenheidlijken samenstemmende cultuur'.*³

*'De volgende jaren werden gekenmerkt door een algemene behoefte aan bezinning. Men zocht herstel van evenwicht tussen passie, verdieping en verstandelijkheid, en tussen individualisme, traditie en gemeenschapszin.'*⁴

Dit verwijst naar de periode na 1890. Dit brengt mij er dan ook toe om verder na te denken over de situatie in Nederland in deze periode. Ik denk dat de Nederlanders, als een collectieve sociale groep die ijverig en hardwerkend is, erin geslaagd zijn problematische periodes boven te komen. Als zodanig zoeken ze naar oplossingen voor problemen en proberen ze op alle mogelijke manieren winst te behalen.

3 Remieg Aerts. *Op zoek naar een Nederlands fin de siècle*.

4 idem.

Nu ik de sociale omstandigheden en manier van leven heb uitgelegd, zal ik graag de verschillende richtingen en hun vertegenwoordigers (van verschillende soorten kunst zoals: schilderkunst en literatuur) behandelen.

Schilderkunst en literatuur tijdens het Fin de siècle

Bovengenoemde veranderingen en sociale omstandigheden manifesteerden zich ook in kunstwereld.

Kunstenaars uitten hun gevoelens en gedachten door kunst. Daarom is een van de belangrijkste kenmerken in kunstwereld: de vlucht uit de realiteit of *escapisme*, welke door ambivalentie wordt veroorzaakt. In deze stromingen kwamen vooral esthetische opvattingen naar voren. Een van de belangrijkste kunststromingen waren het impressionisme en surrealisme, die door indruk en dromen van mensen ontstonden.

Wereldberoemde kunstenaars uit dit tijdperk waren:

- (Impressionisme) – Claude Monet, Édouard Manet, Pierre-Auguste Renoir,
- (Surrealisme) – Dali, Frida Kahlo, Picasso.

Voor de literatuur cruciaal waren Oscar Wilde (schrijver) en Charles Baudelaire (dichter) in wiens werken decadentie, verval, verveling en het niets de belangrijkste kenmerken zijn.

Maar nu iets over deze richtingen in Nederland.

*'Machtige industriëlen en kapitalisten, van wie de zonen zich de vermoeide erfgenamen hadden kunnen voelen, waren er nauwelijks; de Nederlandse schrijvers en kunstenaars van het fin-de-siècle stamden vrijwel allen uit de middenklasse.'*⁵

In de kunst was het doel van impressionisten om een weergave van de werkelijkheid te geven en de indruk die deze maakte. Hieraan wil ik toevoegen dat het impressionisme objectief maar ook subjectief was: kunstenaars schilderden het beeld van werkelijkheid maar ook op de manier waarop ze deze als een individu waarnamen. Deze kunststroming bestaat uit de zintuigelijke indrukken – *impressie* van een kunstenaar (zintuigelijke indrukken van kleur, licht en vorm). Een van de belangrijkste impressionisten uit Nederland was Vincent van Gogh, wereldberoemd schilder die een tragisch leven leidde.

Voor de literatuur in Nederland tijdens het *fin de siècle* was de Beweging van Tachtig van groot belang. Ze representeerden een groep schrijvers die de literatuur wilde vernieuwen. De Tachtigers richtten hun eigen concurrerende literaire tijdschrift op, spottend *De Nieuwe Gids* genaamd, voor het eerst gepubliceerd in oktober 1885, om-

5 Wessel Krul. *Nederland en het fin-de-siècle*.

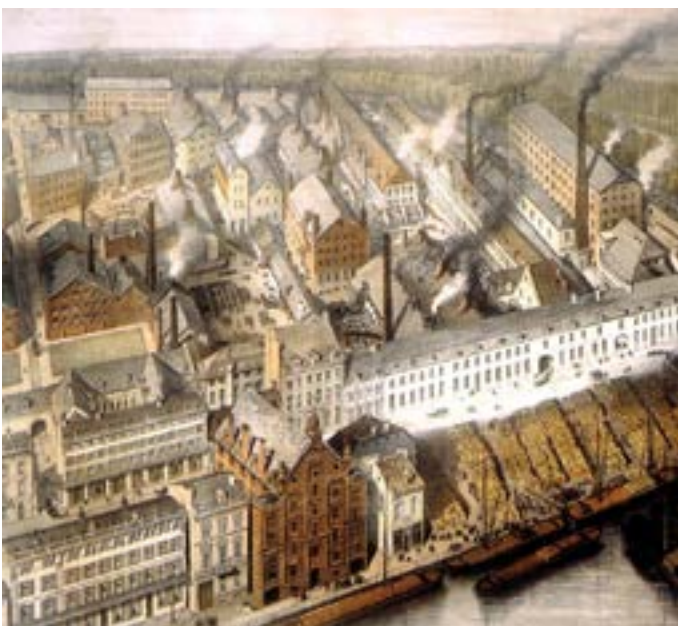
dat *De Gids* hun werken weigerde. Twee van de oprichters en regelmatige bijdragers waren de dichter en criticus Willem Kloos en de dichter, romanschrijver, toneelschrijver, essayist, en psychiater Frederik van Eeden. Ze waren op zoek naar een nieuwe levensstijl, om 'uit niets' te creëren. Ze haatten de vroegere idealen en de bourgeoisie. Ze streefden naar en droomden van gemeenschapskunst en ze wezen de wereld af waarin het individu buiten de maatschappij staat.

In tegenstelling tot de omringende landen valt Nederland ook op dankzij zijn situatie. Omdat de Nederlanders naar synthese en eenheid streven, en ze zichzelf samen met andere mensen als geheel zien.

Conclusie

In dit essay heb ik uitgelegd wat de naam van *fin de siècle* betekent en dat dit tijdperk van 1880 tot 1914 duurde. Sociale omstandigheden die uit industrialisatie en talloze uitvindingen voortkwamen, hadden een grote invloed op het levensgevoel van mensen die in constante angst leefden. Volgens mij is het antwoord dat heel veel veranderingen, vernieuwingen en de overvloed van informatie met dit levensgevoel te maken hadden. De Nederlanders bevonden zich niet in zo'n moeilijke situaties zoals de omringende landen, en dankzij hun houding waren vermoeidheid en decadentie niet zo aanwezig in de manier van hun leven. Dat manifesteerde zich ook in kunstwereld, waarin impressionisme en surrealisme dominant waren. Kunstenaars en schrijvers wilden eenheid, verbinding en universaliteit bereiken.

Ik denk dat dit begrip bekend als *fin de siècle* complex is. Veel verschillende gebeurtenissen hadden invloed op verschillende aspecten van het menselijk leven, hun sociale omstandigheden, levensgevoel maar ook op artistieke creatie. Maar we moeten onszelf herinneren dat alles met het 'eind van de eeuw' begon.



Fabriekscapex van P. Regout & Co. aan Boschstraat en Bassin in Maastricht, ca. 1865 / Wikipedia. Publiek domein.

Uvod

Cilj ovog eseja je da opiše pojam *Fin de siècle*. U kontekstu društvenih okolnosti ću objasniti šta ovaj termin označava, kada je period počeo, kao i koje su njegove karakteristike. Kakva je situacija bila u drugim zemljama, a kakva u Holandiji, i zašto je u Holandiji bilo drugačije. Koji se pravci i njihovi predstavnici pojavljuju u različitim vrstama umetnosti kao što su slikarstvo i književnost.

Značenje i karakteristike pojma *Fin de siècle* i koliko dugo je taj period trajao

Ovo je period kulturne istorije koji podrazumeva određen odnos prema životu. Pojam *Fin de siècle* znači „kraj veka” i potiče iz francuskog jezika. Naziv se odnosi na period od kraja 19. veka do početka Prvog svetskog rata (1914).

„Pojam *Fin de siècle* se ne odnosi nužno na vremenski period, već na jedan odnos prema životu i ima negativnu konotaciju koja je od 1880. godina počela sve više da obuzima intelektualce. Sve je počelo u Francuskoj (Parizu) i u zemljama nemačkog govornog područja (i u Beču), nakon čega su usledile zemlje poput Engleske, Belgije, Holandije i Sjedinjenih Američkih Država.”¹

Ovaj period označava pesimističan stav prema životu koji se javlja i u umetnosti, književnosti, muzici i arhitekturi. Sve je ukazivalo na strah i dekadenciju. Umor, nervoza i dosada su takođe odlikovali društvo ovog perioda.

Pojam *fin de siècle* izražava i apokaliptični osećaj kraja jedne civilizacijske faze. Dvosmislenost je još jedna od karakteristika ovog perioda, u kontekstu jaza koji je nastao. Ljudi su bili nezadovoljni svojim životom, na neki način su bili fascinirani propadanjem i smrću i imali su tendenciju ka dekadentizmu, iako je bilo blagostanja i napretka. Mislim da su društvene okolnosti bile odgovor na ovu paradoksalnu situaciju, što je odredilo i odnos prema životu. Sada ću objasniti šta se zapravo dogodilo u društvu u ovom periodu i šta je prouzrokovalo ovakva osećanja.

Društvene okolnosti u ovom periodu i filozofija života

Mnogo promena, modernizacija, gubitak tradicionalnih vrednosti i poziv na radikalnu obnovu karakteristike su vremena na koje ovaj termin upućuje. Gradovi se razvijaju i rastu. Kopaju se kanali i grade železnice. Ove promene obuhvataju i uključivanje ljudi u politiku, oni postaju politički aktivni. Holandija je industrijalizovana nakon 1875. godine i mnoge moderne partije su nastale u ovom

¹ Historiek. *Fin de siècle & Belle époque – Betekenis en kenmerken.*

periodu, poput socijalističke, demohrišćanske i liberalne.

Uslovi rada su se drastično promenili zbog industrijalizacije i to je imalo veliki uticaj na način života. U ovo doba je nastao veliki broj pronalazaka koji se i danas koriste, na primer: Belov telefon, Edisonova sijalica, Dizelov dizelmotor, ali i Rajtov avion itd. Dela intelektualaca koja su ljude navela na razmišljanje su takođe bitna za ovo doba, na primer: Teorije o nastanku života i religiji Čarlsa Darvina, rad Fridriha Ničea i na kraju rad Sigmunda Frojda.

„Darvinova ideja „opstanak najsposobnijih” imala je velike društvene posledice. S jedne strane je nastalo – delimično kao rezultat socijalizma – proleterstvo očekivanje spasenja: „napredak” koji se mogao pokazati u razvoju flore i faune prenet je na društvo: radnička klasa će se razviti u novu vladajuću klasu. S druge strane su socijal-darvinisti zaključili suprotno, naime da ideja „opstanak najsposobnijih” takođe važi i za društvo: pogrešno je pomagati slabima, jer je to loše za vrstu kao takvu. Na ovaj način je nauka postala opravdanje za nemilosrdnu konkurenciju, klasni antagonizam i rasizam.”²

Došlo je i do ekonomskog procvata, što takođe ukazuje na imperijalizam i kapitalizam. Uz ove pronalazke i radove o psihološkim aspektima ljudskog života (na primer radovi Sigmunda Frojda) ljudi su lakše razumeli svoj život ali i svet. Ove promene su obećavale lakšu i stabilnu budućnost. Tu nailazim na pitanje o paradoksu, jaz između načina života i napretka društva. Za mene su najbitnija pitanja: Zašto su ljudi imali takav osećaj, iako su se društvo i gradovi razvijali? Zašto su bili nezadovoljni i zašto su se dosađivali?

Možda odgovor leži u sledećim činjenicama. Velika depresija koja je otpočela 1870. godine zadesila je Holandiju kao i druge zemlje, to je bila svetska kriza. Ali Holandija nije imala iste posledice kao okolne zemlje. Holandija nije morala da se nosi sa porazom nakon 1870. godine kao Francuska. Ovo se odnosi na Francusko-pruski rat u kom su Prusi odneli pobedu. U Francuskoj je došlo do stagnacije u rastu stanovništva što je jedan od najočiglednijih znakova iscrpljenosti. U Nemačkoj je došlo do jaza između društva i države, a u Austriji je bilo problema sa parlamentom. Holandija se nije našla u ovakvim situacijama, i zbog toga društvo i država nisu odavali utisak stagnacije i umora.

Mislim da su mnoge promene, kako pozitivne tako i negativne, mnogo inovacija i pronalazaka koji su određenu budućnost obećavali činili ljude masovno nezadovoljnim, umornim i uplašenim. Sve se desilo tako brzo i sve je bilo novo i nepoznato. U ovom periodu se razvio i filozofski pravac nihilizam koji se bavio (besmislenom) egzistencijom, i imao je veliki uticaj na ljude. U mnoštvu novih informacija i novih događaja ljudi su se okrenuli sebi i razmišljali su o postojanju i svom životu. Što se i danas često dešava. Zato je celo društvo kolektivno zračilo osećajem umora i dekadencije.

U ovom periodu ambivalencije Holanđani su težili

² Maurice Vanderfeesten, *Fin de siècle*.

sintezi. Njihov „kulturni stil” karakteriše potraga za jedinstvom, vezom i univerzalnošću. Ove karakteristike su se manifestovale u nauci, umetnosti, filozofiji ali i u društvenom i političkom razmišljanju.

„Pokazao se široko rasprostranjeni nacionalni optimizam, težnja ka novom harmoničnom društvu i težnja ka obnavljanju „jedinstvene kulture”.”³

„Naredne godine bile su obeležene opštom potrebom za spoznajom. Nastojalo se da se povrati ravnoteža između strasti, produbljenja i intelektualnosti i između individualizma, tradicije i duha zajednice.”⁴

To se odnosi na period nakon 1890. godine. To me navodi na dalje razmišljanje o situaciji u Holandiji u ovom periodu. Mislim da su Holanđani, kao jedna društvena grupa koja je marljiva i radna, uspeali da prevaziđu problematična razdoblja. Kao takvi oni traže rešenja za probleme i na sve načine pokušavaju da i izvuku neku korist.

Sada kada sam objasnila društvene okolnosti i način života rado ću obraditi različite pravce različitih vrsta umetnosti poput slikarstva i književnosti i njihove predstavnike.

Slikarstvo i književnost tokom perioda *Fin de siècle*

Gorenavedene promene i društvene okolnosti su se manifestovale i u svetu umetnosti. Umetnici svoja osećanja i misli izražavaju kroz umetnost. Zbog toga je jedna od najbitnijih karakteristika u umetničkom svetu – beg iz realnosti ili *eskapizam* koji je uzrokovan ambivalencijom. U ovim pravcima posebno su izraženi estetski pogledi. Impresionizam i nadrealizam su bili neki od najbitnijih umetničkih pravaca, nastali iz utisaka i snova ljudi.

Svetski poznati umetnici iz ovog perioda su bili:

- (Impresionizam) – Klod Mone, Eduar Mane, Pjer Ogist Renoar
- (Nadrealizam) – Dali, Frida Kalo, Pikaso

Za književnost su najznačajniji bili Oskar Vajld (pisac) i Šarl Bodler (pesnik) u čijim su delima najbitnije karakteristike dekadencija, propadanje, dosada i ništavilo. Ali sada nešto o ovim pravcima u Holandiji:

*„Skoro da nije bilo moćnih industrijalaca i kapitalista, čiji su se sinovi mogli osećati kao umorni naslednici; gotovo svi holandski pisci i umetnici perioda *fin de siècle* su poticali iz srednje klase.”⁵*

U umetnosti je cilj impresionista bio da prikažu stvarnost i utisak koji je ista ostavljala. Ovim želim da napomenem kako je impresionizam istovremeno bio objektivan, ali i

³ Remieg Aerts. *Op zoek naar een Nederlands fin de siècle*.

⁴ idem.

⁵ Wessel Krul, *Nederland in het fin-de-siècle : de stijl van een beschaving*.

subjektivan: umetnici su slikali sliku stvarnosti, ali na način na koji su je oni doživeli kao pojedinci. Ovaj umetnički pravac se sastoji iz čulnih utisaka – *impresija* umetnika (čulni utisci boje, svetlosti i oblika). Jedan od najbitnijih impresionista iz Holandije je bio Vinsent van Gog, svetski poznati slikar koji je imao tragičan život.

Generacija osamdesetih je bila od velikog značaja za književnost u Holandiji tokom perioda *fin de siècle*. Oni su predstavljali grupu pisaca koji su želeli da obnove književnost. Generacija osamdesetih je osnovala konkurentni književni časopis, podrugljivo nazvan *Novi vodič* (hol. *De Nieuwe Gids*), po prvi put objavljen u oktobru 1885. godine zbog toga što je *Vodič* (hol. *De Gids*) odbijao njihova dela. Dva osnivača i redovni saradnici su bili pesnik i kritičar Vilem Klos i pesnik, romanopisac, dramski pisac, esejista i psihijatar Frederik van Eden. Oni su bili u potrazi za novim načinom života, stvaranjem „ni iz čega“. Mrzeli su nekadašnje ideale i buržoaziju. Težili su zajedničkoj umetnosti i sanjali o njoj i odbacili su svet u kome je pojedinac izvan društva. Holandija se od okolnih zemalja ističe svojom težnjom ka sintezi i jedinstvu i vide sebe zajedno sa ostalim ljudima kao celinu.



De Tachtigers. Foto Joseph Jessurun de Mesquita, 1888. / Wikipedia. Publiek domein.

Zaključak

Fin de siècle je pojam koji označava kraj veka, odnosno period koji je trajao od 1880. do 1914. godine. Društvene okolnosti na koje su uticali industrijalizacija i brojni pronalasci su imale veliki uticaj na način života ljudi koji su konstantno osećali strah. Mislim da je novonastalo shvatanje života bilo odgovor na mnoge promene, inovacije i obilje informacija. Holanđani se nisu našli u tako teškoj situaciji kao okolne zemlje, a zahvaljujući svom stavu, umor i dekadencija nisu bili prisutni u njihovom načinu života. To se manifestovalo i u umetničkom svetu, u kom su impresionizam i nadrealizam bili dominantni. Umetnici i pisci su želeli da postignu jedinstvo, vezu i univerzalnost.

Mislim da je ovaj pojam, poznat kao *fin de siècle* kompleksan. Mnogo različitih događaja uticalo je na različite aspekte ljudskog života, njihove društvene okolnosti, način života ali i umetničko stvaralaštvo. Ali moramo se priseliti da je sve počelo sa „krajem veka“.

Bronnen / Korišćeni izvori

Cambiumned, *Fin de siècle periode 1880-1910*.

(<https://www.cambiumned.nl/theorie/literatuur/literatuurgeschiedenis/de-periode-1880-1910/achtergronden/>), 27 mei 2021

Historiek, *Fin de siècle & Belle époque – Betekenis en kernen*, 17 mei 2021,

(<https://historiek.net/fin-de-siecle-belle-epoque-betekenis-kernen/134081/>), 27 mei 2021

Kunstbus, Maurice Vanderfeesten, *Fin de siècle*,

(<https://www.kunstbus.nl/kunst/fin-de-siecle.html>), 27 mei 2021

DBNL, Remieg Aerts, *De Gids. Jaargang 156*, 1993,

(https://www.dbnl.org/tekst/_gid001199301_01/_gid001199301_01_0014.php#029), 27 mei 2021

Wessel Krul, *Nederland in het fin-de-siècle: de stijl van een beschaving*, 1 januari 1991,

(https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/53710260/3437_6824_1_PB.pdf), 27 mei 2021

Merrick Burrow, *Fin de siècle*, 10 februari 2014,

(https://www.youtube.com/watch?v=KqD9NQCHUKQ&ab_channel=MerrickBurrow), 27 mei 2021

De Grote Oorlog in België

Veliki rat u Belgiji

door/piše: Teodora Mladenović

Neutraliteit, Duitse aanval, loopgravenoorlog, binnenlandse problemen. Dat zijn de belangrijkste kenmerken van de Eerste Wereldoorlog die vier jaar duurde, van 1914 tot 1918. Deze periode was een doorslaggevende factor voor veel veranderingen op verschillende gebieden zoals economie, binnenlandse en buitenlandse politiek en de mentaliteit van de mensen in de zin van hun denkwijze na de oorlog.

De belangrijkste vragen die wij altijd moeten beantwoorden zijn: wat gebeurde er precies en waarvoor was het zo belangrijk? Wij weten al dat elke oorlog verschillende gebeurtenissen veroorzaakt en in dit essay zal ik proberen uit te leggen welke veranderingen tijdens en na de oorlog in België tevoorschijn kwamen.

De Grote Oorlog brak op 28 juni 1914 uit toen Gavrilo Princip, lid van de Servische beweging "De Zwarte Hand", een moordaanslag pleegde op Franz Ferdinand, aartshertog van Oostenrijk-Hongarije. Volgens mij hebben de verscheidene historici gelijk als ze zeggen dat dat alleen maar een startschot was, want er bestonden al veel andere problemen van vroeger, die eigenlijk de echte oorzaken waren van deze oorlog. Dat zijn vooral het kolonialisme (van de grote machten waardoor Duitsland ontevreden was), militarisme (denkwijze dat de nationale belangen verdedigd en bevorderd moeten worden met behulp van een sterk leger), nationalisme (liefde voor het eigen land), de wapenwedloop en de grote spanning tussen de grote heersende machten. Heel snel reageerden deze grote machten op het eerste schot van Princip en sloten bondgenootschappen met elkaar. Zo ontstonden de Geallieerden (Frankrijk, Engeland, Rusland) en de Centralen (Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Turkije). België wilde in eerste instantie neutraal blijven, zoals Nederland, maar dat lukte niet. Duitsland heeft andere plannen gemaakt in verband met België, dat moest eigenlijk hun springplank naar Frankrijk zijn. Duitsers eisten een vrije doorgang door België en volgens hun Von Schlieffenplan moest deze oorlog heel makkelijk en snel zijn. Maar de Belgen verzetten zich tegen hen en zo begon de Eerste Wereldoorlog ook in België. Op 4 augustus 1914 vielen de Duitsers Luik in België binnen.

Naast alle gevechten, doden, bombardementen, vernietigde dorpen en steden, begonnen de Duitsers ook andere problemen te veroorzaken. Uit woede begonnen de Duitsers ook de gewone burgers te vermoorden¹. Dit

¹ Nws, V. (2014, 4 augustus). 4 augustus 1914: Duitsland valt België binnen. www.vrt.be/vrtnws/nl/2014/08/04/4_

was een van de grootste oorzaken waarom de Belgen nog harder verder wilden vechten, Duitsland was met de nieuwe gruwelen begonnen, die ook in strijd met het oorlogsrecht waren. Een voorbeeld daarvan is de gebeurtenis van 2 september 1914, toen zij een zeppelin over Antwerpen lieten vliegen en zeven bommen op huizen en ziekenhuizen lieten vallen. Dat leidde tot meerdere veranderingen dan verwacht: de mensen waren nog bozer en wilden harder vechten en hun land verdedigen, het kon niet zo goed en makkelijk gaan zoals verwacht. Bovendien kwam een nieuw vervolg na het gevecht bij Marne in 1914, waarbij de Duitse troepen veel mannen hadden verloren. De Duitsers trokken zich namelijk terug, maar niet volledig, zij verstopten zich in de loopgraven om op een nieuwe gunstige kans voor een aanval te wachten. Dat deden de Belgen ook meteen. Dat was het begin van een langdurige, lastige en dood of zwaar lichamelijk letsel veroorzakende oorlog. Op deze manier verwachtten beide partijen minder soldaten te verliezen. Zij dachten dat zij zo veiliger zouden zijn, maar helaas heeft deze loopgravenoorlog nog meer slachtoffers veroorzaakt. Hun verwachtingen waren ook begrijpelijk. Het is wel logisch dat minder mannen dood kunnen gaan als er minder mannen op het veld staan en als er minder gevochten wordt. Doch er ontstonden veel nieuwe omstandigheden in de loopgraven die helemaal onverwacht waren.

Het eerste grote probleem bij de loopgraven was de manier waarop zij vochten. Tussen de twee strijdende loopgraven lag een stuk land, dat alleen maar voor het vechten werd gebruikt – niemandsland. En als het ene leger de loopgraven van het andere wilde bereiken, moesten ze door het niemandsland gaan. Maar dat was een heel moeilijke taak. Er bestonden veel andere hinderpalen. Beide kanten hadden voorafgaand verschillende soorten mijnen, prikkeldraadversperringen en bommen op het niemandsland gelegd om de aanval van de vijand zo goed mogelijk te verhinderen en de vijand tegen te houden. Dus dat betekende dat het aanvallende leger heel veel mensen had verloren voordat het zelfs maar bij de andere kant aankwam. Dus er waren wel minder gevechten maar dat geldt niet ook voor het aantal slachtoffers.

Naast deze manier waarop de partijen vochten en heel snel levens verloren, waren ook de nieuwe levensomstandigheden de oorzaak van meer dan de helft van de doden.²

² Talrijke oorzaken zorgden voor veel zieken, doden en [loopgraven](https://www.wereldoorlog1418.nl/loopgraven/). augustus_1914_duitslandvaltbelgiebinnen-1-1871580/
Wielinga, M. (2014). *Loopgravenoorlog 1914 - 1918*. Menno Wielinga, <https://www.wereldoorlog1418.nl/loopgraven/>

geesteszieken. Toen ik over de Eerste Wereldoorlog las, was dit deel voor mij het moeilijkst. Ik wist helemaal niet hoe het leven in de loopgraven eruitzag en wat al die soldaten moesten verdragen, naast het vechten, de gestorven vrienden en kameraden, het zware leven tijdens de oorlog. Het leven in de loopgraven is voor mij onvoorstelbaar. Ze hadden bijna geen voedsel en water, ze sliepen bijna nooit, waren constant in angst voor de vijand, moesten met muizen en ratten slapen, hadden het koud en ze moesten in hun eigen vuil leven. Dat was dus de tweede oorzaak van het grote aantal doden tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hoe meer ik over de loopgraven las, hoe meer vreselijke feiten ik vond. Het bleek dat, naast al die factoren, ook de constante problemen zoals gifgasaanvallen, artilleriebeschietingen, handgranaten, beschietingen uit vliegtuigen, geweervuur enz. bestonden. Dat zorgde zowel voor snelle en langzame doden, als voor verwondingen of levend begraven soldaten. En voor de mensen die toch in leven bleven betekenden al die problemen de basis van mentale problemen en trauma's. Maar het vreselijkste voor mij was het feit dat zoveel mensen doodgingen door de modder. Er bestonden geen afwateringssystemen in de loopgraven en daardoor veranderden de loopgraven bij hevige regenval in moddersloten. De soldaten konden zich helemaal niet bewegen wat het aantal verdronkenen vergrootte. Daarnaast heeft de slechte combinatie van modder en beschietingen instortingen in de loopgraven veroorzaakt. Dat leidde tot nog meer levend begraven soldaten.³

Naast al die problemen die ik net noemde, gebeurde er nog iets wat helemaal nieuw en onbekend was vóór de Eerste Wereldoorlog. Op 22 april 1915 werden enkele duizenden soldaten bruto vermoord. Dat gebeurde in Ieper toen de Duitsers de eerste gasaanval in de geschiedenis uitvoerden. Mensen vielen na tien minuten naast elkaar op de grond, blauw en dood. Zij probeerden weg te rennen, maar dat lukte niet. Het gas was al in hun lichamen. Ze begonnen bloed op te hoesten. Zo verwoestte yperiet, het nieuwe verschrikkelijke gele mosterdgas, de longen van duizenden soldaten binnen tien minuten.⁴

Naast de oorlog en de gevechten waaraan heel veel Belgische soldaten moesten deelnemen en hun leven verloren, kwamen er ook binnenlandse problemen voort, dankzij de moeilijke omstandigheden in het hele land. Doordat mensen ontevreden en bang waren, kozen zij verschillende kanten waarvoor zij wilden vechten: hun eigen land of Duitsland (in de zin van collaboratie).

De handel werd geblokkeerd, lonen werden lager en prijzen werden hoger. Dat leidde tot een groot probleem met het voedsel voor de bevolking. Daardoor ontstonden ook in België tijdens de Grote Oorlog rellen en protesten tegen de machthebbers. Deze rellen en protesten leidden

³ *De loopgravenoorlog: Eerste Wereldoorlog*. (2020, 9 oktober). IsGeschiedenis. <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/de-loopgravenoorlog-eerste-wereldoorlog>

⁴ Istendael, G., & Barnard, B. (2012). *Een geschiedenis van België* (1ste ed.). Atlas Contact.

soms tot de vermindering van prijzen, wat op een kort moment een goede uitkomst leek. Maar deze rellen leidden vaker tot het opleggen van rigide maximumprijzen of boycotacties door de producenten. Hoewel Belgen hun prijzen op de markt wilden verlagen en beschikbaar maken voor de bevolking, kon dat echter niet vanwege de grote greep van de bezetters. Op de zwarte markt waren de prijzen ook huizenhoog. De Duitsers beperkten alle nieuwe maatregelen, die voor hen niet noodzakelijk waren, en daarom duurde de hongersnood tijdens de Grote Oorlog heel lang. Er was toch een positief punt tijdens de hongersnood die de situatie verbeterde – het Nationaal Comité. Dankzij het Comité, dat dankzij E. Francqui, E. Solvay en Herbert Hoover ontstond, kreeg de bevolking wat meer voedsel en nam de legitimiteit van de lokale besturen wat meer toe. Het was voor de bevolking van groot belang dat zij meer voedsel kon krijgen. Zo verminderde het Comité de hongersnood, die helaas niet volledig beëindigd werd. Maar met behulp van het Comité werden duizenden tonnen graan uit de Verenigde Staten naar België verscheept en zo werd de bevolking grotendeels gered van de hongerdood.

Het andere probleem binnen België dat tijdens de oorlog bestond, was de verdeling van de bevolking. Zo ontstonden twee stromingen binnen België: activisme en passivisme. Activisten waren de Vlaams-nationalisten die tijdens de oorlog met de Duitsers samenwerkten door aan sommige van hun eisen te voldoen. De passivisten waren aan de andere kant, flaminganten, die zich tegen deze werkwijze verzetten. Aan het begin van de oorlog waren beide kanten gehoorzaam en beantwoordden het oproep van Albert I tot Godsvrede positief. Maar, de overgave van Antwerpen vonden sommige flaminganten volledig onverwacht en ontoelaatbaar. De centrale regering werd tijdens de oorlog verzwakt, wat een groep Vlamingen een goede kans op onafhankelijkheid vond. Zo ontstonden die twee kanten, waarbij de activisten degenen waren die voor de onafhankelijkheid van Vlaanderen meteen en met behulp van Duitsers wilden bevechten. Zij begonnen toenadering tot de bezetter te zoeken en op 24 oktober 1914 ontstond in Gent basis voor Jong-Vlaanderen, “de meest radicale activistische groepering die tijdens de oorlog een steeds grotere rol zal opeisen binnen de Vlaamse Beweging.”⁵ Een deel flaminganten dat met Duitsers samenwerkte werd nog sterker en zelfverzekerder toen de universiteit in Gent Nederlandstalig werd. Met Duitse steun werd de unitaire staat België gefederaliseerd en Vlaanderen kreeg zelfbestuur onder leiding van de Raad van Vlaanderen. Maar deze is eigenlijk alleen maar een marionet voor de Duitsers geweest en zodra de Duitsers zich realiseerden dat zij de oorlog niet zouden winnen, vergaten ze meteen de afspraken met de Vlaamse activisten. En zo eindigde het activisme en de leiding van de Raad van Vlaanderen.

De oorlog was bijna klaar. Er kwamen nieuwe machten en nieuwe veranderingen die het einde van de oorlog hebben

⁵ Verrelst, L. (2005). *Activisme versus passivisme*. [lier1418.be](http://www.lier1418.be). <https://www.lier1418.be/blog/activisme-versus-passivisme>

aangekondigd. Hoewel Rusland, met de nieuwe regering onder Lenin, vrede heeft gesloten met de Duitsers, is het de geallieerden toch gelukt om de Centralen te verslaan. De grootste oorzaak daarvan waren de Amerikanen. Zij sloten zich in 1917 bij de geallieerden aan en begonnen de uitgeputte Centralen te onderdrukken. Dat leidde tot de Duitse overgave. Zij dienden een verzoek tot wapenstilstand in en dat betekende het einde van de Grote Oorlog. De laatste stap was het Verdrag van Versailles waarbij de grote machten besloten dat alles de schuld van Duitsland was en daarom moesten zij ook zich ontwapenen, veel geld betalen en grondgebieden inleveren. En dat zou een belangrijke oorzaak van een nieuwe oorlog in 1939 zijn.

Na het einde van de Grote Oorlog kwamen er ook nieuwe veranderingen in België tevoorschijn. Omdat zoveel gewone arbeiders hun eigen land hadden verdedigd, eisten zij meteen na de oorlog meer rechten, meer macht en mogelijkheden. Zij hadden zo veel mannen verloren, duizenden mannen raakten gewond en duizenden families verloren hun helden. Daarom wilde iedereen een verandering in het land. Vóór deze nieuwe beslissing, konden alleen maar sommige mensen stemmen. Maar vanaf 1918 bracht Albert I het algemeen stemrecht tot stand. Dat betekende dat mensen, die in de loopgraven moesten wonen, die tegen de vijand moesten vechten, die België verdedigden, eindelijk een kans kregen om te gaan stemmen en meer invloed op het bestuur te hebben.

Om dit essay te kunnen schrijven moest ik vinden wat de belangrijkste oorzaken van de Grote Oorlog waren en wat de oorzaken van de verschillende veranderingen op het strijdveld en binnen het land waren. Ik heb gelezen over verschillende domino-effecten en resultaten daarvan. Om een conclusie te trekken kan ik zeggen dat er veel veranderingen in Nederland plaatsvonden tijdens en na de oorlog. Tijdens de oorlog veranderden zij de manier waarop zij vochten, zij verplaatsten zich naar de loopgraven, er werd de eerste gifgasaanval uitgevoerd, levens van alle mensen werden met elke dag ellendiger en er ontstond ruzie tussen de mensen met dezelfde doelen. Aan de andere kant leidden deze oorlog en alle veranderingen die ik net noemde tot een grote verbetering na de oorlog. Het algemene kiesrecht werd ingevoerd, mensen kregen beter voedsel met de hulp van het Voedingscomité en ze kregen wat meer invloed op het bestuur in hun eigen land. Mijn laatste conclusie is dat dat ook zonder oorlog kon en moest gebeuren; deze veranderingen zijn zoveel slachtoffers helemaal niet waard.



Wikipedia. Publieke domein.

Neutralnost, napad Nemačke, rovovski rat, unutrašnji problemi. To su najpoznatije odlike Prvog svetskog rata koji je trajao četiri godine, od 1914. do 1918. Ovaj period bio je ključan faktor za mnoge promene koje su se desile na različitim poljima, kao što su ekonomija, unutrašnja i spoljna politika i mentalitet ljudi u smislu njihovog načina razmišljanja nakon rata.

Najvažnija pitanja na koja je uvek potrebno odgovoriti jesu: šta se tačno desilo i šta te događaje čini značajnima? Svi već znamo da rat donosi različite promene, a u ovom eseju ću ja pokušati da objasnim koje promene su nastale u Belgiji tokom i nakon Velikog rata.

Veliki rat izbio je 28. juna 1914. godine kada je Gavrilo Princip, član srpskog pokreta „Crna ruka“, izvršio atentat na Franca Ferdinanda, nadvojvodu Austrougarske. Smatram da su mnogi istoričari u pravu kada kažu da je to bio samo startni signal, a da je i pre postojalo mnogo drugih problema, koji su zapravo pravi razlozi za početak ovog rata. To su najpre kolonijalizam (moćnih zemalja zbog čega je Nemačka bila nezadovoljna), militarizam (način razmišljanja koji štiti nacionalne interese i koji te interese ostvaruje uz pomoć jake vojske), nacionalizam (ljubav prema sopstvenoj zemlji), trka u naoružavanju i velika napetost između velikih vodećih sila. Na ovaj Principov startni signal velike sile su brzo odreagovale počevši sa sklapanjem saveza. Tako su nastali Saveznici (Francuska, Engleska, Rusija) i Centralne sile (Nemačka, Austrougarska, Turska). Belgija je na početku želela da ostane neutralna, kao Holandija, ali to joj nije pošlo za rukom. Nemačka je imala drugačije planove u vezi sa Belgijom; Belgija je trebalo da bude njihova odskočna daska do Francuske. Nemci su tražili slobodan prolaz kroz Belgiju i prema Fon Šlifenovom planu (nem. *Von Schlieffenplan*) ovaj rat je trebalo da bude lak i brz. Međutim, Belgijanci su se suprotstavili Nemačkoj i tako je i u Belgiji započeo Prvi svetski rat. Četvrtog avgusta 1914. Nemci upadaju u Lijež (hol. *Luik*) u Belgiji.

Pored svih bitki, mrtvih, bombardovanja, uništenih sela

i gradova, Nemci počinju da uzrokuju i druge probleme. Nemci iz besa počinju da ubijaju i obično stanovništvo. Ovo je bio jedan od glavnih razloga zbog kog su Belgijanci još jače želeli da se bore, Nemačka je otpočela nove užasne napade, koji su povrh toga bili i protiv pravila rata. Jedan primer jeste napad koji se dogodio 2. septembra 1914. godine, u kome su poslali cepelin i bacili sedam bombi na antverpenske kuće i bolnice. To je dovelo do više promena nego što je bilo očekivano: ljudi su bili još bešnji i želeli su još jače da se bore i brane svoju zemlju, nije smelo tako lako i dobro da im ide kao što su očekivali. Osim toga, postojale su posledice bitke na Marni 1914. u kojoj su Nemci izgubili mnogo vojnika. Naime, Nemci su povukli svoje trupe, ali ne u potpunosti. Deo trupa ostao je sakriven u rovovima kako bi tu čekali na sledeći povoljan trenutak za napad. Isto su uradili i Belgijanci. To je bio početak jednog dugotrajnog, teškog rata koji je doneo mnogo mrtvih ili povređenih. Obe strane su očekivale da će na ovaj način izgubiti manje vojnika. Mislili su da su tako sigurniji, ali nažalost je ovaj rovovski rat uzrokovao još više žrtava. Njihova očekivanja su takođe razumljiva. Logično je da manje ljudi umire ako je manje ljudi na bojnopolju i ako se manje ratuje. Ipak, nastalo je mnogo novih okolnosti u rovovima koje nisu bile očekivane.

Prvi veliki problem u rovovima bio je sam način ratovanja. Između dva rova postojao je deo zemlje, koji se koristio samo za borbu – ničija zemlja. Ako je vojska iz jednog rova želela da dođe do druge vojske, morala je da prođe kroz ničiju zemlju. Međutim, to je bio vrlo težak zadatak. Na tom putu bilo je drugih prepreka. Obe strane su unapred postavile različite vrste mina, bombi i bodljikave žice na ničijoj zemlji kako bi smanjili i sprečili napade neprijatelja. To je značilo da je vojska koja ide u napad izgubila mnogo ljudi pre nego što je uopšte i došla do drugog rova. Dakle, jeste bilo manje bitaka, ali ne i žrtava.

Osim ovog načina ratovanja zbog kog su obe strane mnogo brzo gubile vojnike, postojale su i neke druge životne okolnosti koje su bile uzrok više od polovine žrtava.

Brojni uzroci su doveli do velikog broja bolesnih, mrtvih i mentalno obolelih. Dok sam čitala o Prvom svetskom ratu, ovaj deo mi je bio najteži. Uopšte nisam znala kako je izgledao život u rovovima i šta su sve ti vojnici morali da preživljavaju, pored svih borbi, smrti prijatelja i saboraca i teškog života tokom rata. Život u rovovima mi je nezamisliv. Nisu imali skoro nimalo hrane niti vode, malo su spavali, bili su u konstantnom strahu od neprijatelja, morali su da spavaju sa miševima i pacovima, bilo im je hladno i živeli su u sopstvenoj prljavštini. Upravo to je bio drugi uzrok tolikog broja žrtava Prvog svetskog rata. Što sam više čitala o rovovima, to sam više užasnih činjenica nalazila. Pored svih ovih faktora, čini se da su postojali i konstantni problemi kao što su napadi otrovnim gasom, artiljerijske paljbe, granate, bombardovanje iz aviona, pucnjava itd. To je bio uzrok ne samo brzih i sporih smrti, već i mnogo ranjenih ili onih koji su živi zakopani. A za one koji su pak ostali u životu ove nedaće postale su osnova za nastanak psihičkih problema i trauma. Međutim, ono što je za mene

bilo najstrašnije jeste činjenica koliko je ljudi zapravo poginulo zbog blata. Nije bilo sistema za odvodnjavanje u rovovima tako da su se oni nakon teških kiša pretvarali u blatnjave jarke. Vojnici uopšte nisu mogli da se kreću usled čega su se mnogi udavili. Pored toga, kobna kombinacija blata i bombardovanja uzrokovala je urušavanje rovova. To je dovelo do još većeg broja vojnika koji su živi zatrpani.

Pored svih ovih problema koje sam dosad pomenula, dogodilo se još nešto što je pre Prvog svetskog rata bilo potpuno novo i nepoznato. Dana 22. aprila 1915. ubijeno je nekoliko hiljada vojnika. To se odigralo u mestu Iper (hol. *Ieper*) kada su Nemci prvi put u istoriji izveli napad gasom. Ljudi su padali jedni do drugih nakon 10 minuta, plavi i mrtvi. Pokušavali su da pobegnu, ali nisu uspevali. Gas im je već bio u telima. Počeli su da iskašljavaju krv. Tako je novi, užasni, žuti gas iperit u roku od deset minuta uništio pluća hiljade vojnika.

Pored rata i borbi u kojima je mnogo belgijskih vojnika moralo da učestvuje i gubi svoje živote, pojavili su se i unutrašnji problemi, zahvaljujući teškim okolnostima u celoj zemlji. Pošto su ljudi bili nezadovoljni i uplašeni, počeli su da zauzimaju strane za koje će se boriti: za svoju zemlju ili Nemačku (u smislu kolaboracije).

Trgovina je bila blokirana, plate su bile niže, a cene više. Narod je zbog toga teško dolazio do hrane. Zato su i u Belgiji nastali nemiri i protesti protiv vlasti u toku rata. Ovi protesti su nekada doveli do sniženja cena, što je nakratko delovalo kao dobar rezultat. Ali ipak su češće doveli do uvođenja rigidnih maksimalnih cena ili bojkota proizvođača. Iako su Belgijanci želeli da smanje cene i da ih učine pristupačnim za stanovništvo, to nisu smeli da čine zbog velikog mešanja okupatora. Cene su bile previsoke čak i na crnom tržištu. Nemci su ograničili sve nove mere koje nisu smatrali nužnim, tako da je glad tokom Prvog svetskog rata trajala jako dugo. Ipak, postojala je jedna svetla tačka tokom ovog perioda koja je poboljšala situaciju – Nacionalni komitet (hol. *het Nationaal Comité*). Zahvaljujući komitetu, koji je nastao uz pomoć E. Frankija (fr. *E. Francqui*), E. Solveja (fr. *E. Solvay*) i Herberta Huvera (eng. *Herbert Hoover*), stanovništvo je dobilo više hrane, a legitimitet lokalnih samouprava je porastao. Tako je komitet smanjio glad, koja nažalost nije u potpunosti iskorenjena. Ipak, uz njihovu pomoć je na hiljade tona žita preneto iz SAD-a u Belgiju, čime je veći deo stanovništva bio spasen gladi.

Sledeći problem u Belgiji tokom rata bila je podeljenost stanovništva. Nastale su dve struje unutar Belgije i to: aktivizam i pasivizam. Aktivisti su bili flamanski nacionalisti koji su tokom rata saradivali sa Nemcima kako bi ispunili neke svoje ciljeve. S druge strane, pasivisti su bili flaminganti koji su se usprotivili tom načinu saradnje. Na početku rata obe strane su bile poslušne i odgovorile su pozitivno na poziv na primirje Alberta I. Međutim, mnogim flamingantima je predaja Antverpena bila neočekivana i nedopustiva. Centralna vlada je takođe oslabila tokom rata, što je jedna grupa Flamanaca videla kao dobru šansu za nezavisnost. Tako su nastale ove dve strane, pri čemu

su aktivisti bili oni koji su za nezavisnost želeli da se bore odmah i uz pomoć Nemaca. Počeli su da se približavaju okupatoru i tako u Hentu 24. oktobra 1914. nastaje osnova za *Mladu Flandriju*, „najradikalniju aktivističku grupu koja je tokom rata igrala sve veću ulogu u okviru Flamanskog pokreta“.

Deo Flamanaca koji je sarađivao sa Nemcima postao je još jači i samouvereniji kada je univerzitet u Hentu postao jednojezičan (holandski). Uz pomoć Nemačke, unitarna država Belgija je federalizovana, a Flandrija dobija samoupravu koja je u nadležnosti Flamanskog veća (hol. *Raad van Vlaanderen*). Ono je, međutim, zapravo bilo nemačka marioneta, jer čim su shvatili da neće pobediti u ratu, Nemci su odmah zaboravili i na dogovore koje su sklopili sa flamanskim aktivistima. Na taj način je okončan aktivizam i vladavina Flamanskog veća.

Rat je skoro bio gotov. Došle su nove moćne zemlje i nove promene koje su nagovestile kraj rata. Iako je Rusija, pod novom Lenjinovom vlašću, zaključila mir sa Nemcima, Saveznicima je ipak uspelo da pobede Centralne sile. Tome su najviše doprineli Amerikanci. Oni su se priključili Saveznicima 1917. godine i počeli da pritiskaju već izmorene Centralne sile, što je dovelo do predaje Nemačke. Zahtevali su primirje što je označilo završetak Velikog rata. Poslednji korak bio je Versajski sporazum u kome su moćne zemlje odlučile da je sve krivica Nemačke te da će ona morati da se razoruža, da plati mnogo novca i da preda neke pokrajine. A to sve će kasnije biti jedan od važnih uzroka rata 1939. godine.

Nakon završetka Velikog rata i u Belgiji je došlo do novih promena. Pošto je mnogo običnih radnika branilo svoju zemlju, odmah nakon rata su zahtevali više prava, moći i mogućnosti. Toliko ljudi su izgubili, na hiljade njih je bilo ranjeno, a na hiljade porodica izgubilo je svoje heroje. Zbog toga je svako želeo neku promenu u zemlji. Pre ove odluke, samo nekim ljudima je bilo dozvoljeno da glasaju. Ali nakon 1918. Albert I uvodi opšte pravo glasa. To znači da su sada ljudi, koji su morali da žive u rovovima, koji su morali da se bore protiv neprijatelja, koji su branili Belgiju, konačno dobili šansu da glasaju i da imaju većeg uticaja na upravljanje državom.

Da bih mogla da napišem ovaj esej, morala sam istražim najvažnije uzroke Velikog rata, kao i uzroke različitih promena na samom ratnom polju, ali i unutar zemlje. Dosta sam čitala o različitim domino-efektima i njihovim rezultatima. Da zaključim, mnoge promene u Belgiji nastale su kao posledica rata, čak i nakon što se on završio. Tokom rata je promenjen način ratovanja, vojnici su se premestili u rovove, izveden je prvi napad otrovnim gasom, životi ljudi su svakim danom postajali sve tužniji i došlo je do konflikta između ljudi koji su imali zapravo isti cilj. S druge strane ratne okolnosti uticale su na različita poboljšanja u posleratnom periodu. Uvedeno je opšte pravo glasa, ljudi su dobili bolju hranu uz pomoć Komiteta i dobili su veći uticaj na upravljanje sopstvenom zemljom. Moj poslednji zaključak jeste da je do tih poboljšanja moglo i moralo da dođe i bez rata.

Bronnen / Korišćeni izvori

Vrints, A. (2011). Sociaal protest in een bezet land: voedseloproer in België tijdens de eerste wereldoorlog. Department of History.

<https://biblio.ugent.be/publication/1193913>

Istendael, G., & Barnard, B. (2012). Een geschiedenis van België (1ste ed.). Atlas Contact.

Wielinga, M. (2014). Loopgravenoorlog 1914 - 1918. Menno Wielinga.

<https://www.wereldoorlog1418.nl/loopgraven/>

Verrelst, L. (2005). Activisme versus passivisme. lier1418.be.

<https://www.lier1418.be/blog/activisme-versus-passivisme>

De loopgravenoorlog: Eerste Wereldoorlog. (2020, 9 oktober). IsGeschiedenis.

<https://isgeschiedenis.nl/nieuws/de-loopgravenoorlog-eerste-wereldoorlog>

Nws, V. (2014b, augustus 4). 4 augustus 1914: Duitsland valt België binnen. vrtnws.be.

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2014/08/04/>

Poster: De Gochelaar
door: Marija Stefanović



WAT HEILIG
LIJKT HOEFT
NIET HEILIG
TE ZIJN.



"NIEMAND
IS ZO GEK
ALS EEN
GEWILLIGE GEK".

HIËRONYMUS
BOSCH-
DE GOOCHELAAR

'KIKKERS
INSLIKKEN'=NAÏVITEIT



NIETS
IS WAT
HET LIJKT



"WIE ZICH DOOR
GOOCHELTRUCS
VOOR
DE GEK LAAT
HOUDEN, VERLIEST
ZIJN GELD EN
WORDT
UITGELACHEND
DOOR KINDEREN".

IV Interviews

Intervjui

Jelica Novaković-Lopušina:

Ik wil alle studenten danken die ik heb mogen besmetten met liefde voor de Nederlandse taal, literatuur en cultuur

Hvala svima koje sam zarazila ljubavlju prema holandskom jeziku, književnosti i kulturi

door / intervju vodile: Jana Živkić & Marija Vacić

In oktober 2020 ging prof. dr. Jelica Novaković-Lopušina met pensioen en verliet de functie van hoofd van de Afdeling neerlandistiek aan de Filologische faculteit van Belgrado. Na haar een paar vragen te hebben gesteld, kwamen we erachter dat pensioen voor haar toch geen vakantie en luilekkeren is, maar dat ze het afgelopen jaar met tal van projecten bezig is geweest, dat haar website in de tussentijd is opgezet, en nog andere interessante weetjes waar je meer over kunt lezen in dit interview.

Vorig jaar in oktober bent u met pensioen gegaan. Wat hebt u sindsdien het meest gemist en hoe is uw leven veranderd?

Ik mis iets wat ik eigenlijk al sinds maart 2020 mis, en niet alleen ik: levend contact met mensen. Zowel de pandemie als de pensionering hebben een gebrek aan normaal d.w.z. echt contact van gezicht tot gezicht teweeggebracht. Op den duur zal virtueel contact de nieuwe normaliteit worden, vrees ik.

U heeft onlangs uw website opgezet. Wat kan men daar vinden en lezen?

De aanleiding om een eigen website op te zetten was de uitspraak van rectrix Ivanka Popović dat ik onvoldoende gepubliceerd heb om een arbeidsverlenging van twee jaar te kunnen krijgen. Dat heeft me aangezet tot een inventarisering van mijn activiteiten in de afgelopen 43 werkjaren. Het betreft zowel wetenschappelijke als literaire publicaties maar ook vertalingen, lezingen, interviews.



jelicanovakovic.com

Hoe was het begin van uw carrière en de oprichting van de vakgroep Neerlandistiek aan de Filologische faculteit in Belgrado in 2002?

De oprichting van de Vakgroep Neerlandistiek was eigenlijk de bekroning van de 15 jaar die daaraan waren voorafgegaan. In 1987 heb ik namelijk het eerste Lectoraat Nederlands in toenmalig Joegoslavië opgericht. Het was een moeizame maar wel prachtige weg om dat Lectoraat te doen uitgroeien tot vakgroep. Twee van mijn medewerkers, Irena Ajdinović en Aleksandar Đokanović, behoren tot mijn studenten uit die lectoraatstijd.

Hoe groot was de bijdrage van uw medewerkers i.v.m. de oprichting van de vakgroep en het scheppen ervan tot wat hij vandaag de dag is?

Ik heb al twee namen genoemd. Vooral de bijdrage van Irena Ajdinović was in de beginfase heel groot. Aangezien de afdeling relatief kort bestaat is het wonderbaarlijk hoeveel getalenteerde studenten eruit zijn voortgekomen. Sommigen zijn vertrokken, zoals Irena Ajdinović. Mirko Cvetković en Lada Vukomanović, anderen zijn gelukkig gebleven en werken nu aan hun eigen carrière als neerlandicus/neerlandica.

De vakgroep Neerlandistiek in Belgrado is veilige handen achtergelaten. De nieuwe generatie promovendi heeft de sleutel in handen om de toekomst van Neerlandistiek te bepalen. Hoe ziet u de toekomst van Neerlandistiek?

Gelukkig heeft de afdeling de leemte overleefd die ontstond tussen mijn vertrek en het promoveren van een van mijn medewerkers. Binnen enkele maanden zal de toekomst tenminste formeel verzekerd zijn met de promotie van Bojana Budimir. Inhoudelijk vinden echter overall discussies plaats over de toekomst van de filologie. En die is niet rooskleurig. Of, om het minder pessimistisch uit te drukken: die zal moeten veranderen van een 19de-eeuws concept naar eentje voor de 21ste eeuw. De nationale filologieën zijn aan het verdwijnen of aan het transformeren tot globalistische, thematische vakgroepen. Het aantal studenten neerlandistiek is aan het zinken, zowel in Nederland en Vlaanderen maar inmiddels ook in het buitenland. Het lijkt me een prikkelende uitdaging voor mijn opvolgers om een passend antwoord te vinden op deze tendensen.

In uw carrière heeft u veel succes geboekt. Wat zijn de drie prestaties waarop u het trotst bent?

Dat is een moeilijke vraag. Er waren in ieder geval zeer veel overwinningen van moeilijkheden en problemen, en daar ben ik ook zeer trots op. Bijvoorbeeld het verzekeren van vaste contracten voor externe medewerkers, wat geenszins makkelijk is verlopen. Ja, behalve de oprichting

van het Lectoraat en mijn promotie tot eerste Servische doctor in de Neerlandistiek ben ik ook trots op de twee prijzen die mij toegekend zijn: de P.E.N.-prijs en de Vertalersprijs. En niet te vergeten: *Erazmo* waarvan ik al bijna 30 jaar hoofdredacteur ben.

Wat zou dan de grootste prestatie zijn van de vakgroep Neerlandistiek in de afgelopen 19 jaar?

De succesvolle organisatie van het *Regionaal Colloquium Neerlandicum* en van de Zomercursus voor studenten uit de regio. Het is wel jammer dat we niet kunnen meedoen aan de Scriptieprijs aangezien onze masterscripties niet in het Nederlands geschreven mogen worden. Maar we hebben gelukkig tenminste een keer de Dicteeprijs gewonnen. En niet te vergeten: *Paukenslag!*

Wat voor mens denkt u dat u zou zijn geworden zonder Nederland?

Dat heb ik mezelf ook wel eens afgevraagd. Je kunt nooit helemaal weten welke impact groter is: die van *nature* of die van *nurture*. Ik denk dat de rationele kant van mijn persoon genoten heeft van de Nederlandse culturele invloed, maar mijn irrationele (ik ben uiteindelijk Tweeling) minder. Ik probeer dus die twee kanten in balans te houden en daarvoor zijn ook andere cultuurcontacten nodig, de meer Oosterse.

Bent u van plan om nieuwe persoonlijke projecten aan te gaan?

Ik moet met iets bezig zijn want anders verveel ik me. Behalve vertaalprojecten wil ik me ook toeleggen op een nieuwe publicatie van mijn imagologisch onderzoek. En soms droom ik er ook wel van om iets heel anders te gaan doen: bloemen kweken of als fotograaf door de wereld trekken ☺

Waar bent u op dit moment mee bezig en bent u van plan om nieuwe persoonlijke projecten aan te gaan?

Op dit moment ben ik een artikel aan het afronden over de receptie van Herman Heijermans in Servië, inclusief een analyse van de vertaling van zijn drama „Op hoop van zegen“ dat via het Duits is vertaald. En ik ben het vierde boek van Bart Moeyaert aan het vertalen.

Ten slotte, zou u nog iets willen toevoegen of mededelen?

Ik wil alle studenten danken die ik heb mogen besmetten met liefde voor de Nederlandse taal, literatuur en cultuur, vooral degenen van wie ik mentor ben geweest en degenen die meegewerkt hebben aan de fantastische nummers *Paukenslag!*.

Oktoobra 2020. prof. dr Jelica Novaković Lopušina otišla je u penziju, napustivši poziciju šefa Grupe za nederlandistiku na Filološkom fakultetu u Beogradu. Međutim, nakon što smo joj postavili nekoliko pitanja, saznali smo da odlazak u penziju za nju ne predstavlja prepuštanje odmoru i dokolici, već da je i u prethodnih godinu dana bila zauzeta brojnim projektima, da je u međuvremenu proradio njen vebsajt, i još neke zanimljivosti o kojima više možete pročitati u ovom intervjuu.

U oktobru prošle godine ste otišli u penziju. Šta Vam je najviše nedostajalo i kako se Vaš život od tada promenio?

Nedostaje mi isto ono što mi nedostaje još od marta 2020. godine, i ne samo meni, a to je kontakt s ljudima uživo. I pandemija i penzija su se pobrinule za nedostatak normalnog kontakta s ljudima, odnosno kontakta licem u lice. Bojim se da će virtuelni kontakt ubrzo postati novo normalno.

Od nedavno je na adresi www.jelicanovakovic.com proradio Vaš vebsajt. Šta sve posetioci tu mogu pronaći i pročitati?

Povod da pokrenem lični vebsajt bila je konstatacija rektorke Ivanke Popović da nemam dovoljno publikacija, na osnovu kojih bi mi bile odobrene još dve godine u radnom odnosu. To me je podstaklo na inventarizaciju aktivnosti tokom prethodne 43 godine, koja ne podrazumeva samo naučne i književne publikacije, već i prevode, predavanja, intervjuje...

Kako je izgledao početak Vaše karijere i kakav je bio put do osnivanja Grupe za nizozemske studije na Filološkom fakultetu u Beogradu 2002. godine?

Osnivanje Grupe za nizozemske studije je zapravo bilo kruna 15 godina rada koje su mu prethodile. Godine 1987. sam osnovala prvi Lektorat za holandski jezik u tadašnjoj Jugoslaviji. Put od Lektorata do Grupe za nizozemske studije bio je težak, ali divan. Dvoje mojih saradnika, Irena Ajdinović i Aleksandar Đokanović, bili su moji studenti u periodu Lektorata.

Koliko su Vaši saradnici i studenti doprineli formiranju grupe i tome da ona postane ono što je danas?

Već sam navela dva imena. U početku je naročito veliki bio doprinos Irene Ajdinović. S obzirom na to da grupa postoji relativno kratko, neverovatno je koliko je talentovanih studenata iznedrila. Neki od njih, poput Irene Ajdinović, Mirka Cvetkovića i Lade Vukomanović, su otišli, a drugi su, srećom, ostali, i sada rade na izgradnji svojih karijera nederlandista, odnosno nederlandistkinja.

Grupa za nederlandistiku je prepuštena sigurnim rukama. Nova generacija doktoranata drži ključ budućnosti nederlandistike. Kako vi vidite budućnost nederlandistike u Srbiji?

Na sreću, grupa je preživela jaz koji je nastao između mog odlaska i unapređenja jedne od mojih saradnica. Za nekoliko meseci, nakon što Bojane Budimir doktorira, budućnost će biti makar formalno osigurana. Međutim, sadržajno se svuda postavlja pitanje o budućnosti filologije. A ona nije ružičasta. Odnosno, da se manje pesimistično izrazim – koncept iz 19. veka moraće da ustupi mesto konceptu 21. veka. Nacionalni filološki odseci nestaju ili se transformišu u globalne, tematske odseke. Broj studenata nizozemskog jezika opada, kako u Holandiji i Flandriji, tako i u inostranstvu. Čini mi se da će pronalaženje odgovarajućeg odgovora na ovakve tendencije biti težak izazov za moje naslednike.

U karijeri ste doživeli mnogo uspeha. Da li biste mogli da izdvojite tri najznačajnija dostignuća?

To je teško pitanje. U svakom slučaju, bilo je puno pobeda nad poteškoćama i problemima, i na to sam vrlo ponosna. Recimo, osigurati stalne ugovore za spoljne saradnike, što nikako nije bilo lako. Da, osim uspostavljanja Lektorata i mog unapređenja u prvog srpskog doktora nizozemskih studija, ponosna sam i na dve nagrade koje su mi dodeljene: književnu nagradu flamanskog ogranka P.E.N.-a i nagradu za prevodilaštvo. A ne mogu da zaboravim ni *Erazmo*, čiji sam glavni urednik već gotovo 30 godina.

Šta biste izdvojili kao najveći uspeh Grupe za nederlandistiku u proteklih 19 godina?

Uspešna organizacija Regionalnog skupa nederlandista sa referatom, kao i Letnjeg kursa za studente iz regiona. Šteta je što ne možemo da učestvujemo u nagrađivanju master radova jer magistarske teze kod nas ne smeju da budu napisane na holandskom jeziku. Ali smo na sreću barem jednom osvojili nagradu na Diktatu. I da ne zaboravim: *Paukenslag!*

Ko biste postali da nije bilo Holandije?

To sam se i sama ranije pitala. Nikada ne možete sasvim da znate koji je uticaj veći: uticaj prirode ili odgoja. Mislim da je racionalna strana moje ličnosti uživala u holandskom kulturnom uticaju, ali iracionalna (ipak sam Blizanac u horoskopu) malo manje. Dakle, trudim se da to održim u ravnoteži, a za to su potrebni i drugi kulturni kontakti, oni istočniji.

Da li imate u planu neke nove, lične projekte?

Moram da budem zauzeta nečim jer mi je inače dosadno. Pored prevodilačkih projekata, želim da se fokusiram i na novu publikaciju mojih imagoloških istraživanja. A ponekad sanjam o tome da počnem da se bavim nečim sasvim drugačijim: uzgajanjem cveća ili putovanjem po svetu kao fotograf 😊

Na čemu trenutno radite i da li imate u planu neke nove lične projekte?

Trenutno završavam članak o prijemu Hermana Hejermansa u Srbiji, uključujući analizu prevoda njegove drame „Nada“ koja je prevedena sa nemačkog jezika. Takođe prevodim i četvrtu knjigu Barta Mujarta.

Za kraj, da li biste želeli još nešto da dodate ili da podelite sa čitaocima?

Želela bih da se zahvalim svim studentima koje sam uspela da zarazim ljubavlju prema holandskom jeziku, književnosti i kulturi, posebno onima kojima sam bila mentor i onima koji su doprineli fantastičnim brojevima *Paukenslag!*-a!



Pavle Trkulja: Den Bošnjak iz Den Boša

Den Bosniër uit Den Bosch

door / intervju vodile: Marija Jovanović & Olivera Mitić

Eind april 2021 was in het ineengedoken Dorćol-café “Kod Andrije”, naast de lieve hond naar wie deze plek is vernoemd, te gast ook Pavle Trkulja – een Nederlandse vertaler die in deze periode ook als docent aan de Filologische Faculteit van de Universiteti van Belgrado werkte.

“Mijn ouders zijn allebei Serviërs uit Bosnië, maar zijn ze altijd een beetje Joegoslaven gebleven,” begon Pavle en opende zo een gesprek over zijn afkomst en identiteit. “Ze zijn nooit op die mode meegegaan.”

Hoe zou je je relatie met Servië en Nederland omschrijven?

Het ding is, ik ben inderdaad in Nederland opgegroeid. Ik ben geboren in Banja Luka, in Bosnië. Toen ik drie was ben ik naar Nederland gegaan. Een leuke anekdote is misschien – ik ben in Den Bosch terechtgekomen en uiteindelijk in Den Bosch opgegroeid; ik kom uit Bosnië, dus ben ik voor mijn vrienden Den Bosniër, haha. Maar, ik heb altijd een beetje de verbinding gehouden. Ik probeerde dat in alles wat ik deed een bepaalde link te houden, een soort link te bewaren tussen die twee landen, die twee gebieden, culturen, talen ook. Dus ik ben daar opgegroeid maar ik ben nooit vergeten waar ik vandaan kwam en waar mijn familie woont dus dat is altijd wel gebleven. Wat later pas heeft dit een vorm gekregen in die zin dat ik ook ben gaan vertalen. Als je een goede grap, een mop of iets hoort, dan wil je die grap doorvertellen aan iemand. Maar als die grap, de mop of het verhaal in een andere taal is, dan moet je die vertalen. Ik heb zoveel leuke en mooie verhalen gehoord in het Servisch en die wilde ik graag met mijn Nederlandse kennissen en vrienden delen. En zo ben ik gaan vertalen. Zo is mijn link met Bosnië, met de Balkan en Servië ook in mijn Nederlandse taalgebruik terechtgekomen.

Het vertalen voelt voor mij heel natuurlijk. In 2018 was ik in Belgrado voor zes maanden, en daarna ben ik teruggegaan naar Nederland. In decembervan dat jaar ben ik met de VPRO (Nederlandse televisieomroepstichting) voor een documentaire als een tolk-vertaler naar Bajina Basta, Bratunac en Srebrenica gegaan. En gedurende de reis ben ik in Prijedor terechtgekomen. In Prijedor heb ik Darko Cvetic ontmoet. Hij komt uit Prijedor en hij is een schrijver, toneelschrijver en ook dichter. Ik raakte met hem aan de praat en zat echt een paar uur in gesprek. Uiteindelijk vroeg ik aan hem “Mag ik dit vertalen?” (Korte verhalen en gedichten van Darko Cvetic). Hij vond het heel leuk en zo is het eigenlijk begonnen.

Dus, een lang verhaal kort, met de verhalen van Darko Cvetic, zijn eerste roman, ben ik met vertalen begonnen. Dat was het eerste verhaal, eerste geschiedenis, dat ik met Nederlandse publiek officieel heb kunnen delen. Zo begon de vertaling van mijn Servische taal in mijn Nederlandse taal.

Wat zijn de verschillen en waar zie je de overeenkomsten tussen die twee landen, maar ook culturen, talen?

Ik denk het uiteindelijk, en dat is een heel politiek correct antwoord misschien, als je met mensen aan het tafel zit, dan heb je met mensen te maken en natuurlijk ook met culturen die ze meebrengen, maar zo lang je door blijft hameren op het samen zijn en het aan tafel zitten, dan kom je tot een bepaalde gezamenlijke cultuur aan de tafel. En die is los van al die andere macroculturen. Dus ik richt me altijd daarop. Ook als ik in Nederland en ook als ik in Servië ben. Ik richt me op de microcultuur, op dat wat ons kan verbinden aan een tafel, niet in een land of in een idee. Dat vind ik te groot. Die nationaliteiten kunnen een rol spelen, een anekdotische rol spelen, maar dat moet niet in de weg staan. Dat ik als een Serviër ben geboren, dat is een toeval. Wat doe je daarmee? Hoe ga je daarmee om? En de overeenkomsten vind ik op microniveau. De verschillen niet zo groot. Okay...Er zijn cliché voorbeelden aan te halen. Nederland is een hele sterke socio-economische bemiddelaar. Dus het zijn mensen die op jonge leeftijd zelfstandig worden, van huis weggaan, gaan studeren, een baan krijgen, kinderen later en weet ik veel, hun ouders minder vaak zien. Het individu staat voorop. In Servië is dat wat minder, in Servië is de gemeenschap belangrijk, de familie... Het is wat patriarchaler. Het is “wij” versus “ik”. Dat als uitgangspunt pakkende kan ik zeggen dat ik me daarvan bewust ben, maar dat ik altijd mijn eigen weg heb gezocht.

Heb je ooit een privilege of discriminatie op basis van je nationaliteit ervaren?

Ik was in een kroeg, en daar was een man aan de bar van mijn vaders leeftijd. We raakten aan het praten en hij vroeg me waar ik vandaan kwam. Hij vroeg naar mijn naam eerst en zo is het altijd. Ik moet me voorstellen maar ik moet het ook uitleggen. Dus zei ik “Pavle” en hij vroeg “Wat? Pavel? Pablo?” Dus ik was altijd een enigma voor mensen. Door mijn naam alleen al. En dan zei ik dat het een Servische naam was en dat ik uit Bosnië kwam. Maar hij kon niet begrepen hoe de naam Servisch is, maar ik uit Bosnië kom. Toen moest ik uitleggen dat ik uit Bosnië kwam, maar mijn ouders Serviërs zijn. En moest ik hem uitleggen dat dingen hier niet zo zwart-wit zijn.

Hoe kwam je terecht de Filologische Faculteit?

Ik ben een lid van CELA. Via CELA ben ik als vertaler aan het werk gegaan. Als een lid van CELA heb ik Bojana en Aleksandar voor de tweede keer gezien. Ik heb ze ontmoet toen ik hier woonde in 2018. In Brussel raakten we een beetje aan het praten over de toekomstplannen, perspectieven en zo. Maar niks concreets, alleen maar over vertalen en zo. Een paar maanden later, bijna een jaar daarna, kreeg ik een bericht van Bojana of ik geïnteresseerd zou zijn in die functie. Ze stuurde me de vacature. Ik keek daarnaar en ik dacht "Ha! Ik ben op dit moment freelance vertaler, ik ben bezig met taal, ik wil graag ook die twee talen bij elkaar brengen, ik vind Belgrado leuk...", en toen heb ik gesolliciteerd.

Waar zie je je carrière naartoe gaan?

Ik ben niet iemand die erg duidelijke toekomstplannen maakt. Ik zit nu hier goed op mijn plek en ik hoop dat ik hier nog zeker drie jaar kan blijven. En dan zien we wel verder. Eén ding staat wel voor mij wel vast en dat is dat ik in het onderwijs wil werken. Ik wil graag met jullie, dus met Servische studenten het Nederlands behandelen, studeren, leren... Maar tegen de tijd dat het mocht eindigen, dan zou ik in Nederland nog steeds verder willen als vertaler, maar ook graag willen omscholen voor docent Nederlands.

Welk advies zou je geven aan je studenten uit Servië die Nederlands studeren?

Een tijdje nadat ik afgestudeerd was, was het moeilijk voor mij een baan te vinden en het geld raakte op. En toen kreeg ik een berichtje via LinkedIn van een recruiter die vroeg of ik bij een bank wilde werken. En ik lachte. Ik kon niet vijf plus vijf optellen maar ik heb de baan geaccepteerd en alles was prima. Maar ik haatte mijn baan. Veel geld, weinig vrije tijd en ik voelde me slecht. Na achttien maanden of zo kreeg ik een berichtje van een uitgeverij uit Nederland of ik een boek wilde vertalen - "Vang de haas" van Lana Bastašić. En toen dacht ik: "Ik vang de haas!" En toen zei ik: "Ik zal het vertalen". Ik ben naar mijn manager gegaan en ik zei: "Frans," het was dinsdag, "Ik neem ontslag". Hij vroeg me waar ik heen zou gaan en ik zei dat ik een boek ging vertalen. Hij vroeg: "Kan je daarvan leven?" en ik zei: "Nee". Lang verhaal kort, doe wat je leuk vindt. Het is zo een cliché, ik weet het, maar probeer alsjeblieft te doen waar je blij van wordt. En ik denk dat iedereen in Nederland studeert om er rijk van te worden maar in elk geval: doe iets waarvan je blij wordt. Dus blijf daarmee bezig. En het komt wel goed. Ik heb nu deze baan, ik vind het fantastisch, ik vind het hartstikke leuk, ik vind het alleen echt jammer dat jullie niet in de collegebanken zitten... Ik kan het niet wachten tot het september is zodat we echt beginnen met echte lessen.



Krajem aprila 2021. godine u ušuškanom dorćolskom kafiću „Kod Andrije“ gost je, osim sipmatičnog psa po kojem ovaj lokal nosi ime, bio i Pavle Trkulja – prevodilac na holandski koji je u ovom periodu radio i kao strani lektor na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

„Moji roditelji su Srbi iz Bosne, ali uvek su pomalo ostali Jugosloveni,“ započeo je Pavle, otvorivši tako razgovor o svom porekulu i identitetu. „Nikad nisu ispratili modu.“ Moji roditelji su Srbi iz Bosne, ali uvek su pomalo ostali Jugosloveni. Nikad nisu ispratili modu.

Kako bi opisao svoj odnos sa Srbijom i Holandijom?

Stvar je u tome da sam ja zaista odrastao u Holandiji. Rođen sam u Banja Luci, u Bosni. Otišao sam u Holandiju kada sam imao tri godine. Simpatična anegdota je možda to što sam se konačno smestio u Den Bošu, u Den Bošu sam odrastao, ali dolazim iz Bosne, pa sam za svoje prijatelje Den Bošnjak. Haha. Ali eto, uvek sam se trudio da održim tu povezanost. Pokušavao sam da zadržim vezu između te dve zemlje, te dve oblasti, kulture i jezika i da je pronađem u svemu što sam radio. Možda jesam odrastao tamo, ali nikada nisam zaboravio odakle dolazim i gde moja porodica živi. To se, dakle, uvek zadržalo. Tek nešto kasnije je ta veza poprimila konkretan oblik, u smislu da sam krenuo da se bavim prevodjenjem. Kada čuješ neki dobar vic ili foru, poželiš da je ispričaš još nekom. Ali ako je taj vic, ta fora ili priča na nekom drugom jeziku, onda morate da je prevedete. Čuo sam toliko zanimljivih i lepих priča na srpskom pa sam želeo da ih podelim sa svojim prijateljima i poznanicima iz Holandije. I tako sam počeo da prevodim. Tako je veza sa Bosnom, sa Balkanom i sa Srbijom takođe, prisutna i kada koristim holandski jezik.

Prevođenje mi dolazi prirodno. U Beogradu sam proveo šest meseci 2018. godine, nakon čega sam se vratio za Holandiju. U decembru iste godine sam sa VPRO-om (Holandskom fondacijom za televizijsko emitovanje) išao u Baijinu Baštu, Bratunac i Srebrenicu kao prevodilac za potrebe jednog dokumentarca. Tokom tog puta došao sam i do Prijedora, gde sam upoznao Darka Cvijetića, pisca, dramaturga i pesnika. Započeli smo razgovor koji je trajao nekoliko sati. Na kraju sam ga pitao „Smem li ovo da prevedem?“ (kratke priče i pesme Darka Cvijetića). Njemu se to mnogo dopalo i tako sam konačno krenuo.

Da skratim priču, uz priče Darka Cvijetića i zapravo, njegov prvi roman, konačno sam počeo da prevodim. To je bila prva priča, prvi događaj koji sam mogao zvanično da podelim sa holandskom publikom. Tako je počelo prevođenje s *mog* srpskog jezika na *moj* holandski jezik.

Koje su razlike, a koje sličnosti između ove dve zemlje, ali i njihovih kultura, jezika?

Mislim zapravo, a možda je to sasvim politički korektan odgovor, da kada sedite sa ljudima za stolom, onda imate posla sa ljudima i naravno sa kulturom koju sa sobom nose, ali ako nastavite da sedite, doći ćete do neke vrste zajedničke kulture za tim stolom. A ta kultura postoji nezavisno od drugih makrokultura. Tako da se ja uvek na to fokusiram. I kad sam u Holandiji i kad sam u Srbiji. Usredsređujem se na mikrokulturu, na ono što nas spaja za stolom, ne na jednu zemlju ili jednu ideju. To mi je isuviše veliko. Nacionalnosti mogu imati ulogu, anegdotalnu, ali to ne sme biti prepreka. To što sam se rodio kao Srbin čista je slučajnost. Šta ćeš učiniti s tim? Kako ćeš se s tim nositi? Sličnosti pronalazim na mikronivou. Razlike – i ne baš toliko. Okej... Ovo su kliše primeri. Holandija je veliki društveno-ekonomski posrednik. Ljudi se mladi osamostaljuju, odlaze od svojih kuća, studiraju, zapošljavaju se, zatim dobijaju decu i, šta znam, slabije viđaju svoje roditelje. Pojedinaac je na prvom mestu. U Srbiji je to manje izraženo, u Srbiji je zajednica bitna, porodica. Patrijarhalnije je. „Mi“ naspram „ja“. Ako to uzmemo za polazište, mogu da kažem da sam toga svestan, ali da sam uvek tražio svoj sopstveni put.

Da li si ikada imao neku privilegiju ili doživeo diskriminaciju na osnovu svoje nacionalnosti?

Bio sam u kafani i tamo je za šankom bio jedan čovek godina mog oca. Počeli smo da pričamo i pitao me je odakle sam. Prvo me je pitao za ime, i onda svaki put isto. Trebalo je da se predstavim, ali ja moram i da objasnim. Rekao sam „Pavle“, a on je pitao „Šta? Pavel? Pablo?“. Ljudima sam, dakle, uvek bio enigma. Samim svojim imenom. I onda sam rekao da je to srpsko ime i da dolazim iz Bosne. Ali on nije mogao da razume kako je to bilo srpsko ime, a ja došao iz Bosne. Onda sam morao da objasnim kako sam poreklom iz Bosne, ali da su mi roditelji Srbi. I morao sam da mu objasnim da stvari ovde nisu tako crno-bele.

Kako je došlo do toga da se nađeš na Filološkom fakultetu?

Ja sam deo projekta CELA. Preko projekta CELA počeo sam da se bavim prevođenjem. Kao deo projekta sreo sam Bojanu i Aleksandra po drugi put. Upoznao sam ih onda kada sam 2018. godine živeo ovde. U Briselu smo malo počeli da pričamo o planovima za budućnost, perspektivi i tako to. Ali ništa konkretno, uglavnom samo oko prevođenja. Nakon nekoliko meseci, skoro godinu dana kasnije, dobio sam poruku od Bojane u kojoj me je pitala da li sam zainteresovan za posao. Poslala mi je prijavu. Pogledao sam je i pomislio: „Ha! Trenutno sam *freelance* prevodilac, bavim se jezikom, rado bih spojio ta dva jezika, Beograd mi se dopada...“ i onda sam aplicirao.

U kom će se smeru kretati tvoja karijera u budućnosti?

Ja nisam neko ko pravi striktno planove za budućnost. Ovde sam se fino smestio i nadam se da ću ovde moći da ostanem još barem tri godine. A posle toga ćemo videti. Jedna stvar je za mene doduše jasna, a to je da želim da radim u prosveti. Želim da se s vama, srpskim studentima, bavim holandskim jezikom, da ga predajem, podučavam... Kada tome bude došao kraj, voleo bih da u Holandiji nastavim da se dalje bavim prevođenjem, ali bih se rado i preškolovalao za profesora holandskog.

Koji bi savet dao svojim studentima iz Srbije koji studiraju holandski?

Jedno vreme nakon završetka studija, bilo mi je teško da nađem posao, a novac je ponestajao. Onda sam preko *LinkedIn*-a dobio poruku od jednog regrutora koji me je pitao da li želim da radim u banci. Nasmejao sam se. Nisam mogao da saberem pet plus pet, ali prihvatio sam ponudu i sve je bilo super. Osim što sam mrzeo svoj posao. Mnogo novca, malo slobodnog vremena i osećao sam se loše. I nakon osamnaest meseci dobio sam poruku od jednog holandskog izdavača da li želim da prevedem jednu knjigu – „Uhvati zeca“ Lane Bastašić. A onda sam pomislio „Uhvatiću zeca“! I rekao sam: „Prevešću je.“ Otišao sam kod šefa i rekao „Frans“, bio je utorak, „dajem otkaz.“ Pitao me gde idem i rekao sam mu da idem da prevedem jednu knjigu. „Od toga možeš da živiš?“, pitao me je, a ja sam rekao „Ne.“ Ukratko, radite ono što volite. To je toliko kliše, znam, ali probajte molim vas da radite ono što vas čini srećnima. Mislim da svi u Holandiji studiraju da bi se obogatili, ali u svakom slučaju radite ono što vas usrećuje. Dakle, nastavite da se bavite time. I biće dobro. Ja sada imam ovaj posao, fantastično mi je, neverovatno mi je lepo. Jedino mi je žao što ne sedite u klupama... Jedva čekam septembar da stvarno možemo da krenemo sa časovima.

Nevena Nikolić:

Directe contacten met jonge mensen die Nederlandse taal leren zijn ons het liefst

Najdraži su nam neposredni kontakti sa mladim ljudima koji uče holandski jezik

door / intervju vodile: Nina Škoro, Jelena Sokolović & Jelena Lapadatović

We hadden het genoeg om Nevena Nikolić te interviewen, die al jaren helpt bij het onderhouden en bevorderen van de betrekkingen en samenwerking tussen de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden in Belgrado en de Afdeling neerlandistiek. Hieronder lees je meer over Nevenas betrokkenheid, werk en haar visie op toekomstige samenwerking met onze Afdeling.

Wat deed u voordat u bij de ambassade ging werken? Hoe zag uw pad naar uw huidige functie eruit? Bent u lid geweest van andere organisaties?

Allereerst wil ik jullie bedanken dat jullie met me willen praten, dit is een van de onderdelen van het werk waar ik het meest van hou.

Mijn vorige banen hadden niet veel te maken met wat ik nu doe bij de ambassade, maar de ervaringen vanuit die banen en interesses maken mijn huidige baan veel gemakkelijker.

Als student Spaanse taal en literatuur ben ik tijdens mijn studie naar Spanje gegaan om mijn taal te verbeteren, en dat was mogelijk dankzij het feit dat ik daar een oppas was. Na mijn afstuderen kreeg ik een baan als Spaanse taalleraar op basisscholen in Trebinje en Bileća, waar ik twee jaar heb gewerkt. Naast deze banen heb ik veel vertaald, korte tijd Engelse lesgegeven op een middelbare school en diverse andere tijdelijke banen gehad in zowel cultuur als in andere gebieden.

Veel studenten zijn geïnteresseerd om op de ambassade te werken en dit is een van de belangrijkste drijfveren voor hen om ervoor te kiezen talen te studeren aan de Filologische Faculteit. Kunt u uw functie bij de ambassade omschrijven?

Ik ben het met de studenten eens dat werken op de ambassade interessant en inspirerend is, zelfs na bijna 20 jaar werken op de ambassade leer ik nog steeds nieuwe dingen. Ik werk als adviseur voor cultuur, publieksdiplomatie en media. Dit zijn grofweg twee verschillende bedrijfssegmenten.

Het eerste segment betreft cultuur en publieksdiplomatie, wat praktisch betekent dat we projecten op dit terrein

organiseren en ondersteunen. Een korte uitleg voor degenen die niet bekend zijn met de term “publieke diplomatie” - de toepassing van goede praktijken uit Nederland in Servië en Montenegro, die we behandelen we ook vanuit de ambassade in Belgrado. Alle projecten moeten uiteraard een link hebben met Nederland, maar daarbij dient opgemerkt te worden dat ze in lijn moeten zijn met de prioriteiten van Nederland in Servië en Montenegro. Deze prioriteiten zijn de integratie van Montenegro en Servië in de Europese Unie en bilaterale economische samenwerking. Enkele van de projecten die we de afgelopen jaren hebben georganiseerd en ondersteund zijn: de deelname van Nederlandse artiesten aan festivals in Servië (*NDT op Beogradski festival igre, Rosenberg Trio op het Guitar Art Festival*), *Beograd Velograd Cycling Festival, Dani Holandije in Ciglana*, de vertoning van Nederlandse films over mensenrechten in Montenegro. De organisatie van dergelijke evenementen omvat contacten met artiesten en lokale partners, de organisatie van het evenement zelf, promotie en praktisch alles wat nodig is om de activiteit te laten slagen, het is als een soort producent. Naast het ondersteunen en organiseren van evenementen is het onze taak om informatie te verstrekken over de kunstscene in Nederland, Servië en Montenegro, kunstenaars te verbinden, informatie te geven over studeren en studiebeurzen in Nederland.

De vragen zijn heel divers, we hadden bijvoorbeeld een verzoek van dagbladverzamelaars in Nederland om kopieën van de dagbladen uit dit gebied op te sturen. We streven ernaar om zo vaak mogelijk op dergelijke verzoeken te reageren. Door deze baan zag ik dat er een grote wederzijdse interesse bestaat, en daar word ik blij van.

Het andere deel van de baan is minder leuk, maar

even interessant. Het werk betreft de media, d.w.z. het monitoren van de mediasituatie in Servië en Montenegro, de vrijheid van meningsuiting en de implementatie van mediawetten en de Mediastrategie. Servië en Montenegro zijn kandidaat-lidstaten voor het lidmaatschap van de Europese Unie en het is voor Nederland belangrijk dat de mediavrijheid en de vrijheid van meningsuiting in elke potentiële lidstaat worden gerespecteerd. De ambassade onderhoudt contacten met de media, reageert bij aanvallen op journalisten, houdt toezicht op wetswijzigingen en de uitvoering daarvan en ondersteunt projecten op dit gebied.

Wat wekte uw interesse voor deze baan? Gezien het feit dat u Spaans hebt gestudeerd, hoe is het dan zover gekomen dat u met de Nederlandse taal werkt?

Ik zou zeggen dat ik bij toeval een baan bij de Nederlandse ambassade heb gekregen. Ik hoorde namelijk van de baan bij de ambassade via mijn broer die zijn postdoctorale studie in Nederland afrondde (aan de Academie voor Beeldende Kunst in Enschede) en veel samenwerkte met kunstenaars uit Nederland. Ik kom uit een artistieke familie, dus het deel over cultuur trok me meteen aan en ik aarzelde niet om te solliciteren. Kennis van het Engels was voldoende voor deze functie, maar ondertussen kreeg ik (tot mijn grote vreugde) de kans om ook Nederlands te leren. Het was een uitdaging voor mij als filoloog en ik ben dolgelukkig dat ik het heb geleerd. Hoewel het niet nodig is voor het werk dat ik doe, is het erg handig dat ik het kan spreken. Natuurlijk is mijn Nederlands verre van perfect, maar hoe meer ik het leer, hoe leuker ik het vind.

Hoe en wanneer is de samenwerking tussen de Nederlandse ambassade en de afdeling Neerlandistiek begonnen?

De samenwerking tussen de ambassade en de afdeling Neerlandistiek begon al voordat het een officiële groep werd, lang voordat ik bij de ambassade begon te werken. De samenwerking met professor Jelica Novaković-Lopušina is namelijk begonnen voordat Nederlands officieel werd gestudeerd in Servië. Ik weet niet precies wat de eerste vorm van samenwerking was, professor Novaković-Lopušina weet dat zeker het beste. Ik weet dat meer dan 30 jaar geleden de toenmalige ambassadeur van Nederland in Servië, Marco Hennis, het initiatief van professor Novaković ondersteunde om het Nederlands te introduceren bij de Filologische faculteit. Vijftien jaar later werd de afdeling Neerlandistiek opgericht en ik ben blij dat ik dit belangrijke evenement heb bijgewoond.

De samenwerking tussen de ambassade en de Groep is vanzelfsprekend, aangezien we allemaal in zekere zin hetzelfde werk doen, en dat is de Nederlandse taal, cultuur en gewoontes dicht bij het publiek in Servië brengen. We zijn allemaal ambassadeurs van Nederland in Servië. Hier moet ik ook de samenwerking met een andere

ambassade noemen, en dat is de Belgische. Omdat ook in België Nederlands wordt gesproken, zijn collega's van de Belgische ambassade ook een gemeenschappelijke partner van de Groep. Ik moet zeggen dat mijn favoriete projecten degene zijn die we als trio realiseren.

Hoe zou u de samenwerking met de afdeling tot nu toe in enkele zinnen omschrijven? Welke evenementen kenmerkten deze samenwerking? Welke momenten zou je het meest memorabel noemen?

Onze samenwerking is in één woord te omschrijven - fantastisch! Docenten en studenten van de Groep Neerlandistiek zijn altijd in de stemming om ons, net als wij, te adviseren en te ondersteunen, wat altijd resulteert in mooie en creatieve evenementen.

Het is moeilijk voor mij om de meest indrukwekkende te verkiezen aangezien ik van alle gezamenlijke projecten geniet. Hier zal ik er maar een paar noemen. Een van de grotere projecten was de viering van het 30-jarig jubileum van het leren van Nederlands in Servië, waarbij een reeks evenementen werd georganiseerd, zoals een wetenschappelijke conferentie over de Nederlands-Servische cultuur, lezingen over de banden tussen 'lage landen' en Servië, vertalingen van Nederlandse literatuur in het Servisch werden aangeboden. Hier zullen ook de tentoonstelling "Originele waarheid van zwart en wit, weergave van de collectie Nederlandse en Vlaamse prenten van het Nationaal Museum in Belgrado" en een grote wetenschappelijke conferentie, die bij die gelegenheid werd georganiseerd, vermeld moeten worden. Als onderdeel van de serie over de Nederlands-Servische relaties publiceerden we gezamenlijk het dagboek van de Nederlandse arts Arius van Tienhoven in het Servisch, vertaald door Jelica Novaković-Lopušina.

Naast deze genoemde hebben we ook activiteiten die we jaarlijks organiseren. Met de docenten van de Groep Neerlandistiek presenteren we elke 26e september het Nederlands als onderdeel van de Europese Dag van de Talen, waar we leerlingen in Servië kennis laten maken met de Nederlandse taal door middel van interactieve spelletjes. Elk jaar organiseert een van de ambassades van België en Nederland de promotie van het tijdschrift *Paukenslag!* in samenwerking met studenten. Soms organiseren we gesprekken tussen de ambassadeurs van België en Nederland en studenten van de Groep Neerlandistiek, we praten met studenten tijdens informele bijeenkomsten (borrelavond) met Nederlands en Belgisch bier. Ik denk dat deze directe contacten met jonge mensen die Nederlandse taal, literatuur en cultuur leren het leukst voor ons zijn.

Hoe zal deze samenwerking in de toekomst worden voortgezet?

Zoals jullie hebben gezien, is de samenwerking tussen onze ambassade, maar ook de Belgische, met de Groep

Neerlandistiek al geruime tijd gaande en zeer divers. De pandemie heeft ons allemaal belemmerd in onze plannen, maar we zijn het er allemaal over eens dat we onze samenwerking in de toekomst willen voortzetten. Om te beginnen konden we een afspraak maken over de promotie van jullie tijdschrift dit jaar, we hopen dat corona ons daartoe in staat stelt.



Imali smo zadovoljstvo da uradimo intervju sa Nevenom Nikolić, koja već godinama pomaže u održavanju i unapređenju odnosa i saradnje između Ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu i Grupe za nizozemske studije. U nastavku možete pročitati nešto više o Neveninom angažmanu, poslu, kao i o njenoj viziji o budućoj saradnji s Grupom za nizozemske studije.

Čime ste se najpre bavili pre rada u ambasadi? Kako je izgledao Vaš put do trenutne pozicije? Da li ste bili član drugih organizacija?

Najpre želim da vam zahvalim na želji da razgovarate sa mnom, ovo je jedan od segmenata posla koji najviše volim.

Moji prethodni poslovi nisu imali mnogo veze sa onim što sada radim u ambasadi, ali mi iskustva sa tih poslova i interesovanja umnogome olakšavaju trenutni posao.

Kao student španskog jezika i književnosti tokom studija sam odlazila u Španiju da bih usavršila jezik, a to je bilo moguće zahvaljujući tome što sam tamo čuvala decu. Posle studija sam dobila posao kao nastavnik španskog jezika u osnovnim školama u Trebinju i Bileći, gde sam

radila dve godine. Osim ovih poslova, dosta sam prevodila, kratko predavala engleski u jednoj srednjoj školi i radila razne druge privremene poslove u kulturi, ali i u drugim oblastima.

Mnogi studenti su zainteresovani da rade u ambasadi, te im je ovo jedna od glavnih motivacija zbog koje se odlučuju da studiraju jezike na Filološkom fakultetu. Da li možete da nam opišete Vašu poziciju u ambasadi?

Slažem se sa studentima da je rad u ambasadi zanimljiv i inspirativan, ja i posle skoro 20 godina rada u ambasadi još uvek učim nove stvari. Radim na poziciji savetnika za kulturu, javnu diplomatiju i medije. Grubo rečeno, to su dva različita segmenta posla.

Prvi segment se tiče kulture i javne diplomatije, što praktično znači da organizujemo i podržavamo projekte iz ovih oblasti. Kratko objašnjenje za one koji se nisu sreli sa terminom 'javna diplomatija' – primena dobrih praksi iz Holandije u Srbiji i Crnoj Gori, koju takođe pokrivamo iz ambasade u Beogradu. Svi projekti, naravno, moraju da imaju veze sa Holandijom, ali valja napomenuti da treba da odgovaraju prioritetima Holandije u Srbiji i Crnoj Gori. Ti prioriteti su integracija Crne Gore i Srbije u Evropsku uniju i bilateralna ekonomska saradnja.

Neki od projekata koje smo organizovali i podržali u prethodnih par godina su učešće holandskih umetnika na festivalima u Srbiji (*NDT* na Beogradskom festivalu igre, *Rosenberg Trio* na *Guitar Art* festivalu), Beograd Velograd biciklistički festival, Dani Holandije u Ciglani, prikazivanje holandskih filmova o ljudskim pravima u Crnoj Gori. Organizacija ovakvih događaja podrazumeva kontakte sa umetnicima i lokalnim partnerima, organizaciju samog događaja, promociju, i praktično sve što je neophodno da se aktivnost uspešno realizuje, kao neka vrsta producenta. Osim podrške i organizacije događaja, naš zadatak je i da dajemo informacije o umetničkoj sceni u Holandiji, Srbiji i Crnoj Gori, povezujemo umetnike, dajemo informacije o studiranju i školarinama u Holandiji... Pitanja su zaista raznolika, na primer, imali smo zahtev od kolekcionara dnevnih novina u Holandiji da pošaljemo primerke dnevne štampe sa ovih prostora. Trudimo se da odgovorimo na ovakve zahteve kada god je to moguće. Kroz ovaj posao sam videla da postoji veliko uzajamno interesovanje, i to me raduje.

Drugi deo posla je manje zabavan, ali je podjednako interesantan. Odnosi se na medije, odnosno na praćenje medijske situacije u Srbiji i Crnoj Gori, slobode govora i implementacije medijskih zakona i Medijske strategije. Srbija i Crna Gora su zemlje kandidati za članstvo u Evropskoj uniji i za Holandiju je važno da se u svakoj potencijalnoj zemlji članici poštuju medijske slobode i sloboda izražavanja. Ambasada održava kontakte sa medijima, reaguje kada se dese napadi na novinare, prati izmene zakona i njihovu implementaciju, i podržava projekte iz ove oblasti.

Šta vas je zainteresovalo za ovaj posao? S obzirom na to da ste završili španski, kako je došlo do toga da se bavite holandskim?

Posao u ambasadi Holandije sam dobila igrom slučaja, rekla bih. Naime, preko brata koji je završio postdiplomske studije u Holandiji (na Akademiji lepih umetnosti u Enšedeu) i puno saradivao sa umetnicima iz Holandije sam čula za posao u ambasadi. Potičem iz umetničke porodice, pa me je deo u vezi sa kulturom odmah privukao i nisam oklevala da se prijavim. Znanje engleskog jezika je bilo dovoljno za ovu poziciju, ali sam u međuvremenu dobila priliku da naučim i holandski jezik, na moju veliku radost. To mi je kao filologu bio izazov i presrećna sam što sam ga naučila. Iako nije neophodan za posao koji radim, veoma je korisno što ga govorim. Naravno, moj holandski je daleko od savršenog, i što ga više učim, to mi se više sviđa.

Kako i kada je započeta saradnja između holandske ambasade i katedre za nederlandistiku?

Saradnja između ambasade i Grupe za nederlandistiku je počela i pre nego što je katedra postala katedra, mnogo pre nego što sam ja počela da radim u ambasadi. Naime, saradnja je započeta sa profesorkom Jelicom Novaković-Lopušina pre nego što je holandski počeo zvanično da se uči u Srbiji. Ne znam tačno koji je bio prvi oblik saradnje, to svakako najbolje zna profesorka Novaković-Lopušina. Znam da je tadašnji ambasador Holandije u Srbiji, Marko Henis, pre više od 30 godina podržao inicijativu profesorke Novaković za uvođenje holandskog na Filološki fakultet. Petnaest godina nakon toga formirana je Grupa za nederlandistiku, a ja sam srećna što sam prisustvovala tom značajnom događaju.

Saradnja između ambasade i Grupe je prirodna pošto svi mi u neku ruku obavljamo isti posao, a to je približavanje holandskog jezika, kulture i običaja publici u Srbiji. Svi smo mi ambasadori Holandije u Srbiji. Ovde valja da pomenem i saradnju sa još jednom ambasadam, a to je belgijska. Pošto se holandski govori i u Belgiji, kolege iz belgijske ambasade su takođe uobičajeni partner Grupe. Moram da kažem da su mi najdraži projekti koje realizujemo kao trio.

Kako biste u par rečenica opisali dosadašnju saradnju sa katedrom? Koji događaji su obeležili ovu saradnju? Koje trenutke biste izdvojili kao najupečatljivije?

Naša saradnja se može opisati i samo jednom rečju – fantastična! Nastavnici i studenti sa Grupe za nederlandistiku su uvek raspoloženi da nas posavetuju i podrže, kao i mi njih, što uvek rezultira lepim i kreativnim događajima.

Teško mi je da izdvojim najupečatljivije pošto uživam u svim zajedničkim projektima, ovde ću pomenuti neke. Jedan od većih projekata je bilo obeležavanje 30. godišnjice učenja holandskog u Srbiji kojom prilikom je organizovan niz događaja kao što su naučna konferencija o holandsko-srpskoj kulturi, predavanja o vezama između „niskih zemalja“ i Srbije, predstavljeni su prevodi književnosti sa holandskog na srpski jezik. Ovde treba pomenuti i izložbu „Izvorna istina Crno-Belog, Pogled na Zbirku holandske i flamanske grafike iz Narodnog muzeja u Beogradu“ i veliku naučnu konferenciju organizovanu tim povodom. U okviru serijala o holandsko-srpskim odnosima zajedno smo objavili dnevnik holandskog lekara Arijusa van Tinhovena na srpskom jeziku, koji je prevela Jelica Novaković-Lopušina.

Sem ovih pomenutih, imamo i aktivnosti koje organizujemo svake godine. Sa nastavnicima Grupe za nederlandistiku svakog 26. septembra predstavljamo holandski u okviru Evropskog dana jezika, gde kroz interaktivne igre upoznajemo učenike u Srbiji sa holandskim jezikom. Svake godine jedna od ambasada Belgije i Holandije organizuje promociju časopisa *Paukenslag!* u saradnji sa studentima. Ponekad organizujemo razgovore ambasadora Belgije i Holandije sa studentima Grupe za nederlandistiku, razgovaramo sa studentima tokom neformalnog druženja (*borrelavond*) uz holandsko i belgijsko pivo. Mislim da su nam ovi neposredni kontakti sa mladim ljudima koji uče holandski jezik, književnost i kulturu najdraži.

Kako će se ova saradnja u budućnosti nastaviti?

Kao što ste videli, saradnja naše ambasade, ali i belgijske, sa Grupom za nederlandistiku traje već dugo i veoma je raznovrsna. Pandemija nas je sve omela u planovima, ali svi se slažemo da želimo da nastavimo saradnju i u budućnosti. Za početak bi mogli da se dogovorimo za ovogodišnju promociju vašeg časopisa, nadamo se da će nam korona to dozvoliti.

Javorka Đurić (@maple.things):

Eerst komt de gedachte bij me op, en dan het beeld Uglavnom mi prvo dode misao, a zatim slika

door / intervju vodile: Nevena Kedžić, Jana Ćirović, Ivana Zubac

In de huidige wereld waarin we leven, is communicatie via internet steeds meer aanwezig, vooral op sociale media. Naast de communicatie die we hebben met onze geliefden, merken we, als we maar een beetje tijd op een sociale media doorbrengen, ook de interactie van creatieve scheppers (m/v) met hun publiek. Javorka Djuric is precies één van hen – een illustrator onder het pseudoniem @maple.things die illustreert en foto's uit haar dagelijks leven plaatst op haar Instagram-profiel.

Javorka onthulde ons waar ze naast illustreren in geïnteresseerd is, waar ze inspiratie vindt en wat haar indrukken zijn van het boek „De avond is ongemak” waarvoor ze de omslag ontwierp.

„De avond is ongemak” is één van die romans die de lezer op een miljoen verschillende manieren door elkaar schudt tijdens het lezen. Onderwerpen als de dood, kinderseksualiteit en een gecompliceerde relatie met God zijn buitengewoon moeilijke onderwerpen voor zowel lezer als schrijver, en toch lijken ze nog moeilijker als ze worden verteld vanuit het oogpunt van een kind dat zich nog niet volledig bewust is van wat er gebeurt. Het verhaal volgt het leven van de tienjarige Jas, een meisje dat relatief normaal opgroeit tot haar familie instort na de dood van haar broer.

In deze roman portretteert Marieke Lucas Rijneveld kinderen op een manier waaraan we niet gewend zijn.

Hoe wist je dat illustreren je levensroeping is, was dat altijd al iets wat je interesseerde?

Tekenen heeft me altijd aangetrokken en was het enige dat me urenlang zo kon hypnotiseren dat ik de tijd uit het oog verloor. Vóór de beslissing om dit na te streven, waren er veel afleidingen en afwijkingen van dat pad, alleen ik denk dat ik nog steeds zoekend ben en dat ik nog steeds niet zeker weet hoelang ik me hiermee zal bezighouden.

Wat zou je doen als je geen illustratrice was?

Ik zou graag schrijven of lerares Servisch/filosofie/tekenen willen worden. Ik denk dat de overdracht van kennis en de impact die ik zou kunnen hebben op het leven van studenten, bevredigend zou zijn voor mij. Maar ik weet eigenlijk niet zeker hoeveel geduld ik in werkelijkheid zou hebben.

Wat is je favoriete illustratie en waarom?

Van degene die op het profiel staan – is mijn favoriet „we hoeven nergens heen” omdat het me meteen een gevoel van thuis, veiligheid, liefde geeft, een gevoel van het niet onder ogen zien van de angst voor het onbekende. Dat gevoel dat je eigenlijk niets hoeft te doen en dat iemand naast je het perfect begrijpt.

Wat zijn je persoonlijke indrukken van het boek „De avond is ongemak”?

Ik heb de laatste tijd een groot probleem gehad met aandacht en focus, ook met lezen, maar „De avond is ongemak” verbrak dat op het moment dat ik eraan begon. Het is, volgens mij, prachtig geschreven, poëtisch, sommige beschrijvingen zijn zo dat ik soms moest stoppen en denken dat ik nog nooit zoiets pijnlijks, teder en vrij van pathos had gelezen. Het is te zien dat Marieke Lucas meestal gedichten schrijft, en de hele roman is als een donker gedicht voor mij. Het einde van de roman is misschien onverwacht voor mij en ik weet nog steeds niet zeker of ik het leuk vind, maar als ik aan dat boek denk, voel ik nog steeds een grote tederheid en liefde.

Hoe kwam je op het idee voor het omslagontwerp van dit boek?

Er waren veel motieven in het boek, terugkerend en bewust meerdere keren belicht, ook motieven die heel beeldend zijn. Ik heb veel nagedacht over het boek, al die motieven, het genre, de doelgroep, de sfeer en het gevoel. Uiteindelijk werd een voorstel gekozen waarin Jas als Rapunzel voor haar raam zit, wachtend op iemand om haar te redden van het huis en het leven dat wordt gekenmerkt door de alomtegenwoordige dood, en niets kan het terugbrengen naar het oude.

Waar vind je meestal inspiratie?

Meestal in mijn leven, alledaagse gedachten en situaties. In dingen die me dagen of weken kwellen en verdrukken of me een paar uur gelukkig maken. Menselijke gebaren en houdingen herinneren me vaak aan bepaalde gevoelens. Ongemak, angst, vertrouwen, zorgen, onzekerheid, ik kan me alles voorstellen als een beweging. Meestal komt eerst de gedachte bij me op, en dan het beeld.

Hoe zou je je artistieke stijl omschrijven?

Als een poging om het menselijke alledaagse leven te vinden en over te brengen in vorm en kleur, waarbij ik geen andere manier zie om dat te doen dan een donker, maar voor mij warm palet te gebruiken.

In je illustraties laat je problemen zien waar niet genoeg over gesproken wordt. Kun je ze gemakkelijk delen op Instagram?

Door deze pagina realiseerde ik me nog meer dat ik geen vreemde vogel ben en alleen in mijn gedachten en gevoelens. Ik post vooral illustraties voor mezelf omdat iets mij beweegt om dat verhaal te schrijven en het dagboek voort te zetten, en ik probeer ook te denken dat iemand het zal zien en misschien wordt het dan makkelijker voor hem/haar. Ik denk alleen dat ik steeds kwetsbaarder word en ik weet niet zeker hoelang dit allemaal zal duren.

Had je een specifiek idee toen je begon met het delen van je illustraties op Instagram of was de ontwikkeling van de pagina spontaan?

Ik denk dat ik het in eerste instantie gewoon leuk vond hoe het Cyrillische alfabet eruitzag in de tekening. Een kleine, korte gedachte, die voor mij een associatie is met het visuele. Na verloop van tijd begon ik meer persoonlijke dingen te delen, en mijn stijl veranderde spontaan toen ik meer leerde over digitale illustratie en de apparaten veranderde waarmee ik teken. Nu ik ernaar kijk, zijn veel van de illustraties slecht, sommige gedachten naïef. Sommige beter, andere slechter. Ik heb wat beelden verwijderd, maar ik doe het allemaal op basis van hoe ik me op dat moment voel en heel vaak moet ik de drang weerstaan om alles te verwijderen.

Wat zijn je plannen voor de toekomst? Is het illustreren van boekomslagen iets wat je zou willen blijven doen?

Ik zou zeker door willen gaan met het illustreren van boekomslagen omdat ik denk dat het de perfecte baan is, die de twee dingen die ik leuk vind – lezen en tekenen – combineert. Ik zou graag een groot persoonlijk project willen doen, maar ik denk dat ik snel weer naar kantoor zal terugkeren en een gewone 9-5 baan zal hebben.



U današnjici u kojoj živimo sve je prisutnija komunikacija putem interneta, pre svega na društvenim mrežama. Osim komunikacije koju imamo sa najbližima, ukoliko bar malo vremena provedemo na nekoj društvenoj mreži, zapažamo i interakciju kreativnih stvaralaca i stvarateljski sa svojom publikom. Javorka Đurić je upravo jedna od njih - ilustratorica pod pseudonimom @maple.things ilustruje i objavljuje slike iz svog svakodnevnog života na svom Instagram profilu.

Javorka nam je otkrila šta je sve interesuje pored ilustrovanja, odakle pronalazi inspiraciju i svoje utiske o knjizi „Teskoba večeri“ za koju je dizajnirala korice.

„Teskoba večeri“ je jedan od onih romana koji potresu čitaoca na milion različitih načina tokom čitanja. Teme kao što su smrt, dečija seksualnost i komplikovani odnos sa bogom su izuzetno teške teme i za čitanje i za pisanje, a ipak deluju još teže kada su ispričane iz ugla deteta koje još nije sasvim svesno šta se dešava.

Priča prati život desetogodišnje Jas, devojčice koja relativno normalno odrasta sve dok joj se porodica ne uruši nakon bratovljeve smrti.

Marike Lukas Rejnfeld u ovom romanu prikazuje decu na način na koji nismo navikli.

Kako si znala da je baš ilustrovanje tvoj životni poziv, da li je to oduvek bilo nešto što te je zanimalo?

Crtanje me je oduvek privlačilo i bilo je jedina stvar koja je mogla satima da me hipnotiše toliko da izgubim pojam o vremenu. Pre odluke da se ovim bavim bilo je mnogo distrakcija i skretanja sa tog puta, samo što mislim da i dalje lutam i da i dalje nisam sigurna koliko ću se ovime baviti.

Da nisi ilustratorka, čime bi se bavila?

Volela bih da pišem ili da budem nastavnica srpskog/filozofije/likovnog. Mislim da bi prenošenje znanja i uticaj koji bih mogla da imam na živote učenika za mene bili ispunjujući. Ali nisam sigurna koliko bih zapravo imala strpljenja u realnosti.

Koja je tvoja omiljena ilustracija i zašto baš ona?

Od onih koje se nalaze na profilu - omiljena mi je „ne moramo da idemo nigde“ jer mi daje instant osećaj kuće, sigurnosti, ljubavi, nesuočavanja sa strahom od nepoznatog. Taj osećaj da se zapravo ništa ne mora i da neko pored tebe to savršeno razume.

Koji su tvoji lični utisci o knjizi „Teskoba večeri“?

Imam veliki problem u poslednje vreme sa pažnjom i fokusom, pa uz to i sa čitanjem, ali Teskoba mi je to razbila u trenutku kad sam je počela. Predivno mi je napisana, poetično, neki opisi su takvi da sam na momente morala da stanem i pomislim kako nikada nisam pročitala nešto tako bolno, nežno, a oslobođeno patetike. Vidi se da Marike Lukas inače piše pesme, a ceo roman je meni kao neka mračna poema. Kraj romana mi je možda neočekivan i nisam sigurna još uvek da li mi se dopada, ali kad pomislim na tu knjigu, i sada osetim veliku nežnost i ljubav.

Kako si došla na ideju za dizajn korica ove knjige?

U knjizi je bilo mnogo motiva, ponavljajućih i namerno istaknutih više puta, ali i onih koji su jako živopisni.



Razmišljala sam dosta o knjizi, svim tim motivima, žanru, ciljnoj publici, atmosferi i osećaju. Na kraju je odabran predlog u kom je prikazana Jas koja sedi na svom prozoru kao Rapunzel i čeka da je neko spase iz kuće i života koji je obeležen sveprisutnom smrću i ništa ga ne može vratiti na staro.

Gde inače pronalaziš inspiraciju?

Pretežno iz svog života i svakodnevnih misli i situacija. Iz stvari koje me muče i tište danima i nedeljama ili vesele nekoliko sati. Često me i ljudska gestikulacija i položaji tela podsete na neke osećaje. Teskoba, strah, poverenje, briga, nedostatak samopouzdanja, sve mogu da zamislim kao pokret. Uglavnom mi prvo dođe misao, a zatim slika.

Kako bi opisala svoj umetnički stil?

Kao pokušaj pronalaženja i prenošenja onog što je svakodnevica čoveka u formu i boju, gde ja ne vidim drugačiji način za to od mračne, ali za mene tople palete.

U svojim ilustracijama prikazuješ probleme o kojima se ne priča dovoljno, da li ti je lako da deliš to na instagramu?

Sa ovom stranicom sam još više shvatila kako nisam baš neka posebna pahuljica i usamljena u svojim mislima i osećanjima. Ilustracije prvenstveno postavljam zbog sebe jer me nešto vuče da pišem tu priču i nastavljam dnevnik, a pokušavam i da razmišljam o tome kako će to neko videti i možda njemu/njoj bude lakše. Samo, nekako mislim da postajem sve ranjivija i nisam sigurna još koliko će sve ovo trajati.

Da li si imala konkretnu ideju kada si počela da deliš svoje ilustracije na instagramu ili je razvoj stranice bio spontan?

Mislim da mi se u početku samo dopalo kako ćirilica izgleda na crtežu. Sitna, kratka misao koja je meni asocijacija na vizuelno. Vremenom sam više počela da delim ličnije stvari, a spontano se menjao i moj stil kako sam više učila o digitalnoj ilustraciji i menjala uređaje na kojima crtam. Sada kad pogledam, mnoge ilustracije su loše, neke misli su naivne, nešto je bolje, nešto gore, neke slike sam obrisala, ali sve to radim kako mi u tom trenutku dođe i prečesto odolevam želji da obrišem sve.

Kakvi su ti planovi za budućnost, da li je ilustrovanje korica knjiga nešto čime bi volela da nastaviš da se baviš?

Svakako bih volela da nastavim sa ilustrovanjem korica jer mislim da je savršen posao i da spaja dve stvari koje obožavam, čitanje i crtanje. Volela bih da uradim jedan svoj lični veći projekat, a mislim i da ću uskoro da se vratim u kancelariju i na regularan 9-17 posao.

Tijana Tripković (@tijanatri):

Vrij, onafhankelijk en trots

Slobodne, nezavisne i ponosne

door / intervju vodila: Anja Tramošljanin

We hebben met Tijana Tripković, illustratrice uit Belgrado, gesproken over haar werk en haar opmerkelijke stijl. Herkenbaarheid van Tijanas illustraties ligt aan de afbeeldingen van blote, vrouwelijke figuren, die ook Rubensvrouwen of Rubensfiguren genoemd kunnen worden.

Vrij, onafhankelijk en trots - de vrouwen van Tijana zijn een expressie van zelfkennis en eigenliefde, maar ook van het emotionele gevecht met zichzelf, zoals ze het zelf zegt: "We zijn allemaal mensen!"

Ten eerste, kan je ons iets over jezelf vertellen? Hoe ben je begonnen met illustreren?

Ik heb meubelontwerp aan de Academie voor Toegepaste Kunsten in Belgrado gestudeerd – dus mijn "eerste liefde" is meubilair – en dat heeft sporen achtergelaten in alles wat ik doe: de manier waarop ik denk als ik meubels aan het ontwerpen ben, is nu nog steeds aanwezig, op een of andere manier. Het overschakelen naar grafische vormgeving was onmerkbaar, het is begonnen als een paar gunsten voor vrienden, en toen werd het een carrière; illustreren was een natuurlijke evolutie van de grafische vormgeving – maar het illustreren heeft me een soort van vrijheid gebracht, die ik vroeger niet kon vinden. En daarom besliste ik om daarmee door te gaan. Ik heb beseft dat interieur een te groot doek voor mij is, en ook meubilair – het is een lange weg van een schets naar een afgemaakt product. Met illustreren zit alles in mijn handen, alles hangt van mij af.

Wat wil je met je werk zeggen, welke ideeën wil je met het publiek delen?

Ik ben introvert – ik voel me het beste als ik alleen met mezelf ben, in mijn eigen wereld. Al heel lang was ik bang om iets te missen of geen ervaring te krijgen, en het belangrijkste: ik dacht dat alleen zijn hetzelfde is als eenzaam zijn! Het kwam tot een revolutie toen deze twee dingen de juiste betekenissen kregen! Ik waardeer de tijd als ik alleen ben, omdat ik in die tijd niet eenzaam ben! En mijn vrouwen (die ik het vaakst alleen teken) zijn niet eenzaam – in mijn hoofd zijn ze trots, omdat ze de kracht van zelfkennis hebben (zeker meer dan ik), hun rondingen zijn meer dan rondingen – elke ronding is een bewijs van haar kracht. Een bewijs van haar aanvaarding van de "realiteit".

Ik deed mee aan de wereldwijde trend van zelfacceptatie, die zich aandienende en waarmee ik veel heb meegevoeld... dat resoneerde met mij op een heel praktisch niveau omdat ik me voor het grootste deel van mijn leven heb gevoeld alsof ik in de schoonheidsnormen die ons opgedrongen werden, niet pas. Die filosofie stelde me

in staat de angst los te laten die om de verwachtingen rondom mijn lichaam draaide. Alle die realiseringen hadden hun weerslag in het meisje/vrouw dat ik teken, en voor wie ik denk dat ze in de meesten van ons zit. Ze wil geaccepteerd zijn, niet door de maatschappij, maar door zichzelf.

En dan is er ook de seksualiteit – die wil ik niet negeren – maar dat is niet het primaire thema. Het thema is het emotionele gevecht tussen ons en onze hoop, wensen en verwachtingen, vergeleken met de realiteit.

Waarin vind je de inspiratie? Zijn er kunstenaars wiens werk je waardeert en/of in wiens werk je inspiratie vindt?

Ik ben geobsedeerd door vrouwen tekenen want ik vecht op die manier tegen mijn problemen en mijn demonen, tegen mijn "onrecht", en daar voeg ik verschillende elementen aan toe – antiek en modern – omdat ik door het aanhoudend scrollen door Pinterest geïnspireerd werd. Die inspiratie bevindt zich in mijn tekeningen, bewust of onbewust. Creatief gezien maken deze sferen het thema



van de vrouw voor mij onuitputtelijk.

De kunstenaars van wie ik houd: Helen Frankenthaler, Georgia O'Keeffe, Toko Shinoda, Giorgio de Chirico.

Heb je ooit van het begrip "Rubensvrouw" gehoord? De Rubensvrouw of Rubensfiguur is het figuur van een mollige vrouw, herkenbaar in de schilderijen van Rubens. Toen we dit begrip op een college in Cultuurgeschiedenis van Nederland en Vlaanderen bespraken, vonden we gelijkenissen met jouw illustraties. Wat vind je daarvan?

Ik vind het prachtig, het vleit me dat jullie dat verband maakten! Ik ben gefascineerd door de Venus-figuren van Rubens! Ze zijn voor mij een onuitputtelijke inspiratie...

Als een tiener heb ik Rubenshuis in Antwerpen bezocht, en ik herinner me hoe - zelfs toen - zijn speelse lijnen van volle vrouwenlichamen een sterke indruk op me achterlieten, die me misschien nooit heeft verlaten - nu ik erover nadenk!

Ben je op dit moment met nieuwe projecten bezig? Wat kunnen we in de toekomst verwachten?

Ik ben van plan om een onafhankelijke tentoonstelling te organiseren. In de zeer nabije toekomst, hoop ik!

En ten slotte, wil je iets meer over jezelf of over je werk vertellen?

Mijn werk is gebaseerd op vrouwelijkheid en de vrouwelijke vorm, plus het spelen met de proporties.

Met bredere ledematen en afgeronde, vervormde lichaamsdelen... al deze vrouwen in de tekeningen zijn op een of andere manier een deel van mij, van mijn innerlijke toestand of mijn gedachten op dat moment. Hoewel het in de eerste plaats een vrouw is, wil ik ook zeggen dat we allemaal mensen zijn! We zijn kwetsbaar, gevoelig, soms boos, soms kalm, soms verdrietig, soms hebben we hulp nodig, soms zijn we krachtig en beslist, soms grappig, en soms ernstig. Dat zijn allemaal onderdelen van het leven. En alles is oké! Ik wil mensen en hun emotionele toestand afbeelden door kleuren, overdreven vormen, die daar op een allegorische manier de aandacht op leggen.

Mijn doel is misschien vooral om de vrouw in haar persoonlijke momenten van eenzaamheid en van denken af te beelden. Het moment tussen passief en beweging, tussen actie en contemplatie, tussen vrees en moed. Het lichaam van een naakte vrouw, een naakt in de kunst is meer een expressie van eigenliefde dan één van seksualiteit. Mijn streven is om hun vrijheid in fysieke en psychologische zin te tonen, evenals hun onafhankelijkheid, te laten zien.



Razgovarali smo s Tijanom Tripković, ilustratorkom iz Beograda, o njenom radu i upečatljivom stilu. Prepoznatljivost Tijaninih ilustracija počiva pre svega na prikazu nagih, može se reći i "Rubensovskih", ženskih figura.

Slobodne, nezavisne i ponosne - Tijanine žene izraz su samospoznaja i ljubavi prema sebi, kao i unutrašnjih borbi koje vodimo sami sa sobom, jer, kako i ona sama kaže: "Svi smo ljudi!"

Za početak, da li bi mogla da nam kažeš nešto o sebi? Kako si počela da se baviš ilustracijom?

Ja sam završila dizajn nameštaja na Primenjenoj u Beogradu – tako da moja "prva ljubav" je nameštaj – i ostavio je trag u svemu što radim: način razmišljanja pri dizajniranju nameštaja je u neku ruku prisutan i sada... Prelaz u grafički dizajn je bio neprimetan, krenulo je kao par usluga za prijatelje, a pretvorilo se u karijeru; ilustracija je bila prirodna evolucija iz grafičkog dizajna – ali ilustracija je sa sobom donela neku slobodu koju nisam uspevala da nađem ranije. To je ono što me je zadržalo tu. Shvatila sam da je enterijer za mene preveliko platno, pa čak i nameštaj - dug je put od skice do gotovog komada. Sa ilustrovanjem je sve u mojim rukama i zavisi samo od mene.

Šta želiš da poručiš svojim radom, koje ideje želiš da поделиš sa publikom?

Ja sam introvert – osećam se najprijetnije kada sama sa sobom u svom svetu. Dugo sam imala grižu savest da propuštam nešto kada se povučem, da gubim iskustva, i najvažnije od svega, mislila sam da je biti sam isto što i biti usamljen! Revolucija je nastala kada su ta dva pojma

dobila pravo značenje! Cenim vreme koje sam sama jer tada nisam usamljena! I moje žene (koje najčešće crtam same) nisu usamljene - one su u mom umu ponosne jer imaju snagu samospoznaje (svakako više nego ja sama), njihove obline su više od oblina - svaki "višak" je dokaz njene snage. Njenog prihvatanja "realnosti".

Ja sam se prikačila na svetski trend samoprihvatanja koji se pojavio i sa kojim sam ja lično jako empatisala... rezonovalo je sa mnom na jako praktičnom nivou jer sam se dobar deo života osećala da se ne uklapam u fizičke standarde koji su nam nametnuti. Ta filozofija je meni dozvolila da pustim anksioznost koja je orbitirala oko (na prvom mestu mog) očekivanja od svog tela. Sve te spoznaje su se pretočile u tu devojkicu/ženu/devojkicu koju crtam, za koju cenim da je u većini nas - koja želi da bude prihvaćena. ne od strane društva, već od nas samih.

Seksualnost tu postoji – ne želim da je zanemarim – ali nije primarna tema. Tema je emotivna borba koju vodimo sami sa sobom i svojim nadanjima, željama i očekivanjima u poređenju sa realnošću.

U čemu pronalaziš inspiraciju? Da li bi izdvojila neke umetnike čiji rad ceniš, i/ili u čijem radu pronalaziš inspiraciju?

Opsesivno crtam žene jer se na taj način borim sa svojim i problemima i demonima, sa svojim "nepravdama", a ubacujem razne elemente - antičke ili moderne jer mi besumno skrolanje Pinterest-a daje iskre inspiracije, koje se nađu svesno ili nesvesno na crtežu. Ti ambijenti mi kreativno čine temu žene nepresušnom.

Umetnici koje obožavam: Helen Frankenthaler, Georgia O'Keeffe, Toko Shinoda, Giorgio de Chirico.

Da li si čula za termin *Rubensvrouw* ("Rubensovska" žena)? *Rubensvrouw* označava puniju žensku figuru, prepoznatljivu u Rubensovom slikarstvu. Kada smo na predavanju iz Kulturne istorije Holandije i Flandrije obrađivali ovaj pojam, povezali smo ga i sa nekim od tvojih ilustracija. Šta misliš o toj sličnosti?

Mislim da je divno, imponuje mi neizmerno da ste napravili tu vezu! Ja sam očarana Rubensovim Venerama! One su mi neiscrpna inspiracija...

Kao tinejdžer sam bila u Rubensovoj kući, muzeju u Antverpenu, i sećam se još tada kako su njegove razigrane linije robusnih ženskih tela ostavile jak utisak na mene, koji me možda nikada nije ni napustio - sada kad razmislim!

Da li trenutno radiš na nekom projektu? Šta možemo da očekujemo u budućnosti?

U planu mi je samostalna izložba, nadam se u bliskoj budućnosti!

I na kraju, da li bi želela da dodaš još nešto o sebi ili svom radu, što nije obuhvaćeno pitanjima?

Moji radovi se fokusiraju na ženstvenosti i ženskom obliku, igrajući se sa proporcijom.

Proširenim udovima i zaobljenim izdeformisanim delovima tela... sve te žene na crtežima su deo mene u nekom smislu, nekog mog unutrašnjeg stanja ili razmišljanja u datom trenutku. Ali iako je žena u prvom planu, motiv koji želim da provučem je da smo svi ljudi! Ranjivi smo, osećajni, nekada ljuti, nekada staloženi, nekada besni, nekada tužni, nekada nam treba pomoć, nekada smo snažni i odlučni, nekada šaljivi, a nekada ozbiljni, i sve to je deo života. I sve je ok! Želim da predstavim ljude i njihovo emotivno stanje kroz boje, preuveličane forme koje akcentuju to na preneseni način.

Cilj mi je možda najpre da prikazem ženu u privatnim trenucima samoće i razmišljanja. Momenat između pasivnosti i pokreta, akcije i kontemplacije, straha i hrabrosti. Obnaženo žensko telo, akt, je izraz pre samoljublja nego seksualnosti i teži da pokaže njihovu slobodu u fizičkom i psihološkom smislu, kao i njihovu nezavisnost.



V Vertalingen en literatuur

Prevodi i književnost

Canon van Nederland

Kanon holandske nacionalne istorije

bron/izvor: canonvannederland.nl

Vierdejaarsstudenten neerlandistiek uit Belgrado zijn al sinds 2013 bezig met het vertalen van Canon van Nederland. Onlangs zijn er op de website van de Canon nieuwe artikels verschenen die naar het Servisch door een software zijn vertaald. Nu hebben we die softwarevertalingen verbeterd. Hopelijk staan ze straks ook op de website!

Studenti četvrte godine Grupe za nizozemske studije se još od 2013. godine bave prevodjenjem Kanona holandske nacionalne istorije. Nedavno su na sajtu Kanona objavljeni novi članci koje je na srpski jezik preveo softver. Sada samo prevode ispravili. Nadamo se da će se uskoro naći i na sajtu!

Trejnce

Lovci-sakupljači

Prvi stanovnici ovog našeg rekama bogatog područja nisu ostajali na istom mestu, već su se selili iz jednog područja u drugo. Bavili su se lovom, ribolovom i sakupljali su voće, orašaste plodove, krtole, i semenke. Zime su provodili u privremenim naseobinama na sigurnom i suvom. Na mestu jedne takve naseobine, 1977. iskopan je skelet lovca-sakupljača Trejnće.

Ovi najstariji ljudski ostaci pronađeni u Holandiji pripadaju ženi. Pre otprilike 7500 godina, ona je brižljivo sahranjena na peščanom brežuljku u močvarnom području oko reke. Kada je umrla, imala je između četrdeset i šezdeset godina. Rodila je bar jedno dete. Kada su arheolozi pronašli malu naseobinu u kojoj je živela, skelet je bio čitav, što znači da su njeno lice i telo mogli da se rekonstruišu. Budući da je pronađena u blizini železničke pruge, nazvana je Trejnće, ova reč predstavlja skraćeni oblik holandskog ženskog imena Katrejn i homonim za mali voz. Njeno pravo ime nam nije poznato, niti znamo kojim je jezikom govorila.

Ledeno doba

Pre nego što je savremeni čovek (homo sapiens) stigao u Evropu, pre otprilike 45 hiljada godina, tu su već živeli drugi hominidi. Na primer, neandertalci, koji su živeli u periodu nazvanom starije kameno doba koje je počelo pre 300 hiljada godina. Živeli su u prostranim stepskim



Canon van Nederland / Screenshot.

predelima, prošaranim rekama i dolinama, koji nisu imali gotovo nikakvu vegetaciju. Nivo Severnog mora je bio daleko niži nego što je danas, a tokom najhladnijih perioda, more je bilo isušeno. Neandertalci su živeli u kolibama i umeli su da zapale vatru.

Lovci i sakupljači

Trejnce je živela mnogo kasnije, u srednjem kamenom dobu, u grupi od oko 25 ljudi. Svake godine bi se selili iz letnjih u zimske naseobine. Pretpostavlja se da su živeli u kolibama od grana, trske, a možda i životinjske kože. Pravili su fino obrađeno oruđe od kremena, poput strugača, noževa i strelica. Putovali su peške i kanuom. U skladu sa godišnjim dobima, živeli su od onoga što im je priroda nudila, između ostalog, od jestivih sisara, riba i ptica.

Trejnce i njena grupa boravili su na dinamama uz reku tokom

cele zime. Lovili su, između ostalog, dabrove, vidre, foke, divlja goveda i razne vrste ptica. Divlja svinja i jelen su se najčešće nalazili na meniju. Mreže i zamke koristili su za hvatanje ribe, uglavnom štuke. Psi su u međuvremenu postali verni prijatelji; zajedno sa Trejnće sahranjena su i tri psa.

Grupa je upotrebljavala sve delove životinja koje bi ulovili. Meso se peklo. Tetive i creva koristili su za pravljenje lukova i strela. Od kože i krzna pravili su odeću i torbe. Kost i rogove su koristili za izradu raznih vrsta oruđa, poput sekira i igala. Za probušene zube jelena koji su pronađeni može se pretpostaviti da su bili korišćeni kao nakit.

Ne zna se kako je Trejnće tačno izgledala, ali na osnovu DNK analize skeleta iz ranog i srednjeg kamenog doba, zaključeno je da su ljudi tada uglavnom bili tamnopusiti i

plavooki. Poznato nam je da se tada trgovalo, nekad čak i na velikim udaljenostima jer je specifična vrsta kremenata bila široko rasprostranjena.

Poljoprivredna revolucija

U hronologiji ljudske istorije, Trejnće i njeno pleme živeli su na samom prelazu s nomadskog na sedelački način života lovaca-sakupljača u ovim krajevima. Pre oko 7300 godina, grupa doseljenika sa istoka nastanila se u brdoviti predeo Limburga. Oni su živeli od stočarstva i poljoprivrede. Tehnike samostalnog uzgoja hrane su se brzo proširile. Poljoprivredna revolucija označila je početak kraja razdoblja lovaca-sakupljača u ovim krajevima, iako su narednih dve hiljade godina oba načina života paralelno postojala.



RMO, Leiden / Canon van Nederland

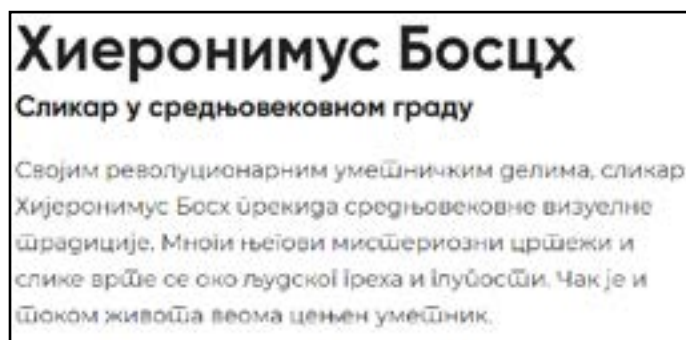
Hieronimus Boš

Slikar u srednjovekovnom gradu

Pred sam kraj srednjeg veka, u gradu Hertogenbošu, živeo je slikar izuzetne stvaralačke mašte. Njegove slike i crteži upozoravaju na posledice greha i gluposti kod ljudi, što je bilo uobičajeno za to doba. Istovremeno je i njegov slikovni izraz bio jedinstven i upečatljiv.

Srednjovekovni grad

Hieronimus Boš živeo je i radio u svom ateljeu na glavnom trgu u Hertogenbošu, koji se takođe naziva i Den Boš. Grad je u petnaestom veku doživeo ekonomski procvat, uglavnom zahvaljujući proizvodnji tekstila, poput lana i štofa, i metalnih predmeta, poput noževa i igala, kao i trgovini njima. Kada je 1185. godine vojvoda od Brabanta dodelio Hertogenbošu status grada, oko glavnog trga podignut je gradski zid. Ovde su trgovci prodavali raznorazne proizvode. Grad se ubrzano širio zahvaljujući



Canon van Nederland / Screenshot.

procvatu trgovine i industrije kao i dolasku zanatlija, trgovaca i umetnika. U četrnaestom veku sagrađen je novi gradski zid, koji je otprilike okruživao područje današnjeg centra grada.

Hrišćanska vera bila je izuzetno važna u svakodnevnom životu u srednjem veku. Sveštenstvo je igralo važnu ulogu u pružanju smeštaja beskućnicima, pisanju i prepisivanju knjiga, podučavanju dece i brizi o bolesnima. Od kraja trinaestog veka, o siromašnima, bolesnicima, putnicima i hodočasnima, brinule su sestre u srednjovekovnoj

bolnici u Den Bošu (*Groot Gasthuis*).

Zbog mnogobrojnih crkava i manastira koji su privlačili veliki broj hodočasnika, Den Boš se takođe nazivao i Mali Rim. Najpoznatija od ovih crkava je Katedrala Svetog Jovana (*Sint-Jans Cathedraal*). Hijeronimus Boš je takođe bio član verske zajednice Bratstvo svete device (*Illustre Lieve Vrouwe Broederschap*) koje je od njega naručilo nekoliko slika. Pored toga, dobijao je narudžbine za slike od uticajnih plemića i prinčeva.

Vrt uživanja

Iako mu je porodično ime Van Aken, Jerun Boš se na nekoliko slika potpisuje kao „Jheronimus Bosch“. Svojim umetničkim delima želeo je da opomene ljude da za života budu dobri i pobožni, jer će u suprotnom završiti loše nakon smrti. Njegova najpoznatija slika je „Vrt uživanja“. Na ovom velikom triptihu prikazana je priča čovečanstva od stvaranja. Na levom krilu prikazani su prvi ljudi, Adam i Eva. Slika u sredini triptiha prikazuje brojne nage ženske i muške figure u rajskom pejzažu. Na desnom krilu predstavljeni su đavoli koji u paklu muče grešne duše mrtvih, dok se na vrhu slike nalazi jedan od Bošovih čuvenih prikaza gradskih požara. Kao dete verovatno je bio svedok ogromnog gradskog požara 1463. godine, u kome je u plamenu izgorelo više od četiri stotine drvenih kuća u Den Bošu. I u njegovim ostalim radovima veoma detaljno i u neobičnom okruženju, prikazana su čudovišta u đavoljem obliku i čudna stvorenja, poput letećih riba i imaginarnih životinja. Zbog toga je Boš stekao nadimak „tvorac đavola“. Na

početku Osamdesetogodišnjeg rata, „Vrt uživanja“ se nalazio u palati Vilema Oranjskog u Briselu. Odatle ju je Filip II uzeo i preneo u Madrid, gde se i dalje može videti.

Opus

Poznato je samo 25 slika Hijeronimusa Boša. One se nalaze u najznačajnijim muzejima širom sveta, između ostalog, u Vašingtonu, Beču, Madridu, Lisabonu i Veneciji. U Holandiji se mogu videti samo dva njegova originalna dela. „De marskramer“ (skitnica na holandskom) i „Sveti Hristifor“ (*Christoffel*) u muzeju Bojmans van Beningen (*Museum Boijmans Van Beuningen*) u Rotterdamu. Samim tim, bila je to jedinstvena prilika, kada su 2016. godine na 500. godišnjicu njegove smrti, gotovo sva njegova umetnička dela bila izložena u gradu u kome je živeo i radio čitav život. Ovu izložbu u muzeju Severni Brabant u Den Bošu (*Het Noordbrabants Museum*) posetilo je skoro pola miliona ljudi. Hijeronimus Boš je inspirisao mnoge slikare. Njegov uticaj vidljiv je u slikama seoskog života iz šesnaestog veka koje je naslikao Piter Brojgel, poput slike „Luda Greta“ (*De Dulle Griet*), ali i u nadrealističkim slikama Salvadora Dalija iz dvadesetog veka.



Canon van Nederland / Tuin der liefde.

Johan van Oldenbarnevelt

Sukobi unutar Republike

Nakon što su se oslobodile vlasti Filipa II, Severne nizozemske provincije osnivaju Republiku. Zahvaljujući državnom sekretaru, Johanu van Oldenbarneveltu, ovaj oblik državnog uređenja doživljava uspeh, nešto što u to vreme skoro nijednoj zemlji nije pošlo za rukom.

Uspon Republike

Nakon što su Severne nizozemske provincije zbacile Filipa II s vlasti, njihovi pokušaji da pronađu novog vladara bili su neuspešni. Godine 1588, Staleška skupština koja predstavlja pobunjene provincije, odlučuje da preuzme vlast i da osnuje vladu Republike sedam ujedinjenih nizozemskih provincija. Tada je već postojalo nekoliko republika, poput Venecije i Đenove, ali u periodu kada monarsi teže apsolutnoj vlasti, ovo predstavlja neobično državno uređenje.

Najvažniji zvaničnik Holandije

Johan van Oldenbarnevelt, rođen u Amersfortu, brzo doživljava uspeh u provinciji Holandiji. On je bio osoba od poverenja namesnika Vilema Oranskog. Godine 1586. postaje državni sekretar (ova pozicija se još nazivala i pravni savetnik) Staleške skupštine provincije Holandije, a time i njihov najznačajniji predstavnik. Zahvaljujuću njemu Republika postaje dobra funkcionalna celina.

S obzirom na to da je bogata Holandija donosila najviše novca, imala je i najveći uticaj unutar Republike. Van Oldenbarnevelt se pobrinuo za to da postane vodeća figura Staleške skupštine. Pod njegovim vođstvom Staleška skupština efikasno ubira poreze i uspešno se bori protiv Španije. Van Oldenbarnevelt pravi političke kompromise, a ukoliko oni ne uspeju, služi se pretnjama



Canon van Nederland / Screenshot.

i vojnom moći u borbi s protivnicima. Takođe, inicirao je osnivanje trgovačkog društva, holandske Istočno indijske kompanije. Van Oldenbarnevelt istovremeno obavlja nekoliko funkcija, pored toga što predstavlja neku vrstu premijera, on je i ministar finansija, ali i spoljnih poslova. Uživa poštovanje kako unutar, tako i van zemlje i smatraju ga pokretačkom snagom Republike.

Konflikt i pogubljenje

Van Oldenbarnevelt se s vremenom suočava s konkurencijom, namesnikom i princem Morisom, sinom Vilema Oranskog. Monarh je taj koji bira šadholdera (namesnika) koji će vladati u njegovo ime, ali kako Republika nema monarha ovo prvobitno zaduženje više ne postoji. Formalno, namesnik je samo bio u službi Staleške skupštine. Kao pripadnik visokog plemstva i kao vrhovni komandant vojske Moris je međutim pozicioniran daleko iznad ostalih službenika.

Republika dugo cveta pod njihovom zajedničkom vladavinom. Oldenbarnevelt se fokusira na politiku, a Moris se usmerava na vojne dužnosti – savršena saradnja ili se makar tako čini. Međutim, nakon 1600. godine, u stalnom su sukobu. Moris želi da nastavi rat protiv Španije, dok Van Oldenbarnevelt nasuprot tome potpisuje primirje, poznato i kao Dvanaestogodišnje primirje (1609-1621).

Takođe, Van Oldenbarnevelt pokušava da reši verske sporove unutar protestantske crkve. Ispostavlja se da je spreman da taj problem reši pomoću vojske. Na taj način zadire u domen namesnika Morisa. Moris se oseća ugroženo i oduzima vlast Van Oldenbarneveltu. Na kraju naređuje njegovo hapšenje. Na svoje zaprepašćenje Van Oldenbarnevelt biva osuđen na smrt zbog veleizdaje. Dana 13. maja 1619. Van Oldenbarnevelt je obezglavljen na gubilištu ispred Viteške dvorane u Den Hagu. Činjenica da je njegovu presudu inicirao sin njegovog heroja, Vilema Oranskog, učinila je ovu situaciju još dramatičnijom.

Zahvaljujući Van Oldenbarneveltu, Republika postaje jedna od vodećih sila Evrope. Staleška skupština i namesnici iz dinastije Oranski će se sve do 1795. boriti za vlast.



Sara Burherhart

Buntovnice u doba Prosvetiteljstva

Holandske spisateljice Betje Volf i Ahje Deken objavile su 1782. godine izvanredan i inovativan roman. To je priča o devetnaestogodišnjem siročetu Sari Burherhart, mladoj ženi u potrazi za srećom i ljubavlju. Sadržaj je revolucionaran jer se knjiga zalaže za obrazovanje žena.

Državljanstvo

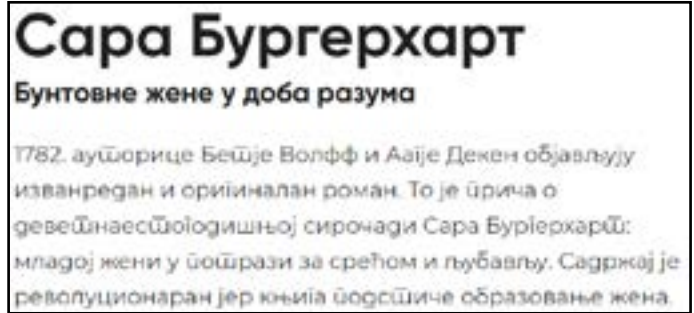
Knjiga *Sara Burherhart* tipičan je roman holandskog prosvetiteljstva, koje doživljava procvat u osamnaestom veku. Prosvetiteljstvo je široko rasprostranjen intelektualni i kulturni pokret prema kome je zdrav razum lek protiv društvenih problema. Holandski pisci zagovaraju principe građanskog društva iz hrišćanske perspektive. Iako su neki od njihovih stavova prilično umereni, oni kritikuju postojeću vlast. Tako osporavaju crkvenu doktrinu i zalažu se za aktivnije učešće žena u društvenoj raspravi. Kao najvažnije ističe se vaspitanje dece kako bi postali dobri i čestiti građani, što se smatra osnovom za srećno i uravnoteženo društvo.

Žene

Volf i Deken se bave pisanjem i pre njihovog upoznavanja 1776. godine. Elizabet Volf Beker (1738-1804) udata je za trideset godina starijeg sveštenika i živi u parohiji Midenbemster. U svojoj radnoj sobi piše prozu i poeziju. Njena kritička pesma *Nepromenljiva Sanhortska vera (De onveranderlyke Santhorstsche geloofsbelijdenis)* (1772), u kojoj zagovara liberalne religiozne poglede, izaziva dosta reakcija. Ahje Deken (1741-1804), koja je odrasla u sirotištu u Amsterdamu, takođe već ima nekoliko publikacija.

Kada su se žene upoznale, gotovo odmah su osetile duhovnu povezanost. Nakon smrti muža Betje Volf, 1777. godine, počinju da žive zajedno. Imaju dobru saradnju i počinju da objavljuju kao duo. Sara Burherhart njihovo je najpoznatije delo. To je epistolarni roman sa autobiografskim elementima. Poput Deken, glavna junakinja Sara Burherhart je siročić. A baš kao i Volf, društvo je osuđuje zbog propale romantične veze. Volf i Deken u svojoj knjizi pišu o jednoj univerzalnoj temi: potraga mlade žene za srećom u ljubavi. Sara odlazi u potragu za odgovarajućim bračnim partnerom. Nakon neuspešne avanture, najzad pronalazi pravog kandidata: Hendrika Edelinga.

Autorke šalju revolucionarnu poruku: nemojte se udavati zbog novca, već iz ljubavi. One naglašavaju da žene moraju da razvijaju svoj um i da samostalno donose odluke. Ovim tipičnim prosvetiteljskim romanom nameravaju da podstaknu „holandske gospođice“ da nastave liberalno obrazovanje. Bitno je, međutim, da takvo liberalno obrazovanje bude u skladu s njihovom ulogom žene, koja



Canon van Nederland / Screenshot.

se u tadašnje vreme razlikovala od uloge muškarca. Ipak, to ne bi trebalo da spreči žene da učestvuju u diskusijama i tako iznose svoje mišljenje o raznim temama.

Pored Volf i Deken, i mnoge druge žene tog vremena uzele su olovke u ruke. U mnogim slučajevima suočavaju se s predrasudama. To važi i za holandsku plemkinju Bel van Zajlen (1740-1805). Ona piše na francuskom i podstiče žene da razmišljaju o svom podređenom položaju u društvu. Njen najpoznatiji citat je: „Nisam talentovana da budem podređena.“

Patriote

Volf i Deken zarađuju za život pisanjem i ostaju verne svojim patriotskim načelima. Nekoliko godina po objavljivanju njihovog epistolarnog romana, pobuna patriota je ugušena i one beže iz Holandije, zajedno s hiljadama drugih patriota. Vraćaju se nakon Batavijske revolucije 1795. godine. Obe umiru u novembru 1804; sahranjene su u istoj grobnici u Sheveningenu.



Canon van Nederland / Betje Volf en Aagje Deken.

Anton de Kom

Borba protiv rasizma i kolonijalizma

Anton de Kom je surinamski antikolonijalni pisac, aktivista i heroj pokreta otpora. Godine 1934. objavljuje knjigu *Mi robovi Surinama*, u kojoj osuđuje rasizam, eksploataciju i kolonijalno ugnjetavanje. Ova knjiga je i danas vrlo čitana zbog toga što široj javnosti pruža uvid u kolonijalne strukture moći.

Surinam:

Anton de Kom je rođen u Paramaribou, glavnom gradu Surinama, tadašnjoj holandskoj koloniji. Neposredno pre ukidanja ropstva 1836. godine, njegov otac je rođen kao rob na plantaži Molhop. Anton stiče diplomu iz knjigovodstva, međutim, zbog rasističke politike ne uspeva da pronađe dobar posao. Odlazi u Holandiju da tamo okuša svoju sreću.

Holandija:

De Kom stiže u Holandiju 1921. godine. U Hagu pronalazi posao kod trgovca kafom i čajem. Tom prilikom upoznaje Petronelu Borsbom. Oni stupaju u brak 1926. godine. U to vreme se njihov mešoviti brak smatra neobičnim u pretežno beličkoj zemlji. Anton i Nel imaju četvoro dece.

Pored svog posla, Anton se ostvario kao pisac i pesnik. Nezadovoljan zbog nepoznavanja istorije Surinama u Holandiji i njegove ropske prošlosti, počinje da drži predavanja na tu temu. Inspirisan borbom protiv rasizma u SAD-u i idealima jednakosti komunističkih organizacija u Holandiji, objavljuje kritičke političke eseje. Stiče prijatelje među komunistima i poistovećuje se sa indonežanskim studentima koji se bore za nezavisnost Holandske Indije.

Krajem 1932. odlazi s porodicom u Surinam da poseti majku koja je na samrti. Po povratku u Surinam nastavlja svoje političke aktivnosti. Vlasti zabranjuju njegova predavanja. Anton osniva kancelariju za savetovanje. Mnogi Surinamci iz različitih etničkih grupa dolaze kod njega po savet, pa tako ubrzo stiče nadimak „tata De Kom“. U strahu od političkih nemira koje njegove aktivnosti izazivaju, vlasti nalažu njegovo hapšenje. Dana 7. februara 1933. ispred zatvora se okupila masa naroda kako bi mu pružila podršku. Vojnici otvaraju vatru ubijajući pritom dvojicu demonstranata, a ranjavajući 22. Kako bi se sprečila dalja pobuna, De Kom je proteran iz Surinama i primoran da se vrati u Holandiju.

Mi robovi Surinama:

U Holandiji više ne uspeva da pronađe posao. Međutim, nastavlja s pisanjem. Godine 1934. objavljuje svoje delo *Mi robovi Surinama (Wij slaven van Suriname)*, prvu knjigu u istoriji Surinama koju je napisao surinamski autor.



Canon van Nederland / Screenshot.

Završava je poglavljem o svom progonu. De Komov rad nastaje u periodu kada se javlja sve više međunarodnih antikolonijalnih i antirasističkih dela, poput: *Crni Jakobinci (The Black Jacobins)* C.L.R. Džeјmsa. Čuvene završne reči knjige *Mi robovi Surinama* glase:

Sranang moja otadžbino.

Nadam se da ću te videti ponovo.

Dana kada će sva beda biti izbrisana iz tebe.

Drugi svetski rat

De Kom se više nikada neće vratiti u Surinam. Tokom nemačke okupacije Holandije priključuje se pokretu otpora. Okupatori ga hapse 7. avgusta 1944. zbog članaka koje piše za haške ilegalne komunističke novine *De Vonk*. Boravi u različitim logorima, da bi naposljetku završio u koncentracionom logoru Zandbostel, gde umire 24. aprila 1945. Tek 1960. njegovo telo je identifikovano u masovnoj grobnici. Šezdesetih godina studenti ponovo otkrivaju njegovu knjigu. Nakon nezavisnosti Surinama 1975. slave ga kao heroja. Njegove knjige i ideje i dalje služe kao inspiracija kako u Holandiji, tako i u Surinamu.



Canon van Nederland / Nel en Anton de Kom met hun kinderen.

Brief aan de uitgever

Pismo izdavaču

Poštovani gospodine Bevc,

Nadamo se da ste dobro. Vaš kontakt dobile smo od Bojane Budimir sa Grupe za Nederlandistiku Filološkog fakulteta u Beogradu, koja nam je i predložila da Vam pišemo.

Naime, obraćamo Vam se kao studentkinje holandskog jezika, sa željom da Vam ponudimo svoje prevodilačke usluge i da Vam predložimo potencijalnu saradnju na prevodu i objavljivanju jedne knjige holandskog autora Harija Muliša (*Harry Mulisch*). U pitanju je roman *Twee Vrouwen*, odnosno *Dve žene*, koji je prvi put izdat 1975. godine u Holandiji. Iako je Muliš preveden i u Srbiji i u regionu, ova konkretno delo do sada nije našlo svoj put ka domaćem tržištu.

Odlučile smo da pišemo konkretno Vama zato što smatramo da bi izdavačkoj kući *Booka* ovakav projekat iz mnogo razloga mogao da bude interesantan. Evo i zašto:

S obzirom na sve veće interesovanje javnosti u Srbiji za poboljšanje položaja istopolnih zajednica u društvu, mislimo da je potrebno pružiti i književni opus koji je inkluzivan i diverzitetan, a tiče se gorepomenute zajednice. Roman koji smo pomenule bavi se romantičnom vezom dve žene, kod nas i dalje retko obrađenom temom, na objektivan, neseksualizovan i nefetišiziran način. Autor zauzima zdrav i adekvatan pristup posmatrača jednog lezbejskog para, koji ni po čemu ne razlikuje od često tematizovanih heteroseksualnih parova.

Takođe, kao i kod većeg dela književnog rada Harija Muliša, u romanu „Dve žene“ prevladavaju mitski elementi koji mogu privući pažnju publike koja se ne bi odmah nužno opredelila za LGBT+ sadržaj.

Sigurne smo da ste vrlo dobro upoznati sa radom i životom ovog neprikosnovenog nizozemskog pisca, ali bismo u duhu ovog mejla htele da napomenemo neke stvari koje će poslužiti kao argument zašto jedna izdavačka kuća treba da prevede još jedno njegovo delo. Zbog raznolikosti Muliševog rada bio je poznat među velikim brojem ljudi, međutim on dodatno skreće pažnju na sebe nakon što je njegov roman *Twee vrouwen* ekranizovan i stavljen u filmski format 1979. godine.

Primitile smo da ste u skorijem periodu objavili kako roman *Lepa mlada žena* Tomija Viringe, tako i roman *Teskoba večeri* Marike Lukas Rejnefeld, te smo zaključile da ste zainteresovani za književnost sa holandskog govornog područja, kao i da imate već ustanovljenu saradnju sa Holandskom fondacijom za književnost. Hari Muliš je nezaobilazno ime književnosti Nizozemlja 20. veka. Hari Muliš je nezaobilazno ime književnosti 20. veka. Hari Muliš je nezaobilazno ime književnosti. Činjenica da njegova dela nisu dostupna široj javnosti našeg regiona predstavlja jedan veliki propust i pre svega gubitak za ovdašnje čitaoce.

Roman *Twee Vrouwen* je hrabar i izazovan. On uzima sva vaša očekivanja i baca ih kroz prozor (naglavačke). Čita se u jednom dahu, a ostaje sa vama dugo, dugo nakon čitanja. Mislim da bez ustezanja možemo da kažemo da je ovo jedan književni biser na koji se ne nailazi često i u kojem vas na svakoj (ili barem svakoj drugoj strani) čekaju pasusi i pasusi koji vas prosto razumeju, koji kažu sve ono što ste uvek osećali, a nikad niste uspeali da verbalizujete, pa stanete i pomislite: „Da, stvarno jeste tako.“

Ukoliko Vas nismo ubedile ovim podužim mejlom, predlažemo da bacite pogled i na nekoliko članaka na sledećim linkovima. Oni možda na još bolji način kažu sve ono što mi u našem entuzijazmu nismo uspele da vam saopštimo.

The Guardian: Harry Mulisch obituary - Dan van der Vat: <https://www.theguardian.com/books/2010/nov/07/harry-mulisch-obituary>

The Guardian: Let's hear it for Harry Mulisch - Josh Lacey: <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2007/aug/01/let-shearitforharrymulisch>

Holandska fondacija za književnost: <http://www.letterenfonds.nl/en/book/1386/two-women>

Hvala unapred na izdvojenom vremenu. Nadamo se da ćemo uskoro od Vas dobiti odgovor.

Lep pozdrav,

Olivera Mitić, Marija Jovanović

Een nagelaten bekentenis

Posthumno priznanje

door / piše: Teodora Mladenović

Inleiding

In dit werkstuk wordt het over de roman *Een nagelaten bekentenis* van Marcellus Emants geschreven. Dit werk behoort tot naturalisme, de roman is psychologisch en het belangrijkste thema is dood. Er wordt later gesproken over de naturalistische kenmerken en over verschillende thema's en motieven in die roman. Om zo beter mogelijk dit roman te kunnen analyseren, moet ik eerst iets over de auteur en over de kenmerken van naturalisme in het algemeen zeggen. Het is ook nuttig om de belangrijkste delen vanuit dit boek te benadrukken opdat ik later daarover iets meer kan zeggen en toevoegen, vooral in verband met verschillende naturalistische en psychologische kenmerken die in *Een nagelaten bekentenis* te zien zijn.

Auteur

Marcellus Emants is een van de belangrijkste Nederlandse prozaschrijvers. Hij is in Voorburg in het jaar 1848 geboren. Hij was zoon van een Haags jurist en hij moest ook rechten gaan studeren, hoewel hij dat niet wilde. Dat studeerde hij tot de dood van zijn vader, maar later, dankzij het geld, dat hij verdiende, kon hij zich tot het schrijven wenden, wat hij altijd liever wilde doen.

Hij werd bekend dankzij de tijdschriften zoals *Quatuor*, *Spar en Hulst*, *De Banier* en *De Nieuwe Gids*. Hij heeft zijn werk in die tijdschriften gepubliceerd en zo werd hij beroemd onder de Nederlanders. De mensen kennen hem als een echte vernieuwer. Vooral is dat in zijn poëzie te zien, in de gedichten die een nieuwe inhoud kregen en een bijzonder woordgebruik. Daarnaast was hij ook de vernieuwer van proza in de negentiende eeuw. Hij gebruikte een nieuwe vorm in zijn romans en verhalen, waarbij hij duidelijk en direct schreef, maar ook over nieuwe thema's, die typisch naturalistisch en realistisch zijn. Emants was een pessimist en dat zullen we ook in zijn werk zien. Hij heeft ook dat over zichzelf gezegd, maar dat dat "een zaak van het verstand is en niet van het gevoel was". Zijn thema's zijn vaak pessimistisch en in verband met liefde. De liefde is vaak beschouwd als iets ontoereikends en onvoldoends in het leven. Het is ook bekend dat hij vaak als een vrouwenhater werd beschouwd en dat is ook in zijn boeken te zien, ook in *Een nagelaten bekentenis*, waarover later zal geschreven worden. Verder dacht Emants dat het leven zinloos was en dat mensen geen doel van het leven kennen, wat ook zichtbaar in zijn werk is en geïllustreerd bij de talrijke herhalingen is. Naast *Een nagelaten bekentenis* heeft hij ook nog veel

andere boeken geschreven, die ook tot naturalisme behoren. Dat zijn bijvoorbeeld: *Inwijding* (1901), *Liefdeleven* (1916), *Dood* (1892), *Op zee* (1899), *Vijftig* (1899)...

Het was belangrijk om iets over de auteur van deze roman te zeggen opdat ik later de kenmerken van zijn verschillende werken en zijn leven ook in *Een nagelaten bekentenis* kan bespreken.

Kenmerken naturalisme

Voordat ik over *Een nagelaten bekentenis* begin te schrijven, moet ik iets over de kenmerken van naturalisme in het algemeen zeggen. Er waren heel veel auteurs, kunsthistorici en kunstcritici die de term *naturalisme* zo beter mogelijk wilden beschrijven. Als het over de allerbelangrijkste kenmerken gaat, moet ik ook over Émile Zola spreken. Hij was een van de belangrijkste schrijvers van naturalisme, die de eerste was die over de invloed van race, milieu en moment op de mensen schreef. Hij



was de grondlegger van het naturalisme en schreef over die drie determinerende factoren, die het gedrag van mensen bepalen. Naar zijn mening hadden mensen geen vrije wil, omdat alles wat ze doen door verschillende omstandigheden bepaald was, waarvan de belangrijkste die drie zijn. Naar Knuvelder is de mens geremd, "hij is het product van erfelijkheid en van omstandigheden (opvoeding, milieu, klimaat, functie, relaties, enz.)"

Wat de stilistische kenmerken betreft moet ik ook kunstcriticus Knuvelder vermelden. Hij benadrukt dat de belangrijkste onderwerpen van naturalistische auteurs personen uit de lagere standen zijn. Hun acties en reacties zijn natuurlijk door erfelijkheid, milieu en opvoeding beïnvloed en dat wordt bij hen zichtbaarder dan bij de individuen uit de hogere standen. Daarom lezen we meestal in de naturalistische romans over mensen uit de lagere kringen. Daarnaast kunnen we ook bij sommige auteurs over de rijke burgerij lezen, maar dat is vooral om die te bekritisieren. Bij *Stuiveling* zien we nog een belangrijk kenmerk van naturalisme en dat is de neiging van hoofdpersonages "tot het seksuele en het pathologische."

Bij *Ton Anbeek* is er ook sprake van verschillende kenmerken van de Nederlandse naturalistische roman. Hier zal ik alleen maar die kenmerken vastleggen en later zal ik meer daarover schrijven, als er woord over de naturalistische kenmerken van *Een nagelaten bekentenis* zal zijn. Eerst schrijft hij over een nerveus karakter, die altijd aanwezig is bij de hoofdpersonages. Daarnaast is er sprake van het plot, dat als de geschiedenis van een ontuchtering wordt aangeduid. Het is beschouwd als een verloren slag tussen ideaal en werkelijkheid. Het derde kenmerk zijn de bepalende omstandigheden. Daar was er vroeger al sprake van; daarmee wordt aangetoond dat de labiele hoofdfiguren niet zelf schuldig zijn aan hun daden, maar dat hun acties producten zijn van bepaalde omstandigheden die sterke invloed hebben op een mens. Deze omstandigheden zijn vooral omgeving, dus milieu en erfelijke factoren.

Met behulp van die hoofdpersonages wordt een kritische opvatting ten opzichte van maatschappij benadrukt door de auteurs. Voor het eerste keer wordt belangstelling voor seksualiteit benadrukt en gebruikt. Er is sprake van twee soorten belangstellingen: aan de ene kant zelfbevrediging van mannen en vrouwen, aan de andere kant het bordeelbezoek, waarnaar de hoofdfiguren gaan en waardoor ze later zich schamen. De seksualiteit speelt een belangrijke rol in het tonen van schuld en angst van de hoofdpersonages. Hij wordt gebruikt om de degeneratie nog meer te benadrukken en te bekritisieren. Nog een belangrijk kenmerk dat we bij *Ton Anbeek* kunnen zien is het bijzondere taalgebruik. Bij alle naturalistische schrijvers zien we een nieuw soort taalgebruik. Vooral gaat het over natuurgetrouwe dialogen en woordkunst. Het gebruik van dialogen, monologen, interpunctie (of leestekens) en dialecten is typisch naturalistisch en het is een belangrijk middel, dat gebruikt wordt om de werkelijkheid zo beter en levensechter te tonen.

***Een nagelaten bekentenis* – samenvatting**

Om deze roman te kunnen analyseren moet ik eerst in het kort zeggen wat erin staat, oftewel een korte samenvatting maken. De roman begint met de zin "Mijn vrouw is dood en al begraven." Daarna begint hij over zichzelf te praten, over zijn eigen leven en over de gebeurtenissen die oorzaken waren van zijn ontwikkeling tot de man die hij nu, met 35 jaar, is en die verklaren waarom hij zijn eigen vrouw heeft vermoord. Hij begint met het vertellen over zijn jeugd en over zijn band met zijn ouders. Hij zakt voor het examen en dan onthullen zich de problemen en ruzies met zijn ouders en met de omgeving. Kort daarna sterven zijn ouders en krijgt hij een voogd, die Bloemendael genoemd is. Ondanks al het geld dat hij na de dood van zijn ouders kreeg, was hij toch ontevreden met het leven en met de relaties die hij had, of beter nog probeerde te hebben. Hij dacht dat het probleem niet in hem lag, maar wel in de andere mensen en in Nederland zelf. Daarom gaat hij naar verschillende steden en landen, zoals Brussel, Parijs en Zwitserland. Maar daar krijgt hij ook problemen met de omgeving en met de relaties. In Zwitserland ontmoet hij een Zweedse vrouw. Hij dacht dat hij het goed met haar kon vinden, maar er komen twee Amerikanen die tijd met haar doorbrengen. Daardoor krijgt hij geen kans meer om met haar weer te spreken. Hij keert terug naar Nederland en besluit om te trouwen. Hij trouwt met de dochter van zijn voogd, Anna. Het is bekend al vanaf het begin dat dit huwelijk geen huwelijk uit liefde is, maar wel een plichthuwelijk. Die twee krijgen ook een kind, waardoor Anna gelukkig is en Willem helemaal niet. Het kind overlijdt kort daarna, en dan wisselen ze van rol, of van gevoelens. Anna en Willem krijgen straks een nieuwe buurman, ex-dominee, die Kantere heet. Hij heeft een dochter, Sofietje. Anna brengt heel veel tijd met Kantere en Sofietje door, wat Willem erg jaloers maakt. Er zijn ook situaties wanneer Kantere en Willem samen gaan wandelen en over serieuze onderwerpen praten. Kantere probeert zijn vriend te worden en hem te helpen, maar Willem weigert zijn vriendschap en hulp omdat hij nog meer onzeker en jaloers wordt, hij denkt dat Kantere en Anna een soort relatie hebben. Hij is bijna zeker daarvan dankzij de grote invloed dat Kantere op Anna heeft. Nadat Kantere en zijn dochter verhuizen, schrijven Anna en hij nog steeds elkaar brieven. Willem wordt jaloers en ontmoet een vrouw bij opera. Hij wordt verliefd op Carolien en ziet in haar alles wat hij in een vrouw zocht en waarnaar hij verlangde. Hoewel die relatie alleen maar dankzij het geld, dat hij aan Carolien elke maand moet geven, bestaat, is hij zeker dat zij van hem houdt. Hij wil een scheiding aanvragen, maar Anna wil die niet, ze zegt dat ze blij is en dat ze haar plicht als zijn vrouw moet vervullen. Hier begint alles in zijn hoofd te veranderen. Hij wil scheiding opdat hij met Carolien kan zijn, ook omdat zij bezoeken krijgt van andere mannen.

Hij komt thuis en gaat naar Anna's kamer. Op haar nachtkastje staan twee flesjes chloraal. Hier vindt Willem een goede mogelijkheid om vrijheid te krijgen en met

Carolien te kunnen zijn. Anna gebruikte chloraal om beter te slapen, dus hij was ervan zeker dat niemand zal weten dat hij degene was, die haar meer chloraal dan nodig is, gaf. Anna overlijdt. Willem is op het eerste moment erg blij, hij voelt zich vrij en gelukkig, maar straks komen er weer zijn zwarte gedachten en onzekerheden terug.

Analyse

Hier zal ik over het perspectief, ruimte, tijd, thema, motieven en de stijl schrijven. Om zo beter mogelijk dit boek te kunnen begrijpen en analyseren, is het noodzakelijk om al die aspecten van analyse te bespreken.

Perspectief

Als we over *Een nagelaten bekentenis* praten en als we naar het eerste zin weer kijken, zien we dat onze verteller Willem is. Dit soort perspectief noemen we ik-verteller. Dus het boek is geschreven in de ik-vorm. De auteur blijft buiten de gebeurtenissen en buiten het boek zelf. We zien de auteur helemaal niet, we kunnen zijn opmerkingen nergens vinden. We lezen alleen maar over de gebeurtenissen, die zelf de verteller, hier Willem, heeft geschreven. Deze verteller staat dicht bij de lezers. De verteller van *Een nagelaten bekentenis* noemen we ook *vertellend ik*, omdat Willem over de gebeurtenissen die in het verleden zijn gebeurd vertelt. Zijn positie kunnen we ook met de auctoriale verteller vergelijken: de verteller kan ook opmerkingen in verband met de gebeurtenissen geven en hij kan op zijn ervaringen terugkijken. Dankzij die type verteller zijn we bekend met Willems gevoelens, gedachten en zijn perspectief. Hij staat echt dicht bij ons en vertelt ons alles wat hij denkt en voelt; zo probeert hij uit te leggen waarom hij zijn vrouw heeft vermoord.

Ruimte

Als ik vroeger al heb geschreven, de belangrijkste ruimte is vooral Nederland. De meeste gebeurtenissen uit het boek zijn in het huis van Anna en Willem gesitueerd. Hun huis zit in Den Haag, maar er zijn ook gebeurtenissen die plaats in Utrecht en Amsterdam vinden. Naast Nederland is er sprake van Brussel, Parijs en Zwitserland. Emants gebruikt de ruimte om Willem af te schermen van de normale wereld. Daarnaast zien we ook dat Willem zijn omgeving als de belangrijkste oorzaak van zijn staat ziet, hij denkt dat zijn problemen zullen verwijderd zijn met de verandering van zijn omgeving. Maar we zien toch dat hij een nieuw normaal leven niet kan beginnen. Ook in Zwitserland heeft hij problemen als hij een Zweedse vrouw ontmoet. Om te concluderen kan ik zeggen dat de ruimte een grote rol speelt in de beeldvorming van Willems staat.

Tijd

Er zijn twee begrippen die ik moet bepraten, als ik het over de tijd heb. Aan de ene kant bestaat er verteltijd en aan de andere vertelde tijd.

Verteltijd is de tijd die nodig is om een verhaal te lezen. Deze tijd werd uitgedrukt met het aantal regels of aantal bladzijden van een roman. Zo is de verteltijd van *Een nagelaten bekentenis* ongeveer 230 bladzijden. Vertelde tijd is de tijd binnen een verhaal. Over de vertelde tijd kunnen we spreken dankzij de tijdsaanduidingen in het verhaal. De vertelde tijd van *Een nagelaten bekentenis* is ongeveer 31 jaar, want het verhaal begint met Willems jeugd (vier jaar) en aan het einde is hij 35 jaar. Het verhaal is chronologisch verteld. Er bestaan geen flashbacks binnen het verhaal, maar we kunnen het wel in het geheel als een groot flashback opvatten. De functie van de tijd is hier erg belangrijk, omdat het wordt gebruikt om Willems eigenschappen te benadrukken. Vooral om te laten zien dat zijn ongeluk, zwakte, angst voor contacten, lusteloosheid en lafheid in hem zitten, en niet in het land of in de omgeving. Zijn eigenschappen veranderen niet met de tijd.

Thema en motieven

Het belangrijkste thema van dit boek is dood. Het is altijd aanwezig en het hele boek is geschreven omdat Anna dood is. Vooral gaat het over de dood van Anna, maar er is ook sprake van andere mensen. We zien dat Kantere's vrouw al lang dood is en het kind van Anna en Willem gaat na twee maanden van zijn leven ook dood. Verder kan het huwelijk van Anna en Willem als een symbool van dood beschouwd worden. Ze waren vanaf het begin ongelukkig, Willem wilde scheiden en ze ontmoeten nieuwe mensen en werden verliefd.

Daarnaast zijn er vier motieven die afhankelijk van elkaar zijn. De motieven zoals bedrog, ongelukkige liefde, ongelukkig huwelijk en maatschappij zijn in het hele verhaal aanwezig. Bedrog is bij Willem en Carolien en waarschijnlijk ook bij Anna en Kantere te zien. Ongelukkige liefde is vooral te zien in het ongelukkige huwelijk tussen Anna en Willem; Emants laat ons zien hoe een slecht huwelijk ons leven kan beïnvloeden en veranderen. Wat de maatschappij betreft bekritiseert Emants hem door Willem. We zien dat Willem vooral de maatschappij aan zijn staat schuldig vindt. En hier is de slechte invloed van maatschappij door Willems ogen gezien als een onrechtvaardig stelsel.

Stijl

Het laatste deel van mijn analyse is de analyse van de stijl van Marcellus Emants. Zijn zinnen zijn direct, hebben meestal geen verborgen betekenissen en ze zijn vol beschrijvingen. Hij gebruikt lange zinnen, die de roman een beetje gecompliceerd om te lezen maken. Hij

gebruikt heel veel dialogen, wat een belangrijk kenmerk van naturalisme is. Met behulp van dialogen wordt de roman zo beter mogelijk in verband met de werkelijkheid gebracht. Zijn stijl bevat ook veel monologen die het innerlijke van de personen erg goed laten zien.

Naturalistische kenmerken in *Een nagelaten bekentenis*

Hierboven heb ik de naturalistische kenmerken benoemd en zo kan ik nu die kenmerken in *Een nagelaten bekentenis* opzoeken. Het is al bekend dat deze roman naturalistisch is, maar hier bespreek ik waarom het tot naturalisme behoort.

Ten eerste moet ik iets over de hoofdpersonage zeggen. De hoofdpersonage is hier de verteller. Willem is een typische hoofdpersonage van naturalistische romans. Hij is onzeker, heeft een nerveus karakter en hij is ontevreden met zijn leven en vindt de maatschappij eraan schuldig. Vanaf het begin is het duidelijk dat hij een pessimistische kijk op de maatschappij en op de mensen heeft. Hij is bang voor mensen en wil geen contact met hen. Hoewel het soms lijkt alsof hij beter, bewuster en zekerder wordt, gebeurt dat nooit. Zijn onzekere gevoelens komen altijd terug. Daarnaast als we over Willem praten, zien we dat zijn leven en zijn staat bepaald zijn door het milieu en erfelijkheid. Hij komt uit een rijke familie, dus hoeft hij nooit te werken om geld te verdienen. Toch zien we dat het geld en zijn positie in de maatschappij niets goeds voor hem betekenen. Ondanks al het geld is hij ongelukkig, onzeker en pessimistisch.

Met het gebruik van Willem bekritiseert Emants de maatschappij (de rijke burgerij) en laat ons zien dat de maatschappij traag verzwakt, oftewel dat elke nieuwe generatie van burgers en de maatschappij in het algemeen in een proces van degeneratie zitten. Elke generatie werd zwakker en zwakker totdat het compleet uitsterft. En dat zien we precies bij Willem, hij is zwak, hij is onzeker, hij voelt zich altijd bang en jaloers en hij doet bijna niks om dat te veranderen. Hij heeft geen kracht om iets te doen, hij laat zijn leven voorbijgaan zonder dat hij iets echt doet en verandert. Wat het taalgebruik betreft, is bij Emants een naturalistisch gebruik aanwezig. Emants schrijft helemaal objectief, dus de auteur is objectief, hij voegt geen opmerkingen en geen gedachten, terwijl de verteller wel subjectief is. Willems emoties, gedachten en gevoelens zijn overal te zien. Verder gebruikt Emants dialogen, die ook bij andere schrijvers van naturalisme vaak gebruikt worden. Zoals ik vroeger heb vermeld, die dialogen werden gebruikt om zo realistisch mogelijk het beeld van de werkelijkheid te schilderen. Bij de dialogen gebruikte hij veel leestekens en herhaalde hij woorden of zinsdelen. Hier zal ik een voorbeeld uit het boek plaatsen opdat we zijn taalgebruik kunnen zien en begrijpen. "Ja, ja.... jou opvoeding, m'n jongen.... nu ja, nu ja.... hè?... In de laatste jaren ben ik niet veel meer bij je vader aan huis gekomen. Ik zeg maar: je behoeft de ellende

niet op te zoeken, hè.... als je toch niet kunt helpen.... niewaar?..."

Wat ook herkenbaar bij naturalisme en bij *Een nagelaten bekentenis* is, is de vermelding van taboes die voor het eerst verschijnen. Bij Emants zijn dat ongelukkig huwelijk, moord, bedrog, seksualiteit en relatie maatschappij-man. Hij schrijft over die thema's en brengt de problemen die al lang hebben bestaan aan het licht.

En tot slot moet ik iets over cyclisatie zeggen. Hij is vaak gebruikt in naturalistische romans, en ook hier bij Emants. De roman begint met de dood van de vrouw en eindigt daarmee ook, met haar begrafenis. We kunnen Willems gevoelens en gedachten ook als cyclisch beschouwen omdat ze in meerdere verschillende situaties terugkomen. Ondanks de veranderingen van plaats, tijd of zelfs mensen rond hem (Anna, Carolien) komen de gevoelens terug bij hem.

Conclusie

Om een conclusie te trekken kan ik nog een keer zeggen en benadrukken hoe belangrijk Marcellus Emants voor de Nederlandse naturalisme was. Hij is een van de bekendste vertegenwoordigers Nederlandse literatuur in het algemeen. Dankzij hem kunnen we zien hoe de maatschappij in zijn tijd zat en wat voor soort invloed die maatschappij op een mens had. Zijn werk is ook voor ons heel belangrijk omdat het laat zien hoe een mens beïnvloed werd door de omgeving en de maatschappij; dat kunnen we ook met het heden vergelijken en zelf concluderen dat die invloeden nog steeds bestaan, rond honderd jaar later.



Marcellus Emants / DBNL

Uvod

U ovom radu pisaću o „Posthumnom priznanju“ Marselusa Emantsa. Ovo delo pripada pravcu naturalizam, roman je psihološki i najvažnija tema romana je smrt. Kasnije ću pisati o naturalističkim odlikama i različitim temama i motivima koji se u romanu javljaju. Kako bih što bolje uspela da analiziram ovaj roman, moram prvo nešto da napišem o autoru i o odlikama naturalizma uopšteno. Korisno je naglasiti koji su najvažniji delovi romana kako bih kasnije više o tome mogla da dodam i napišem, prvenstveno u vezi sa različitim naturalističkim i psihološkim odlikama koje se javljaju u romanu „Posthumno priznanje“.

Autor

Marselus Emants jedan je od najvažnijih holandskih pisaca proze. Rođen je u Forburgu godine 1848. Bio je sin haškog advokata i sam je bio prinuđen da studira prava, iako to nije želeo. Studirao je do smrti svog oca, ali kasnije, zahvaljujući novcu, uspeo je da se posveti pisanju, onome čime je oduvek radije želeo da se bavi.

Postaje poznat zahvaljujući časopisima kao što su „Quatuor“, „Spar en Hulst“, „De Banier“ i „De Nieuwe Gids“. Objavljivao je svoja dela u tim časopisima i tako je postao poznat među Holanđanima. Ljudi ga i sada znaju kao inovatora. To se pre svega može videti u njegovoj poeziji, u pesmama koje dobijaju nov sadržaj i neobičnu upotrebu reči.

Pored toga bio je i inovator u prozi 19. veka. Koristio je novu formu u svojim romanima i pričama, pri čemu je pisao jasno i direktno, ali i o novim temama, koje su tipično naturalističke i realistične. Emants je bio pesimista i to se vidi i u njegovom radu. To je i on sam za sebe govorio, ali i da je to „stvar razuma, a ne osećanja“. Njegova tematika je često pesimistična i u vezi sa ljubavlju. Ljubav je posmatrana kao nešto nezadovoljavajuće i nedovoljno u životu. Takođe je poznato da je često posmatran kao ženomrzac i to je takođe prisutno u delima, kao i u „Posthumnom priznanju“, o čemu će kasnije biti reči.

Pored toga, Emants je smatrao da život nema smisla i da ljudi ne poznaju pravi cilj života, što je vidljivo u delima i ilustrovano brojnim ponavljanjima.

Pored „Posthumnog priznanja“ pisao je i druga dela koja takođe pripadaju naturalizmu. Na primer: „Inwijding“, „Liefdeleven“, „Dood“, „Op zee“, „Vijftig“...

Bilo je važno napisati nešto o autoru romana kako bih kasnije mogla da govorim o odlikama različitih dela i njegovog života u „Posthumnom priznanju“.

Odlike naturalizma

Pre nego što počnem da pišem o samom romanu, moram da kažem nešto o odlikama naturalizma uopšteno. Postojalo je mnogo autora, istoričara i kritičara

umetnosti koji su pokušali da termin *naturalizam* objasne na najbolji mogući način. Ako govorimo o najbitnijim odlikama, onda moramo pomenuti Emila Zolu. Zola je bio jedan od najvažnijih pisaca naturalizma i bio prvi koji je govorio o uticaju rase, društva i momenta na čoveka. Bio je začetnik naturalizma i pisao je o ova tri odlučujuća faktora koja određuju ponašanje čoveka. Po mom mišljenju ljudi nisu imali slobodnu volju, jer sve što su radili bilo je određeno različitim okolnostima, od kojih su ove tri najvažnije. Prema Knufelderu čovek je ograničen, „on je produkt nasledstva i okolnosti (vaspitanje, društvo, atmosfera, funkcija, veze itd.)“ Kada je reč o stilističkim odlikama, iznova moram pomenuti kritičara Knufeldera. On naglašava da su najvažnije teme naturalističkih autora osobe iz nižih slojeva. Njihove akcije i reakcije su naravno pod uticajem nasledstva, društva i vaspitanja i to je znatno primetnije kod njih nego kod osoba iz viših slojeva. Zbog toga u naturalističkim romanima često srećemo osobe iz nižih krugova. Pored toga, kod nekih autora mogu se naći i bogati građani, ali to je onda da bi se iznela kritika. Kod Staufelinga nalazimo još jednu važnu odliku naturalizma – sklonost glavnih likova „seksualnom i patološkom“. Kod Tona Anbejka ima govora i o različitim odlikama holandskog naturalističkog romana. Ovde ću samo navesti te odlike a kasnije više o tome pisati, kada bude reči o naturalističkim odlikama ovog romana. Prvo govori o nervoznom karakteru koji je uvek prisutan kod glavnih likova. Pored toga ima govora i o zapletu, koji se prikazuje kao istorija „trežnjenja“. Posmatra se kao izgubljena bitka između ideala i stvarnosti. Treća odlika jesu odlučujuće okolnosti. Već je ranije bilo reči o tome; time se ističe da labilni glavni likovi nisu sami krivi zbog svojih postupaka, već da su ti postupci produkti određenih okolnosti koje imaju jak uticaj na čoveka. Te okolnosti su prvenstveno okruženje, dakle društvo i nasledni faktori. Uz pomoć glavnih likova autor ističe svoje kritičko posmatranje društva. Po prvi put se poklanja pažnja seksualnosti. To rade na dva načina: s jedne strane je to masturbacija i muškaraca i žena, a s druge strane poseta bordelima, u koje odlaze glavne figure i kasnije se toga stide. Seksualnost igra važnu ulogu u prikazivanju krivice i straha glavnih likova. Koristi se kako bi se degeneracija još više istakla i podvrgla kritici. Još jedna važna odlika koju vidimo kod Anbejka jeste nesvakidašnja upotreba jezika. Kod svih naturalističkih autora vidimo novu vrstu jezika. Prvenstveno je reč o realističnim dijalozima i igrama rečima. Upotreba dijaloga, monologa, interpunkcije i dijalekata su tipično naturalističke odlike i važno su sredstvo koje se koristi za prikazivanje realnosti na bolji i realniji način.

Sažetak romana

Kako bih mogla da analiziram ovaj roman, potrebno je da najpre ukratko opišem šta on sadrži, odnosno da napravim njegov sažetak. Roman počinje rečenicom u kojoj govori da je njegova žena mrtva i već sahranjena („Mijn vrouw is dood en al begraven“). Nakon toga pripovedač počinje

da govori o sebi, sopstvenom životu i događajima koji su ga učinili čovekom koji sada jeste, sa 35 godina, i koji objašnjavaju zašto je ubio sopstvenu ženu. Počinje sa pričom o svojoj mladosti i odnosu sa roditeljima. Ne polaže ispit i time se javljaju problemi i svađe sa roditeljima i okolinom. Ubrzo nakon toga njegovi roditelji umiru i on dobija staratelja, koji se zove Blumendal. Uprkos novcu koji je dobio nakon smrti roditelja, bio je nezadovoljan svojim životom i odnosima koje je imao, ili pokušavao da ima. Mislio je da problem nije u njemu, već u drugim ljudima i Holandiji samoj. Zbog toga odlazi u druge zemlje i gradove, kao što su Brisel, Pariz, Švajcarska. Ali i tamo se susreće sa problemima sa okruženjem i odnosima. U Švajcarskoj upoznaje jednu Šveđanku. Mislio je da bi se sa njom dobro mogao slagati, međutim tamo dolaze i dva Amerikanca koja provode vreme sa njom. Zbog toga on ne dobija više nijednu šansu da sa njom ponovo razgovara. Vraća se u Holandiju i odlučuje da se ženi. Ženi se ćerkom svog staratelja, Anom. Još od samog početka bilo je jasno da to nije brak iz ljubavi, već iz obaveze. Njih dvoje dobijaju i dete, čemu se Ana raduje, a Vilem ne. Dete umire ubrzo nakon toga i onda se uloge menjaju, odnosno osećanja.

Ana i Vilem dobijaju novog komšiju, Kanterea, koji je bivši sveštenik. On ima ćerku Sofiće. Ana provodi mnogo vremena sa Kantereom i Sofiće, što Vilema čini ljubomornim. Ima i situacija gde Vilem i Kantere zajedno šetaju i razgovaraju o ozbiljnim temama. Kantere pokušava da postane Vilemov prijatelj i da mu pomogne, ali Vilem odbija njegovo prijateljstvo i pomoć jer je sve više nesigurniji i ljubomorniji; misli da su Kantere i Ana u vezi. Gotovo je siguran u to zbog toga što primećuje koliki uticaj Kantere ima na Anu. Nakon što se Kantere i njegova ćerka presele, Ana i on redovno razmenjuju pisma. Vilem postaje ljubomorniji i upoznaje jednu ženu na operi. Zaljubljuje se u nju, Karolin, i u njoj vidi sve što je ikada u ženama tražio i za čim je žudeo. Iako je ova veza nastala samo zbog novca, koji je svakog meseca morao da joj daje, on je ubeđen da ona njega ipak i voli. Želi da traži razvod od Ane, ali ona to odbija, govori da je srećna i da mora da nastavi da ispunjava svoje obaveze kao supruga. Od tada sve sve u njegovoj glavi menja. Želi razvod kako bi mogao da bude sa Karolin i kako ona više ne bi imala posete drugih muškaraca.

Vilem stiže kući i odlazi u Aninu sobu. Na njenom noćnom stočići nalaze se dve flašice hloralala. U tome Vilem vidi dobru šansu da se oslobodi i da bude sa Karolin. Ana je koristila hloralal za bolje spavanje, dakle bio je siguran da niko neće saznati da je on bio taj koji joj je dao više hloralala nego što je bilo potrebno. Ana umire. Vilem je isprva zadovoljan, oseća se slobodno i srećno, ali ubrzo se vraćaju njegove crne misli i nesigurnosti.

Analiza

U ovom odeljku pisaću o perspektivi, prostoru, vremenu, temi, motivima i stilu pisanja. Kako bih što bolje mogla da razumem i analiziram ovu knjigu, važno je da sve ove

aspekte pomenem.

Perspektiva

Kada je reč o „Posthumnom priznanju“, ako ponovo pročitamo prvu rečenicu vidimo da je Vilem pripovedač. Ovakvu vrstu perspektive zovemo lični pripovedač. Dakle roman je napisan u prvom licu. Autor ostaje izvan svih događanja i samog romana. Ne čitamo o autoru, nigde ne nalazimo njegove komentare. Čitamo samo o događajima koje je sam pripovedač, Vilem, napisao. Ovaj pripovedač je blizak čitaocima. Pripovedač ovog romana piše o događanjima iz prošlosti. Njegovu poziciju možemo da uporedimo i sa sveznajućim pripovedačem: pripovedač može da da svoje komentare u vezi sa događajima i može da se vraća na svoja iskustva. Zahvaljujući ovoj vrsti pripovedača upoznati smo sa Vilemovim osećanjima, mislima i perspektivom. Zaista nam je blizak i govori nam sve što misli i oseća; pokušava da nam objasni zbog čega je ubio svoju ženu.

Prostor

Kao što sam već ranije napomenula, najvažniji prostor romana jeste u Holandiji. Najveći broj događaja u romanu odigrava se u kući Ane i Vilema. Kuća se nalazi u Hagu, ali postoje i scene u Utrehtu i Amsterdamu. Pored Holandije, javljaju se Brisel, Pariz i Švajcarska. Emants koristi prostor kako bi kako bi Vilema zaštitio od normalnog sveta. Pored toga, Vilem prostor oko sebe koristi kao najvažniji uzrok svog stanja, misli da će svi njegovi problemi nestati promenom sredine. Ali ipak vidimo da on nije mogao da započne nov život. I u Švajcarskoj je imao istih problema kada je upoznao Šveđanku. Da zaključimo, prostor igra važnu ulogu u formiranju Vilemovog stanja.

Vreme

Kada je reč o vremenu, postoje dva termina koja treba obraditi. S jedne strane je to vreme koje je potrebno da se roman pročita i vreme koje je opisano u romanu.

Vreme koje je potrebno da se roman pročita iskazuje se brojem redova ili stranica romana. U slučaju ovog romana je to oko 230 stranica.

Vreme koje je opisano u romanu može se iskazati pomoću vremenskih odredbi u priči. U ovom romanu je to 31 godina, s obzirom na to da je Vilem na početku romana mlad, ima četiri godine, a na kraju ima 35 godina. Priča je hronološki napisana. Nema flešbekova unutar priče, ali celu priču možemo da posmatramo kao jedan dugački flešbek. Funkcija vremena je u ovom romanu vrlo važna, jer se koristi kako bi se istakle Vilemove osobine. Prvenstveno da bi se prikazalo da sva njegova nesreća, strah, nezainteresovanost i kukavičluk dolaze od njega, a ne zbog zemlje ili okruženja. Njegove osobine ne menjaju se vremenom.

Tema i motivi

Najvažnija tema ovog romana jeste smrt. Svuda je prisutna i sama knjiga je napisana zbog Anine smrti. Pre svega je reč o Aninoj smrti, ali pominju se i drugi likovi. Saznajemo da je Kantereova žena već duže vreme mrtva i Vilemovo i Anino dete umire dva meseca po rođenju. Takođe se i brak Vilema i Ane može posmatrati kao simbol smrti. Od samog početka su bili nesrećni, Vilem je želeo da se razvede i oboje upoznaju nove ljude i zaljubljuju se.

Pored toga postoji još četiri motiva koji zavise jedni od drugih. Motivi kao što su prevara, nesrećna ljubav, nesrećan brak i društvo prisutni su kroz čitav roman. Prevara je prisutna kod odnosa između Vilema i Karolin, ali verovatno i Ane i Kanterea. Nesrećna ljubav je prvenstveno u braku Ane i Vilema, pri čemu nam Emants dočarava kako loš brak može da utiče na život i promeni ga. Kada je reč o društvu, Emants iznosi svoju kritiku kroz Vilema. Vidimo da Vilem krivicu za svoje stanje pripisuje društvu. I ovde je kroz Vilemovo razmišljanje društvo predstavljeno kao nepravedno.

Stil

Poslednji deo moje analize jeste analiza Emantsovog stila. Njegove rečenice su direktne, često bez ikakvog skrivenog značenja i pune opisa. Koristi duge rečenice koje pomalo otežavaju čitanje romana. Koristi dosta dijaloga, što je važna odlika i naturalizma. Pomoću dijaloga Emants dovodi roman u vezu sa stvarnosti na najbolji mogući način. Stil sadrži i dosta monologa što vrlo dobro izvlači ono unutrašnje iz likova na površinu.

Naturalističke odlike u „Posthumnom priznanju“

U nekom od prethodnih odeljaka navela sam koje su odlike naturalizma tako da sada mogu analizirati koje se javljaju u romanu. Već je poznato da je roman naturalistički, ali ja ću objasniti zbog čega tačno pripada baš naturalizmu.

Prvenstveno treba reći nešto o glavnom liku. Glavni lik je ovde i pripovedač. Vilem je tipični glavni lik naturalističkih romana. Nesiguran je, nervoznog karaktera, nezadovoljan svojim životom i za sve krivi svoje okruženje – društvo. Od samog početka je jasno da ima pesimistički pogled na društvo i na čoveka uopšteno. Plaši se ljudi i ne želi nikakav kontakt sa njima. Iako na trenutke deluje kao da mu je bolje, da je sigurniji i svesniji, ipak se nikada to u potpunosti ne promeni. Njegova nesigurnost se uvek vraća. Pored toga, vidimo da Vilemov život i stanje umnogome zavise od okruženja i nasledstva. Dolazi iz bogate porodice, pa samim tim nikada ne mora da radi kako bi zaradio novac. Ipak vidimo da novac i visoka

pozicija u društvu ne predstavljaju ništa dobro za njega. Uprkos novcu on je nesrećan, nesiguran i pesimističan.

Uz pomoć Vilema, Emants kritikuje društvo (bogatstvo) i prikazuje kako društvo polako slabi, tj. kako je svaka nova generacija građana i društva uopšte u procesu degeneracije. Svaka generacija je sve slabija, sve dok ne dođe do potpunog izumiranja. I to vidimo i kod Vilema, slab je, nesiguran, uvek je ljubomorani i ne radi skoro ništa kako bi to promenio. Nema snage da išta promeni, pušta život da prolazi bez da išta pokuša da uradi ili promeni.

Što se tiče upotrebe jezika, i ovde su prisutne odlike naturalizma. Emants piše potpuno objektivno, autor je dakle objektivni, ne dodaje nikakve komentare ili mišljenje, dok je pripovedač subjektivni. Svuda su prisutne Vilemove emocije, misli i osećanja. Zatim, Emants se koristi dijalozima, koje često upotrebljavaju i drugi naturalistički pisci. Kao što sam već navela, dijalozi se koriste kako bi se prikazala što realnija slika stvarnosti. U dijalozima upotrebljava dosta interpunkcijskih znakova i ponavlja reči i delove rečenica. Ovde ću navesti jedan primer iz romana na holandskom jeziku kako bismo na primeru mogli da vidimo o čemu je reč.

“Ja, ja.... jou opvoeding, m'n jongen.... nu ja, nu ja....hè?... In de laatste jaren ben ik niet veel meer bij je vader aan huis gekomen. Ik zeg maar: je behoeft de ellende niet op te zoeken, hè.... als je toch niet kunt helpen.... niewaar?...”

Ono što je još prepoznatljivo za naturalizam i za ovaj roman jeste pisanje o tabuima, što se javlja po prvi put. Kod Emantsa su to nesrećan brak, ubistvo, prevara, seksualnost i odnos čovek-društvo. Piše o ovim temama i otkriva probleme koji su oduvek postojali.

I za sam kraj, treba reći nešto o cikličnosti. Često se koristi u naturalističkim delima, pa je tako i Emants koristi. Roman počinje smrću žene i tako se i završava, njenom sahranom. Takođe i osećanja Vilema možemo posmatrati kao ciklična jer se javljaju i vraćaju u različitim situacijama. Uprkos promeni sredine, vremena, pa čak i ljudi oko njega (Ana i Karolin) osećanja se uvek vraćaju.

Zaključak

Da zaključim, još jednom bih pomenula i istakla koliko je Marselus Emants važan za holandski naturalizam. Jedan je od najpoznatijih predstavnika holandske književnosti. Zahvaljujući njemu možemo da saznamo kako je izgledalo holandsko društvo u njegovo doba i kakvo je ono uticalo na čoveka. Njegovo delo je i za nas značajno jer nam daje prikaz uticaja društva i okoline na čoveka; to možemo onda i da uporedimo sa sadašnjošću i da zaključimo da ovi uticaji i dalje postoje, i nakon sto godina.

Primaire literatuur / Primarna literatura

Emants, M. (1894), *Een nagelaten bekentenis*, Amsterdam, Nederland: Van Holkema & Warendorf

Secundaire literatuur / Sekundarna literatura

Anbeek, T. (1979), *Kenmerken van de Nederlandse naturalistische roman*, Amsterdam, Nederland: De Nieuwe Taalgids, 72, aflevering 6

Dubois, Pierre H. (1963), *Marcellus Emants, een schrijversleven*, Brussel, België: De Vlaamse Gids, Jaargang 47

Van Bork, G.J. & Verkruijsse, P.J. (1985), *De Nederlandse en Vlaamse auteurs van middeleeuwen tot heden met inbegrip van de Friese auteurs*, Weesp, Nederland: De Haan

Knuvelder, G.P.M. (1976), *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde, Deel 4*. Den Bosch, Nederland: Malmberg

Stuiveling, G. (1958), *Een eeuw Nederlandse letteren*, Amsterdam, Nederland: Em. Querido's Uitgeversmaatschappij; derde druk

Van Balen J, Joosten C, Peppelenbos C. (2011): *Basisboek Literatuur*, Groningen, Nederland: Uitgeverij kleine Uil

Mariadevotie in de middeleeuwse Marialegende Beatrijs Kult Bogorodice u srednjovekovnoj marijanskoj legendi Beatrijs

door / piše: Anja Tramošljanin

In de middeleeuwse Nederlandse en Vlaamse literatuur overheersten de christelijke thema's. De God en de kerk stonden centraal. Omdat kloosters de belangrijkste plekken voor het culturele leven waren, had de Rooms-Katholieke kerk een grote invloed op de literatuur van die tijd. Ze controleerden de inhoud van teksten, en dan gebruikten ze de literatuur om Germaanse stammen te bekeren, en om katholieke godsdienst te versterken. In de middeleeuwse geestelijke literatuur worden er hagiografieën, legenden, liturgieën en lofzangen, en ook mystieke literatuur geschreven. In het centrum van het verhaal zijn Christus, heiligen en hun bewonderaars, maar ook Maria – daarom ontstond er een helemaal nieuw genre dat Marialegende heet. Het doel van Marialegenden was om te laten zien dat de trouw aan Maria en het geloof in haar genade altijd wordt beloond, ondanks begane zonden. In de middeleeuwse Nederlanden, en ook in de rest van Europa, waren er veel Marialegenden, maar de bekendste in de Nederlandse literatuur is tot op vandaag Beatrijs gebleven.

Die legende, geschreven door een anonieme auteur, waarschijnlijk in de dertiende eeuw, gaat over een jonge non, Beatrijs, die het klooster verliet om samen te zijn met haar jeugdliefde. Voordat ze het klooster had verlaten, hebben ze elkaar in de tuin ontmoet. Omdat ze een vrome en gehoorzame non is, heroverweegt Beatrijs haar beslissingen. Ze vreest, maar het verliefde meisje, dat aan het luxe hoofse leven gewend was, beslist om door met het plan te gaan. Samen woonden ze in de stad voor zeven gelukkige jaar. Maar, toen de zeven jaar afgelopen zijn, hebben ze geen meer geld, en de jongeman verliet Beatrijs met hun twee kinderen. Ze is nog steeds beïnvloed door de hoofse manieren van haar jeugd, dus bedelarij is voor haar geen keuze. Omdat ze geen geld heeft, verdient ze het als een prostituee. En op die manier zijn nog zeven jaar afgelopen. Al die tijd, in goede en slechte jaren, heeft ze niet vergeten om naar Maria te bieden. Aan het einde van dit verhaal gaat Beatrijs terug naar het klooster, waarin Maria veertien jaar lang de taak van de non in het klooster heeft waargenomen. Niemand heeft de afwezigheid van Beatrijs gemerkt. Beatrijs biechtte, en vanwege haar trouw aan Maria, die haar heeft geholpen om terug te keren naar de kudde van het geloof, worden Beatrijs haar zonden vergeven.

Het motto van deze Marialegende is dat ieder mens die trouw aan Maria blijft, kan vergeving krijgen. Ze gaat voor ons voor de God staan. Aan het einde van deze legende, spreekt de verteller het publiek toe en hij raadt ons om Beatrijs als een voorbeeld te nemen en om naar Maria te bieden. Daarvoor heeft het verhaal een grote invloed gehad op de popularisatie van de Mariadevotie tussen de bewonderaars in de Middeleeuwen. Ze geloofden dat Maria meer genade dan Christus had, en dus ze helpt degene die naar haar bieden om naar het rechter pad te terugkomen en om vergeving van zonden te krijgen omdat ze gaat de zondaar bij Christus voorspreken. Haar rol is de rol van een verband tussen de God en de mensen. Als een moeder, is ze tussen de aarde en de hemel, en ze is zacht en erbarmen met de zwakke zondaars.

De aanwezigheid van Maria is vanaf het begin duidelijk. Terwijl ze het klooster verlaat, biedt ze naar Christus, maar ook naar Maria, en ze zet haar habijt en de sleutels van het klooster voor het Maria-altaar. Tijdens de zeven goede en zeven slechte jaar in de stad, gaat ze door met bieden naar Maria. Ze gelooft in eindeloze genade en in hulp van Maria, zelfs als ze niet durft naar Christus en naar God te bieden. Ook op de ergste momenten, tijdens de zeven zondige jaar, geeft het geloof in Maria Beatrijs de hoop niet op dat ze haar uit de nood zal helpen. Zoals het in het verhaal gezegd is, met de hulp van Maria, bemiddelaar voor God, moet zelfs voor de zwaarste zonden vergeving mogelijk zijn. Nadat ze zeven jaar als prostitué heeft geleefd, om zichzelf en haar kinderen te voeden, legt ze haar hoofse manieren af, en als de vrome non die ze vroeger was, verkiest ze bedelarij. Op dat moment, als een bedelares, krijgen ze en haar kinderen onderdak bij een weduwe, dicht bij het klooster. Daar, na het gebed, hoort ze in slaap een hemelse stem in drie visioenen. In het eerste visioen hoort ze dat de deuren van het klooster nog steeds open zijn voor haar en dat zij veilig kan terugkeren. Maar ze vreest dat de duivel haar verleidt, en daarom wacht ze op een teken dat het visioen geen verleiding is, maar echt een hemelse stem. In de middeleeuwse christelijke literatuur is twee het getal van de duivel, en drie het getal van de God. Als het visioen zich voor de derde keer herhaalt, weet Beatrijs dat ze naar het klooster veilig kan terugkeren. In het klooster biecht ze bij de abt. Nadat ze de vergeving heeft gekregen, leeft ze als een non voor de rest van haar leven. Het mirakel waarmee Beatrijs voor haar trouw aan Maria beloond

werd, baarde de abt in een preek open. Hoewel hij de identiteit van de jonge non verbergt, wordt haar verhaal een voorbeeld voor de bewonderaars.

Mariadevotie werd straks door de hele middeleeuwse Nederlanden verbreid, meestal dankzij de literatuur en de andere kunsten. In Marialegenden, maar ook in schilderijen van middeleeuwse Nederlandse en Vlaamse kunstenaars (vooral Vlaamse Primitieven), was het personage van Maria alomtegenwoordig in de kunst van die tijd. Vanwege de invloed die Beatrijs op de cultuur van die tijd had, is het ook vandaag één van de belangrijkste middeleeuwse teksten in de canon van de Nederlandse en Vlaamse literatuur. Het werd al eeuwenlang gelezen en geanalyseerd. Na Beatrijs, werd er in de zestiende eeuw een andere belangrijke tekst van de Nederlandse en Vlaamse literatuur geschreven, die de rol van Maria op een soortgelijke manier afbeeldt: Mariken van Nieumeghen. Dat stuk was zeker beïnvloed door de Marialegende van de dertiende eeuw. Zoals Beatrijs, biedt Mariken naar Maria zelfs in de zondige jaar van haar leven en dankzij de hulp van Maria, pleitbezorgster en beschermer, krijgt ze vergeving en komt terug naar het rechte pad.

Centralni likovi ovih dela bili su Hrist, različiti sveci ili vernici, ali i devica Marija, pa se tako izdvaja i ceo žanr marijanskih legendi. Legende o devici Mariji u svojoj osnovi pokazuju da se vernost Mariji i vera u njenu milost uvek nagradi, bez obzira na počinjene grehove. U srednjovekovnom Nizozemlju, kao i u ostatku Evrope, kružilo je dosta ovakvih legendi, ali najpoznatija u nizozemskoj književnosti i do danas ostaje Beatrijs.

Ova legenda anonimnog autora, za koju se smatra da je nastala u 13. veku, govori o mladoj monahinji, Beatrijs, koja napušta manastir da bi bila sa mladićem u kog je zaljubljena od mladosti, i s kojim se do tada viđala u bašti manastira. Kao pobožna i poslušna monahinja, Beatrijs preispituje svoje odluke i strahuje, ali na kraju u njoj prevagne mlada zaljubljena devojka koja je odrasla na dvoru i živela u izobilju. S mladićem u gradu provodi sedam srećnih godina. Međutim, posle sedam godina, ostaju bez novca i mladić je ostavlja samu sa dvoje dece. I dalje pod uticajem dvorskih manira koje je naučila u mladosti, Beatrijs ne prihvata da prosi, ali budući da je ostala bez novca, kreće da se bavi prostitucijom i tako provodi narednih sedam godina. Ni u jednom trenutku za tih četrnaest godina, ni u dobru ni u zlu, ne zaboravlja da svakog dana iščita molitvu u čast Bogorodice. Na kraju legende se vraća u manastir iz kog je pobegla, a za sve to vreme, u manastiru je devica Marija čuvala njeno mesto i niko nije primetio odsustvo mlade monahinje. Beatrijs se ispoveda, i zbog vernosti devici Mariji, koja joj je pomogla da se vrati u okrilje vere, dobija oprost grehova.

Moto ove marijanske legende je da onaj ko ostane veran Bogorodici Mariji može dobiti oprost od grehova, jer će ga ona zastupati pred Bogom kada dođe Sudnji dan. Na samom kraju legende, narator se obraća publici i savetuje im da uzmu Beatrijs za primer i da se mole devici Mariji. Tako je priča ostvarila veliki doprinos popularizaciji kulta Bogorodice među vernicima u srednjem veku. Verovali su da je devica Marija milostiva prema grešnicima, više nego Hrist, pa će onome ko joj se moli pomoći da izađe na pravi put i da dobije oprost od grehova jer će se ona zauzeti za njega pred Hristom. Njena uloga je uloga posrednice između Boga i ljudi. Kao majka, ona je između ljudskog i nebeskog, blaga i saosećajna prema slabim grešnicima.

Prisustvo device Marije očigledno je od početka legende. Pri napuštanju manastira, Beatrijs se moli Hristu, ali i Bogorodici, i ostavlja svoje monaško odelo i ključeve od manastira pred njenim oltarom. Tokom sedam dobrih i sedam loših godina koje provodi van manastira, nastavlja da se moli Mariji, verujući u njenu beskonačnu milost i pomoć, čak i kada se zbog svoje grešnosti ne usuđuje moliti Bogu i Hristu. Ni u najtežim momentima, za sedam grešnih godina svog života, Beatrijs ne odustaje od vere u devicu Mariju i od nade da će je ona izbaviti iz nevolje. Kao što je i u delu rečeno, uz pomoć Bogorodice, posrednice pred Bogom, čak i najteži grehovi se mogu oprostiti. Nakon sedam nesrećnih godina koje provodi baveći se prostitucijom, kako bi prehranila decu i sebe, Beatrijs odbacuje dvorsko vaspitanje iz svoje mladosti, i kao pobož-



U holandskoj i flamanskoj književnosti srednjeg veka dominirala je hrišćanska tematika. Centralno mesto zauzimaju Bog i crkva. Kako su manastiri bili najznačajnija mesta za razvoj pismenosti, rimokatolička vera je imala ogroman uticaj na književnost ovog doba, oblikujući sadržaj tekstova, koji su se koristili za preobraćanje germanskih plemena i za utvrđivanje vere. U duhovnoj književnosti od žanrova bile su zastupljene hagiografije, legende, liturgije i himne, kao i mistična književnost.

na monahinja koja je nekada bila, počinje da prosi. Tada, kao prosjakinja, nalazi utočište u blizini manastira iz kog je pobjegla, u kući jedne udovice. Tu joj se u snu, nakon molitve, javljaju tri vizije, i u njima božanski glas. U prvoj viziji Beatrijs saznaje da su joj vrata manastira i dalje otvorena i da se bezbedno može vratiti svom starom životu. Međutim, uplašena da je đavo kuša, čeka znak koji bi joj potvrdio da ono što čuje nije samo iskušenje, već zaista poruka od Boga. U srednjovekovnoj hrišćanskoj književnosti, broj dva simbolizuje đavola, dok je tri božanski broj. Kada se vizija ponovi i treći put, Beatrijs zna da može da se vrati u manastir bezbedno. Tamo se ispoveda manastirskom opatu, i nakon što su joj gresi oprošteni, ostatak života provodi kao monahinja. Čudo kojim je Beatrijs nagrađena zbog vernosti Mariji, opat, kom se ispovedala, pretvara u propoved. Iako ne otkriva identitet mlade monahinje, njena priča postaje primer vernicima.

Kult Bogorodice se veoma brzo proširio celim srednjovekovnim Nizozemljem, velikim delom zahvaljujući književnosti i ostalim vrstama umetnosti. Bilo to u marijanskim legendama ili na slikama nizozemskih slikara srednjeg veka (*Vlaamse Primitieven*), lik device Marije bio je sveprisutan u umetnosti ovog perioda. Zbog uticaja koji je priča o Beatrijs ostavila u kulturi u to vreme, i danas je jedno od najznačajnijih srednjovekovnih dela u kanonu holandske i flamanske književnosti, koje se već vekovima čita i tumači. Nakon Beatrijs, u 16. veku nastaje još jedno značajno delo holandske i flamanske književnosti u kom je uloga device Marije prikazana na sličan način: *Mariken van Nieumeghen*, nesumnjivo inspirisano marijanskom legendom iz 13. veka. Poput Beatrijs, Mariken nastavlja verno da se moli Bogorodici u grešnim godinama svog života i uz pomoć Marije, kao zagovornice i zaštitnice, grehovi joj se praštaju i ona se vraća na pravi put.

Gebruikte bronnen / Korišćeni izvori:

Meder, T., Wilmlink, W. 2010. De Beatrijs. Een middeleeuws Maria-mirakel. Bulkboek literaire klassieken. Den Haag: Knippenberg.

Novaković-Lopušina J. 2012. Uvod u holandsku i flamansku književnost. Beograd: Partenon.

Lodewick H. J. M. F. 1968. Literatuur. Geschiedenis en Bloemlezing. Deel 1. Aanvang tot omstreeks 1880. 's-Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg.

Van Oostrom F. 2003. Wereld in woorden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1300-1400. Amsterdam: Bert Bakker.

Literatuurmuseum. Beatrijs: <https://literatuurmuseum.nl/overzichten/activiteitentoonstellingen/pantheon/beatrijs> (11. 05. 2021).

De wereld gezien vanuit het perspectief van een vrek Svet iz perspektive tvrdice

door / piše: Marija Stefanović

Volgens 'Warenar' van P. C. Hooft en Samuel Coster

In de werk *Aulularia* van Plautus hebben P. C. Hooft en Samuel Coster ingeving gevonden om een komedie met typerende karakter van een vrek te schrijven met het idee dat geluk niet in het geld zit. Hun vrek is geplaatst te Amsterdam van 17e eeuw zodat het komedie herkenbaarder voor hun publiek is. Door hun werk kunnen we de gedachten en de idealen van een vrek analyseren en waartoe zijn extreme gedrag toont.

Omdat Warenar een komedie van karakter is, zit de nadruk altijd op het gedrag van het hoofdpersonage en daarom beïnvloeden zijn acties andere personages en de aankomende daden in het toneelstuk. Eerst moeten we antwoorden de vraag wie de Warenar eigenlijk is en hoe we hem kunnen beschrijven. Een belangrijk detail om zijn karakter te begrijpen is zijn naam: *Warenar - ware + nar* die 'echte gek' betekent. Door zijn naam kan het publiek begrijpen dat zijn karakter toont niet de eigenschappen die we moeten bewonderen, maar dat zijn functie is om een negatief kenmerk te bespotten. Alle andere Warenars eigenschappen zitten in de schaduw van zijn sterkste kenmerk: gierigheid. Daardoor is zijn gierigheid best om te zien in komieke beelden van zijn gedrag. Bijvoorbeeld, wanneer een vogel zijn vis heeft gestolen, rent hij achterna en vraagt dat die dief gearresteerd wordt. Hij geeft geen toestemming om luxeproducten in zijn huis te hebben en hij probeert zelfs de warmte te stoppen van het huis te vertrekken, met doel om geld voor de verwarming te besparen.

Warenar besluit in armoede te leven, hoewel hij op een pot met goud ligt. Daarnaast probeert hij die pot wanhopig te verbergen. Naar zijn mening zijn zuinigheid en gierigheid de grootste menselijke deugden, en hij leeft volgens dergelijke idealen. Aan de andere kant door die manier van het leven is hij een wrede en onbeleefde man geworden. Uit angst dat zijn geld gestolen zal worden, steekt hij vaak zijn hand op naar zijn meid. In gesprek met andere mensen kan hij aan niks anders denken dan aan de pot. Hij zit altijd te twifelen dat vrienden en kennissen met hem in contact komen om uit te vinden waar hij de pot heeft verstopt. Deze angst dat hij dit geld zal verliezen, hoewel niemand weet dat hij dit geld heeft, zorgt ervoor dat hij elke nacht vijftig keer wakker wordt en controleert of de pot nog bij hem is.

In zijn ogen is de wereld vol gevaar en vijandschap, en

daarom voelt hij zich ongemakkelijk zodra hij het huis verlaat. Het centrum van zijn wereld is een geheim dat verborgen moet blijven, maar door die geheim lijkt de manier van Warenars denken en gedragen dichter bij een gek dan bij een normaal mens. De wereld waarin Warenar leeft is gevuld met wantrouwen en gevaar, dus hij heeft altijd het gevoel dat iedereen in zijn omgeving hem niet alleen pijn kan doen, maar dat ze het zelfs willen doen. Vanwege deze vooruitzicht op de wereld voelt Warenar voortdurend angst, twijfel, paranoia en zelfs hysterie.

Het lijkt ook dat de enige emotionele relatie die Warenar heeft een relatie met geld is. Die pot is de enige bron van emoties in zijn leven, hoewel niets goeds daarvan is gekomen. Warenar merkt zijn dochter naast de pot niet op, en na verloop van tijd is ze onzichtbaar in zijn ogen geworden. Hij denkt niet aan haar huwelijk tot het moment wanneer de aanbieder met hem komt praten. Zelfs bij het sluiten van haar huwelijk en het beslissen over haar lot, denkt Warenar vooral nog steeds aan de pot.

Het hoogtepunt van zijn obsessieve bezorgdheid komt op een moment wanneer de pot werd gestolen, ondanks zijn moeite om zo iets te voorkomen. Op die momenten lijkt het alsof Warenar de pilaar van zijn wezen kwijt is. Het centrum van zijn leven is uit zijn handen verdwenen en hij weet niet waar hij heen moet en wat hij zonder het geheim dat hij heeft beloofd te bewaren moet doen. De stroom van gedachten op deze momenten kan gevolgd worden door zijn monoloog:

„Och ik was liever gestorven dan dat ik het kwijtraakte.

Wat overkomt mij. Ik ben een verloren man. Houd de dief! Houd de dief...

Zijn mijn ogen ook gestolen?...

Ik weet het echt niet. Ik ben volledig van slag...

Waar moet ik beginnen? Mijn hoofd is dol...”

Echter realiseert Warenar zich zijn fout en heeft spijt van de manier waarop hij zijn leven leidde. Hij realiseert zich dat het houden van de pot met het goud hem alleen maar zorgen en ongeluk heeft gebracht. Daarom geeft hij al dit goud aan Lecker, die grote schulden heeft, en daardoor gierigheid in vrijgevigheid verandert. Zijn inzicht, oftewel *agnitio*, dat geluk niet in het geld zit, geeft een vrolijke slottoon aan deze komedie met een gelukkig einde. Het

gelukkige einde voor Warenaar is het inzicht dat de wereld geen plaats van groot gevaar is waarin zijn pot altijd weggenomen kan worden. Aan het einde van dit werk wordt de vrek, naast de pot met goud, ook bevrijd van de verkeerde visie van de wereld en van de gevoelens van twijfel en paniek die geketend aan hem waren.

Het is ook interessant om te zien hoe de auteurs van deze komedie spelden met een bekend stereotype over de gierigheid van Nederlanders. Met het plaatsen van hun vrek in toenmalige Nederland spelen ze met dit stereotype om het doel van de komedie, nog op een manier te bereiken, namelijk om het publiek aan het lachen te maken. Bovendien, door het principe *prodesse et delectare* (doceren en vermaken) in deze komedie, door de vrek belachelijk te maken, realiseert het publiek zich dat hebzucht, zelfisolatie en ongewenst burgerlijk gedrag allemaal afkomstig van geld obsessie zijn. Zo is de wereld vanuit het perspectief van een vrek als ongewenst en verkeerd gepresenteerd, dus het publiek wordt tijdens het lachen geadviseerd hoe zich niet te gedragen omdat geluk en geld niet hand in hand komen.

Prema delu 'Varenar' P. C. Hofta i Samuela Kostera

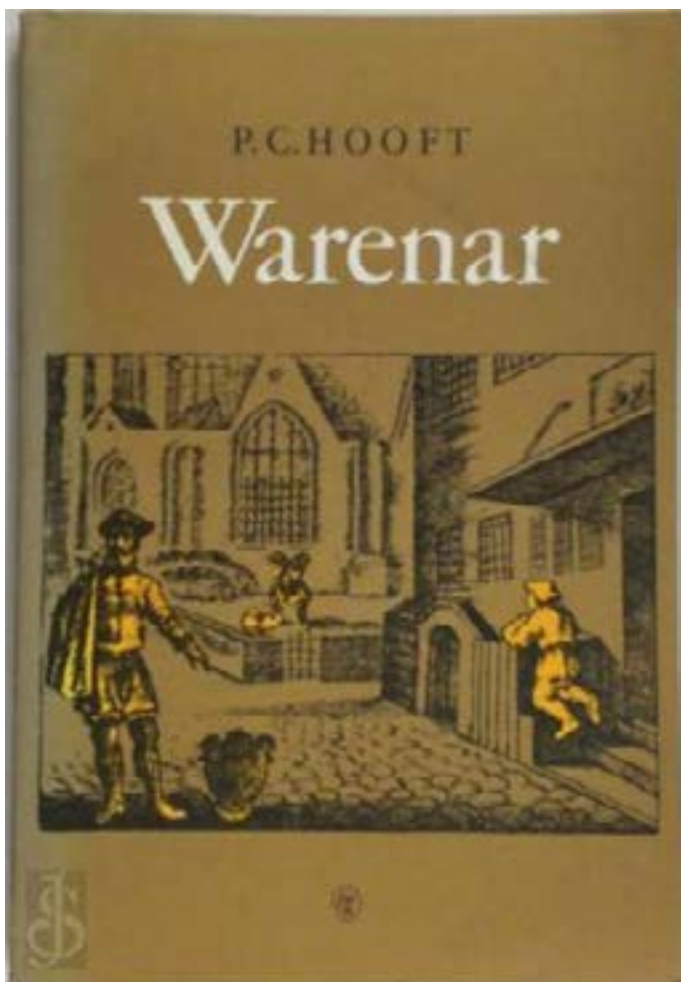
U Plautovom delu *Čup sa zlatom* Samuel Koster i P. C. Hoft pronášli su inspiraciju za obradu dela sa tipskim likom tvrdice i porukom da sreća ne leži u novcu. Njihov tvrdica se nalazi u Amsterdamu 17. veka kako bi sama komedija bila bliža tadašnjoj publici. U njihovom delu možemo analizirati misli i ideale tvrdice i uvideti dokle ga njegovi nerazumni postupci vode.

S obzirom da je *Varenar* komedija karaktera, u centru pažnje su postupci glavnog junaka koji utiču na tok radnje kao i na ponašanje sporednih likova. Zbog toga moramo razumeti ko je glavni junak i kojim osobinama ga možemo opisati. Bitan detalj za razumevanje Varenarovog lika jeste značenje njegovog imena: *Warenaar* - *ware* + *nar* u prevodu znači 'istinska budala'. Na osnovu njegovog imena, publika može shvatiti da glavni junak ne predstavlja ideale kojima se treba diviti, već da je njegova funkcija ismevanje određene negativne osobine. Varenarove društvene odlike oca i glave jedne porodice ostaju u senci njegove glavne osobine: tvrdičluka. U skladu sa time njegov tvrdičluk se najbolje ogleda u komičnim prikazima njegovog ponašanja. Na primer, kada mu je rođa ukrala kupljenu ribu, on trči za njom, tražeći da se uhapsi 'lopov'. On ne dozvoljava nikakve luksuzne namirnice ili predmete u svojoj kući i čak sprečava toplotu da izađe iz četiri zida kako bi uštedeo na grejanju.

Varenar odlučuje da živi u siromaštvu iako leži na čupu od zlata koji očajnički pokušava da sakrije. Prema njegovom mišljenju štedljivost i škrtost su najveće čovekove vrline i on shodno takvim idealima i živi. Sa druge strane, ovakav život doprineo je tome da on postane okrutan i grub čovek. Iz straha da će mu čup biti ukraden, on često diže ruku na služavku. U razgovoru sa drugim ljudima on nije u stanju da razmišlja ni o čemu drugom osim o čupu. Sve vreme ga prati sumnja da prijatelji i poznanici stupaju u kontakt sa niim samo kako bi saznali gde skriva blago. Ova strepnja da će ostati bez čupa, za koji niko ni ne zna da ga poseduje, ga svake noći tera da se budi po pedeset puta i proverava da li je čup još uvek pored njega.

U njegovim očima svet je pun opasnosti i neprijateljstva i zbog toga on oseća nelagodu čim izađe iz kuće. Centar njegovog sveta čini tajna koja se mora sakriti, ali upravo zbog te tajne način razmišljanja i ponašanja Varenara bliži je ludaku nego normalnom čoveku. Svet u kome Varenar živi ispunjen je nepoverenjem i opasnošću, stoga on uvek ima osećaj da svi u njegovom okruženju ne samo da mogu da ga povrede, već da oni to i žele. Zbog ovakvog pogleda na svet, Varenar neprestano oseća strepnju, sumnju, paranoju pa i histeriju.

Takođe se čini da jedini emotivni odnos koji Varenar ostvaruje jeste odnos sa novcem. Taj čup u njegovom životu predstavlja jedini izvor emocija, iako mu one ništa dobro ne donose. Varenar svoju ćerku uopšte ni ne primećuje pored čupa i ona vremenom kao da je postala nevidljiva u njegovim očima. On ni ne razmišlja o njenoj udaji do trenutka kada prosac ne dođe da razgovara s



njim. Čak i pri sklapanju njenog braka i odlučivanju njene sudbine, Varenar pre svega razmišlja o ćupu.

Klimaks njegove opsesivne brige dolazi u trenutku kada je ćup ukraden uprkos njegovom naporu da se tako nešto ne desi. U tim trenucima čini se kao da je Varenar izgubio stub temeljac svog postojanja. Centar njegovog života mu je iščezao iz ruku i on ne zna kuda da ide i šta da radi bez tajne na čije čuvanje se obavezao. Tok misli u ovim trenucima možemo pratiti kroz njegov monolog:

'Ah, bolje da sam umro nego što sam ga izgubio.

*Šta me snašlo. Ja sam izgubljen čovek. Držite lopova!
Držite lopova...*

Jesu li mi i oči ukradene?...

Zaista ne znam. Potpuno sam rastrojen...

Gde da započnem? Glava mi je u ludilu...'

Međutim Varenar uviđa svoju grešku i kaje se zbog načina na koji je vodio život. On shvata da mu je čuvanje ćupa sa zlatom donelo samo brigu i nesreću. Stoga sve to zlato daje Lekeru, koji je u velikim dugovima, te se škrtost pretvara u velikodušnost. Njegova spoznaja, to jest *agnitio*, da u novcu ne leži sreća daje veseo završni ton ovoj komediji sa srećnim krajem. Srećan kraj za Varenara jeste spoznaja da svet nije mesto velike opasnosti u kome mu blago uvek može biti oduzeto. Na kraju ovog dela tvrdica se oslobađa, pored ćupa sa zlatom, i pogrešne vizije sveta i osećanja sumnje i panike koje su ga okovale tokom celog života.

Interesantno je i primetiti kako se autori ove komedije poigravaju dobro poznatim stereotipom o škrtosti Holanđana. Smeštanjem tvrdice u tadašnju Holandiju i poigravanjem ovim stereotipom postiže se, na još jedan način, cilj komedije da zasmeje publiku. Pored toga, primenjujući princip *prodesse et delectare* (podučiti i zabaviti), u ovoj komediji putem ismevanja tvrdice publika uviđa da su pohlepa, samoizolacija i neželjeno građansko ponašanje u ovom slučaju potekli od škrtosti i opsesije novcem. Time prikazuje svet iz perspektive tvrdice kao neželjen i pogrešan, a publici se kroz smeh savetuje kako se ne treba ponašati jer sreća i novac ne idu ruku pod ruku.

Ovde slova plešu sa papira

vertaald door/prevela: Marija Jovanović

bron: NRC. *Bij Paul van Ostajen dansen de letters van het papier* <<https://www.nrc.nl/nieuws/2021/04/08/bij-paul-van-ostajen-dansen-de-letters-van-het-papier-a4039015>>

Izložba *Okupirani grad (Bezette stad)*

Stogodišnjica revolucionarne zbirke poezije Paula van Ostajena *Okupirani grad* slavi se posebnom izložbom u Antverpenu.

Naša dopisnica Anuk van Kampen

Antwerpen

„Neizostavna kao kuvar“, provokativno je napisao Paul van Ostajen 1921. godine na crvenoj traci omota prvog izdanja *Okupiranog grada*. Njegovi prijatelji su pohvalili zbirku pesama u kojoj su se ritmička tipografija i ekspresionistička poezija susrele na inovativan način. Čini se da za recenzente i širu javnost ovo delo nije bilo toliko neizostavno: kada je Van Ostajen preminuo 1928. – imao je samo 32 godine – polovina tiraža od 540 primeraka još nije bila prodana.

Boem paukenslag iz pesme *Music Hall 2* postao je jedan od najpoznatijih stihova na holandskom jeziku. Zbirka je zauzela ključno mesto u istoriji književnosti, kao što od kraja marta u Kući književnosti (*Letterenhuis*)¹ u Antverpenu pokazuje izložba *Boem Paukenslag. Okupirani grad 100!*.

Ovo modernističko delo kompaktnim načinom prezentacije oživljava iz različitih uglova. Fotografije Antverpena iz Prvog svetskog rata prikazuju uništen grad koji je poslužio kao model za onaj u zbirci. Pesnik je na kraju rata privremeno pobjegao u Berlin jer se plašio da će ga Belgijanci pritvoriti, između ostalog i zbog uvrede kardinala. Inspirisan okruženjem u kom se našao, napisao je *Okupirani grad*, što možemo pročitati u animiranoj prepisci s novim nemačkim prijateljima umetnicima i prijateljima iz rodnog Antverpena, koji su mu uz pisma slali i kokain.

Van Ostajen je smatrao da su futuristi i dadaisti sa svojom avangardnom tipografijom foliranti, odnosno dosadni po formi. U *Okupiranom gradu*, on pokušava da ode dalje, usklađujući tipografiju sa pesmom. Međutim *Letterenhuis* ne uvrštava *Okupirani grad* samo u književnost, već i u istoriju umetnosti. U to vreme je film postao masovni medij, a savremeni tango bio je popularan u kafeima. *Okupirani grad 100!* pokazuje kako je to, kao i kubistička umetnost, izvršilo nesumnjiv uticaj na Van Ostajenovo delo. Snimak na kojem glumac Tom Van Bavel čita delove iz zbirke gotovo da pretvara poeziju u muzičko delo.

Apsolutni vrhunac izložbe je originalni rukopis zbirke, koji je u Berlinu ručno iscrtao Van Ostajen, uključujući posebnu tipografiju sa velikim iskrivljenim slovima, reči koje gotovo plešu sa lista, uputstva olovkom i jednu jedinu mrlju od mastila. Decenijama nije bilo poznato gde se rukopis nalazi. Neposredno pre početka Van Ostajenove godine – ove godine bi napunio 125 godina – Flandrija je objavila da je kupila ovaj „Sveti gral flamanske književnosti“ za 725.000 evra. Prethodni vlasnik želi da ostane anoniman.

Umetnik Oskar Jaspers je rukopis koji je Van Ostajen poslao u Antwerpen pretvorio u štampanu zbirku kakvu danas poznajemo. Uz pomoć rukopisa i naknadne prepiske, posetilac može da prati kako *Okupirani grad* postaje nešto više od zbirke pesama: likovno umetničko delo.

1 Hol.: kuća književnosti; Organizacija koja se bavi očuvanjem flamanskog književnog nasleđa. (Prim. prev.)



BOEM

PAUKESLAG

daar ligt alles

PLAT



wees ~~razen~~ violen celfi bassen koperen triangel
trommels PAUKEN

~~razen~~ rennen razen rennen razen RENNEN

STOP!

drama in volle slag hoeren slangen werpen zich op eerlike
mannen het gezin wankelt de fabriek wankelt
de eer wankelt ligt er
alle begrippen VALLEN

HALT!

VI Verslagen

Izveštaji

Een semester in Wenen

door/piše: Jelena Lapadatić

Via de organisatie *Ceeplus* kreeg ik de kans om het zomersemester bij de afdeling Neerlandistiek aan de Universiteit van Wenen bij te wonen.

Ter vervanging van de vakken *Savremeni nizozemski jezik 8* en *Holandska i flamanska književnost 4* heb ik de vakken *Taalverwerving IV* en *Nederlandse literatuur na 1945* gevolgd, die qua inhoud en manier van werken niet veel verschillen van de vakken in Belgrado. *Bij Taalverwerving IV* werd veel nadruk gelegd op woordenschat. In plaats van *Nizozemlje i svet 2* volgde ik *De eeuw van mijn*

Semestar u Beču

vader. In deze cursus werd een boek van de Nederlandse auteur Geert Mak, *De eeuw van mijn vader* behandeld. Het gaat over de geschiedenis van Nederland in de 20e eeuw, gepresenteerd vanuit het perspectief van een gewoon mens. Het boek is een mengeling van familiekroniek en geschiedenisboek. Als tegenhanger van *Nizozemski jezik 8* koos ik voor het vak *Het taaldier mens – biologie, evolutie en taal*. In het kader van deze cursus behandelden we wetenschappelijke artikelen op het gebied van evolutionaire taalkunde. We hebben theorieën behandeld over de oorsprong van menselijke taal, de relatie tussen dierlijke en menselijke vormen van



communicatie, en de relatie tussen genen, de hersenen en verschillende delen van het lichaam bij de productie van taal. Tijdens het semester ontvingen we verschillende wekelijkse opdrachten van elk cursus in de vorm van schriftelijke opdrachten, toetsen, leesopdrachten en lesvoorbereidingen. Dit maakte het gemakkelijker om eindopdrachten te schrijven en examens af te leggen.

Alle colleges vonden online plaats, in kleine groepjes van tien tot twintig studenten. De groepen zelf bestonden veelal uit studenten die, ook via *Ceepus*, op uitwisseling waren. Ondanks online colleges, besloot ik het semester in Wenen door te brengen. *Ceepus* organiseerde via het Oostenrijkse bureau OeAD huisvesting in een studentenhuus. Dit gaf me de kans om studenten uit verschillende delen van de wereld te ontmoeten. Door gezamenlijke bijeenkomsten, bezoeken aan musea en wandelingen maakten we kennis met het studentenleven in Oostenrijk.

Ik vind het erg dat de afdeling in Wenen binnenkort sluit. Ik hoop dat ze in de toekomst weer opengaat. Ik zou iedereen aanraden om van de gelegenheid gebruik te maken.



Preko organizacije *Ceepus* imala sam priliku da letnji semestar pratim na katedri za Nederlandistiku na Univerzitetu u Beču.

Kao zamenu za predmete *Savremeni nizozemski jezik 8* i *Holandska i flamanska književnost 4*, pratila sam predmete *Taalverwerving IV* i *Nederlandse literatuur na 1945* koji se prema sadržaju i načinu rada ne razlikuju puno od predmeta u Beogradu. Na predmetu *Taalverwerving IV* veliki akcenat se stavlja na vokabular. Umesto predmeta *Nizozemlje i svet 2* pratila sam predmet *De eeuw van mijn vader*. Na ovom kursu se obrađuje knjiga holandskog autora Herta Maka (*Geert Mak*), *De eeuw van mijn vader*. Reč je o istoriji Holandije u 20. veku, prikazanoj iz perspektive običnog čoveka. Knjiga predstavlja mešavinu porodične hronike i istorije. Kao pandan *Nizozemskom jeziku 8*, izabrala sam predmet *Het taaldier mens – biologie, evolutie en taal*. U okviru ovog kursa obrađivali smo naučne članke iz oblasti evolucione lingvistike. Bavili smo se teorijama o poreklu ljudskog jezika, odnosima između životinjskih i ljudskih oblika komunikacije i odnosu gena, mozga i različitih delova tela u proizvodnji jezika. Za vreme trajanja semestra iz svakog predmeta dobijali smo različite nedeljne zadatke u vidu pismenih radova, testova, čitanja i pripreme za čas. Ovo je olakšalo pisanje završnih radova i polaganje ispita.

Nastava se na svim predmetima odvijala *online*, u manjim grupama od po deset do dvadeset studenata. Same grupe su uglavnom činili studenti koji su, takođe preko organizacije *Ceepus*, bili na razmeni. Uprkos *online* nastavi, odlučila sam da semestar provedem u Beču. Organizacija *Ceepus* je preko austrijske agencije OeAD organizovala smeštaj u studentskom domu. Ovo mi je pružilo priliku da upoznam studente iz različitih delova sveta. Kroz zajednička druženja, posete muzejima i šetnje upoznali smo se sa studentskim životom u Austriji.

Žao mi je što se katedra u Beču uskoro zatvara. Nadam se da će se u budućnosti ponovo otvoriti. Preporučila bih svima da iskoriste priliku.



Impresum

Redakcija:

Jana Živkić, Marija Vacić,
Jelena Lapadatić, Jelena Sokolović, Nina Škoro, Olivera Mitić,
Eleonora Tomić, Milan Ristić, Teodora Mladenović,
Anja Tramošljanin, Marija Stefanović,
Ivana Zubac, Jana Ćirović, Nevena Kedžić

Glavna urednica:

Marija Jovanović

Adresa redakcije:

Filološki fakultet,
Studentski trg 3,
11000 Beograd

Lektura i korektura:

Aleksandar Đokanović
Bojana Budimir
Mila Vojinović
Renske Feenstra

Prelom:

Mila Vojinović

Naslovna strana:

Arhiva redakcije

Izdavač:

Centar za naučnu i kulturnu saradnju Srbije i zemalja nizozemskog govornog područja Arius
Džona Kenedija 6,
11000 Beograd
Matični broj: 17646150
PIB: 104433590
ISSN: 1820-6014x
CIP: COBISS.SR – ID: 145128972